

Η Τράπεζα της Ιταλίας & Η Τράπεζα της Ελλάδος
για τους μαθητές δημοτικού

ΟΔΗΓΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

Η Τράπεζα της Ιταλίας & Η Τράπεζα της Ελλάδος
για τους μαθητές δημοτικού

ΟΔΗΓΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

BANCA D'ITALIA
EUROSISTEMA

Σχεδιασμός και επιμέλεια: Εκπαιδευτικά βιβλία και έργα

Δομή αφήγησης: Anna Pettini

Εικονογράφηση: Rita Petruccioli

Συντονισμός και συγγραφή κειμένων: Τράπεζα της Ιταλίας

Προσαρμογή: Τράπεζα της Ελλάδος | Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας & Τεκμηρίωσης

Επιστημονική επιμέλεια: Δάφνη Παπαδοπούλου, Ελένη Αργύρη, Αγγελική Μόμτσια,

Ιφιγένεια Σκοτίδα

Μετάφραση: Μαρία Πετροχείλου (για λογαριασμό της P&A Interpreters IKE)

Διόρθωση και προσαρμογή: Χριστίνα Λιναρδάκη, Μάνος Κορδάκης

© Banca d'Italia, 2020

Via Nazionale, 91

00184 Ρώμη-Ιταλία

Τηλέφωνο +39 06 47921

Πρώτη ιταλική έκδοση: Νοέμβριος 2020

Δεύτερη ελληνική έκδοση: Τράπεζα της Ελλάδος, Σεπτέμβριος 2025

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Η σειρά «Διδακτικά εγχειρίδια της Τράπεζας της Ιταλίας» ανήκει στις εκδόσεις χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού που επιμελείται το ίδρυμα. Η σειρά παρέχεται δωρεάν και είναι διαθέσιμη στο διαδίκτυο. Επιτρέπεται η αναπαραγωγή για εκπαιδευτικούς και μη εμπορικούς σκοπούς, υπό την προϋπόθεση ότι αναφέρεται η πηγή.

Η παρούσα έκδοση τυπώθηκε στο πλαίσιο της περιοδικής έκθεσης του

Μουσείου της Τράπεζας της Ελλάδος «Προσωπικά οικονομικά», την επιμέλεια

της οποίας είχαν ο Μάνος Κορδάκης και ο Νίκος Δουγέκος

ISBN: 978-618-5536-73-2 (print)

ISBN: 978-618-5536-74-9 (online)

DOI: <https://doi.org/10.52903/ccrd.s2.2025>

**Η Τράπεζα της Ιταλίας & Η Τράπεζα της Ελλάδος
για τους μαθητές δημοτικού**

ΟΔΗΓΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	6
1. Έσοδα και προγραμματισμός	8
1.1 Τα λεφτά δεν πέφτουν από τον ουρανό	11
1.2 Η εργασία είναι σημαντική	14
1.3 Κάποιος πληρώνει: εμείς!	15
1.4 Όποιος εργάζεται, κερδίζει	17
1.5 Πώς μεταβάλλονται οι ανάγκες στη διάρκεια της ζωής	19
1.6 Πώς μετράμε το εισόδημα	21
1.7 Ισοσκελισμένος προϋπολογισμός	24
1.8 Τακτικά ή έκτακτα;	25
2. Χρήμα και τιμές	29
2.1 Στην αγορά του χωριού, πόσο κοστίζει μία κότα;	33
2.2 Το νόμιμο χρήμα (επίσημο νόμισμα)	35
2.3 Ένα αγαθό ίδιο για όλους	37
2.4 Προχωράμε προσεκτικά	41
2.5 Όλα είναι ζήτημα τιμής	43
2.6 Πάμε για ψώνια	45
2.7 Γιατί υπάρχουν διαφορετικές τιμές;	46
3. Πληρωμές και αγορές	54
3.1 Πρώτα η ασφάλεια	59
3.2 Ο λογαριασμός πληρωμών ή λογαριασμός όψεως	60
3.3 Όταν στον λογαριασμό... βρίσκουμε τον λογαριασμό!	64
3.4 Η χρεωστική κάρτα	66
3.5 Η πιστωτική κάρτα	68
3.6 Η προπληρωμένη κάρτα	70
3.7 Ένα θέμα απόλυτης μυστικότητας: το PIN	72

4. Αποταμίευση και επένδυση	76
4.1 Των φρονίμων τα παιδιά...	78
4.2 Ο κουμπάρας των ενηλίκων	79
4.3 Είσαι προσεκτικός ή ριψοκίνδυνος άνθρωπος;	80
4.4 Παρακαλώ, ψυχραιμία!	81
4.5 Ο τολμών νικά... ορισμένες φορές	82
4.6 Περισσότερα καλάθια για τα αυγά!	84
5. Καταναλωτική πίστη (Πίστωση/Χρηματοδότηση)	90
5.1 Γιατί χρειάζεται η πίστωση;	94
5.2 Πίστωση προς τους επιχειρηματίες	95
5.3 Θέμα εμπιστοσύνης	96
5.4 Αγαπώ τον μαρκαδόρο μου...	98
5.5 Για να μη χρωστάμε της Μιχαλούς...	99
5.6 Το όνειρο ενός σπιτιού	100
5.7 Η καταναλωτική πίστη	101
5.8 Φιλανθρωπία; Όχι, επιχείρηση	103

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Λόγω των όλο και πιο περίπλοκων χρηματοοικονομικών επιλογών που καλούμαστε να κάνουμε στη ζωή μας σε καθημερινή βάση, απαιτούνται σήμερα περισσότερες γνώσεις από εκείνες που διαθέτει η συντριπτική πλειονότητα του πληθυσμού.

Η ενδυνάμωση όλων ώστε να κατανοούν βασικές χρηματοοικονομικές έννοιες και να μπορούν να τις χρησιμοποιούν για να κάνουν πιο συνειδητές επιλογές αποτελεί πλέον προτεραιότητα που αναγνωρίζεται από τις κυβερνήσεις και τους θεσμούς σε όλον τον κόσμο.

Τόσο στην Ιταλία όσο και στην Ελλάδα, ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός σημειώνει σημαντική υστέρηση. Η συμβολή του σχολείου στη βελτίωση του επιπέδου του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού μπορεί να είναι καθοριστική: η επένδυση στην εκπαίδευση, ιδίως των πιο νέων, αποτελεί έναν από τους βασικούς παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης, συμβάλλει στη διαμόρφωση οικονομικής συνείδησης και εντέλει στην ευημερία των πολιτών της χώρας μας.

Επιπλέον, όταν η οικονομική εκπαίδευση ξεκινά από μικρότερη ηλικία, δηλαδή από το δημοτικό, διευκολύνει την εξοικείωση των ατόμων από νωρίς με τις χρηματοοικονομικές έννοιες και με τη λειτουργία της οικονομίας, και συμβάλλει θετικά ώστε οι ενήλικες να βιώνουν λιγότερο άγχος όταν έρχεται η ώρα να λάβουν οικονομικές αποφάσεις καίριας σημασίας.

Το 2008, η Τράπεζα της Ιταλίας, σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας, Ανώτατης Εκπαίδευσης και Έρευνας της χώρας, εγκαινίασε με χαρά στα σχολεία το πρόγραμμα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης *Όλοι για Έναν, Οικονομία για Όλους!* με στόχο την εισαγωγή των αρχών της οικονομίας και της χρηματοοικονομικής επιστήμης στα σχολικά προγράμματα σπουδών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η Τράπεζα της Ελλάδος κατόπιν, σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ιταλίας, μετέφρασε τα βιβλία του προγράμματος αυτού, προσαρμόζοντάς τα στην ελληνική πραγματικότητα, με σκοπό να συμβάλει στον οικονομικό εγγραμματισμό των μαθητών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

Το πρόγραμμα *Όλοι για έναν, Οικονομία για όλους!* πραγματεύεται ζητήματα με τα οποία τα παιδιά θα έρθουν αντιμέτωπα, αργά ή γρήγορα, στη ζωή τους: τις πηγές εισοδήματος και τη σημασία του προϋπολογισμού, τη λειτουργία του χρήματος και τον μηχανισμό καθορισμού των τιμών, τα διαφορετικά μέσα πληρωμής, τη σημασία της αποταμίευσης, τις διάφορες μορφές επένδυσης, καθώς και χρηματοδότησης.

Τα παιδιά διδάσκονται βασικές χρηματοοικονομικές έννοιες μέσα από τις, δοσμένες με χιουμοριστική διάθεση, ιστορίες τεσσάρων φίλων – και ενός σκύλου – οι οποίοι έρχονται αντιμέτωποι με πραγματικές καταστάσεις, όπου καλούνται να πάρουν αποφάσεις με οικονομικές συνέπειες. Ξεκινώντας από ένα περιστατικό στο βιβλίο μαθητή, παρουσιάζονται στη συνέχεια οι βασικές έννοιες σε γλώσσα κατάλληλη για την ηλικία τους.

Στόχος είναι να μάθουν τα παιδιά να λαμβάνουν οικονομικές αποφάσεις, μαθαίνοντας τι πρέπει να κάνουν στην πράξη, πώς να διαχειρίζονται τον κίνδυνο, αλλά και να κατανοούν τη σημασία του χρήματος και της οικονομίας, όχι μόνο για την προσωπική τους ζωή, αλλά και για την ευημερία της κοινωνίας στην οποία ζουν.

Αυτός ο τόμος, που απευθύνεται σε εσάς, τους δασκάλους και τις δασκάλες, πραγματεύεται τις ενότητες του αντίστοιχου βιβλίου του μαθητή δημοτικού με περισσότερες λεπτομέρειες και πιο δομημένο τρόπο. Εκτός από τη θεωρητική προσέγγιση, το υλικό προσφέρεται για εμβάθυνση και περιέχει ασκήσεις χρήσιμες ώστε η μάθηση να γίνει διασκεδαστική και να κινητοποιήσει τα παιδιά.

Ελπίζουμε πως τα συγκεκριμένα εργαλεία θα σας βοηθήσουν να φέρετε αποτελεσματικά εις πέρας το έργο σας στην τάξη.

Σας ευχαριστούμε θερμά για την προσπάθειά σας.

Τράπεζα της Ιταλίας και Τράπεζα της Ελλάδος

1. ΕΣΟΔΑ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Στο πρώτο κεφάλαιο ορίζουμε τι είναι το **εισόδημα** και μαθαίνουμε πόσο σημαντικό είναι να έχουμε έσοδα σε τακτική βάση ώστε να μπορούμε να εξασφαλίσουμε όχι μόνο την επιβίωση, αλλά και την **ευημερία** μας. Ανακαλύπτουμε επίσης ότι η κύρια πηγή εισοδήματος για τους περισσότερους ανθρώπους είναι η **εργασία** τους, η οποία τους προσφέρει αξιοπρέπεια και κοινωνική εκτίμηση, και είναι τόσο σημαντική που κατοχυρώνεται στο Σύνταγμά μας. Η **εργασία είναι δικαίωμα**: όμως αυτό ισχύει μόνο για τους ενήλικες, αφού **οι ανήλικοι έχουν το δικαίωμα να μην εργάζονται**. Κατόπιν, αναφέρουμε ότι το εισόδημα μπορεί να προέρχεται και από άλλες πηγές, π.χ. από τη διαχείριση της περιουσίας που κατέχει ένα άτομο.

Μιλάμε επίσης για κάτι άλλο που είναι πολύ σημαντικό: ένα μέρος του εισοδήματός μας αποδίδεται στο κράτος με τη μορφή **φόρων** και **τελών**, που χρησιμοποιούνται έπειτα για τη χρηματοδότηση διάφορων υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου. Τέλος, τονίζουμε ότι το εισόδημα μπορεί να αλλάξει με την πάροδο του χρόνου, όπως μπορεί να αλλάξουν και οι ανάγκες μας. Είναι επομένως πολύ σημαντικό να **προγραμματίζουμε** τα έσοδα και τα έξοδά μας για να αποφεύγουμε προβλήματα στο μέλλον και για να αντιμετωπίζουμε με μεγαλύτερη ασφάλεια τυχόν απρόοπτα που μπορεί να μας συμβούν. Είναι δηλαδή σημαντικό να διακρίνουμε τα αναγκαία έξοδα από τις λιγότερο επείγουσες επιθυμίες, προσπαθώντας ταυτόχρονα να βάλουμε κάποια χρήματα στην άκρη για την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών.

ΟΠΩΣ ΚΑΙ ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ, ΓΙΝΕΤΑΙ ΧΡΗΣΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΠΟΥ ΘΑ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΕΙ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ.
ΚΑΘΕ ΔΙΔΑΣΚΩΝ/ΟΥΣΑ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΕΙ ΩΣΤΕ ΝΑ ΤΑΙΡΙΑΖΕΙ ΣΤΟ ΥΦΟΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ.

Ορισμοί

ΕΙΣΟΔΗΜΑ: ροή χρημάτων που αποκτά κάποιος εντός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος.

ΕΡΓΑΣΙΑ: δικαίωμα που αναγνωρίζεται από το Σύνταγμα για τους ενήλικες. Τόσο η Ελληνική όσο και η Ιταλική Δημοκρατία προστατεύουν τους εργαζομένους με σειρά νόμων.

ΦΟΡΟΙ: το μέρος του εισοδήματός μας που πρέπει να καταβάλλουμε στο κράτος για τη χρηματοδότηση δημόσιων αγαθών, όπως υγεία, παιδεία, ασφάλεια και υποδομές.

ΤΕΛΗ: τα ποσά που καταβάλλουμε σε δημόσιους φορείς όταν χρησιμοποιούμε άμεσα ορισμένες υπηρεσίες (όπως τα τέλη κυκλοφορίας ή τα δημοτικά τέλη).

ΣΥΝΤΑΞΗ: το εισόδημα που λαμβάνουμε όταν παύουμε να δουλεύουμε. Συνδέεται με τις εισφορές που έχουμε καταβάλει κατά τη διάρκεια του εργασιακού μας βίου.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ: διαχείριση των τακτικών και έκτακτων εσόδων και εξόδων μας.

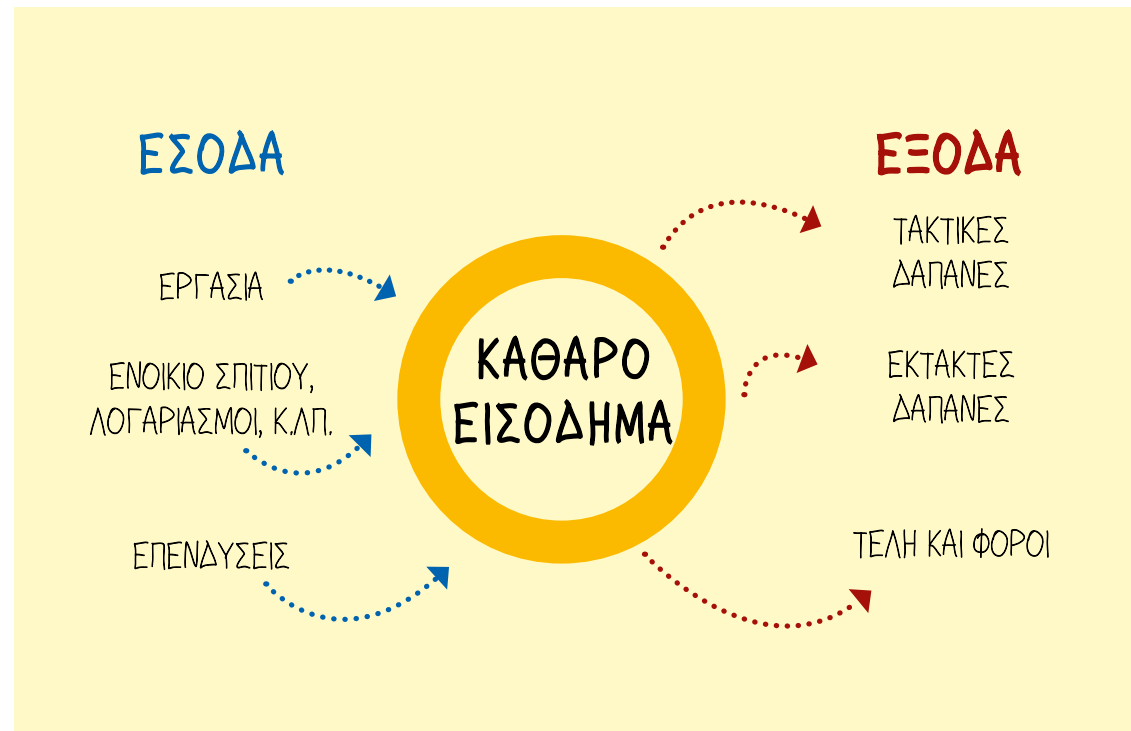
ΕΣΟΔΑ: όλα τα εισοδήματα που λαμβάνουν τα άτομα. Μπορεί να είναι τακτικά, όπως ο μισθός ή η σύνταξη ή ένα ενοίκιο, είτε έκτακτα, όπως η αμοιβή περιστασιακής εργασίας ή ένα χρηματικό έπαθλο.

ΕΞΟΔΑ: όλες οι δαπάνες, τακτικές ή έκτακτες, που κάνουμε για να καλύψουμε τις ανάγκες και τις επιθυμίες μας.

ΤΑΚΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ: οι δαπάνες που είναι επαναλαμβανόμενες, όπως η δόση του στεγαστικού δανείου, το ενοίκιο του σπιτιού, η μηνιαία πληρωμή για τυχόν εξωσχολικές δραστηριότητες, οι λογαριασμοί (ρεύμα, νερό, τηλέφωνο), τα κοινόχρηστα κ.λπ. Τακτικές δαπάνες είναι επίσης εκείνες που αφορούν το φαγητό, τη συγκοινωνία, τη βενζίνη: είναι πολύ χρήσιμο να υπολογίζουμε, κατά προσέγγιση, το μηνιαίο ύψος τους.

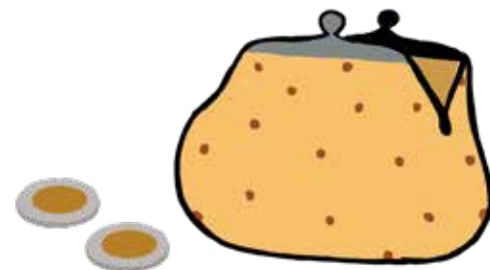
ΕΚΤΑΚΤΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ: οι δαπάνες που αντιμετωπίζουμε περιστασιακά, όπως η αγορά μιας καινούργιας ηλεκτρικής συσκευής, μια σχολική εκδρομή, ένα οικογενειακό ταξίδι, η επιδιόρθωση μιας βλάβης.

Γιατί είναι
αναγκαίο
να έχουμε
εισόδημα

Αφού οι άνθρωποι έχουν ικανοποιήσει πλήρως και αξιοπρεπώς όλες τις **Βασικές ανάγκες** τους, εξακολουθούν να χρειάζονται περισσότερα πράγματα. Είναι απαραίτητο να αγοράζουν αγαθά και υπηρεσίες που τους επιτρέπουν να εμβαθύνουν τις γνώσεις τους, να ενημερώνονται για το τι συμβαίνει στον κόσμο, να διασκεδάζουν, να φροντίζουν τον εαυτό τους και να νιώθουν καλά. Χρειάζονται χρήματα για να μπορούν να πληρώσουν για ψυχαγωγικές και αθλητικές δραστηριότητες, για παιχνίδια, βιβλία και κινηματογράφο, για εφημερίδες και τηλεόραση, για το γυμναστήριο, το κομμωτήριο, τον γιατρό και πάρα πολλά άλλα. Γι' αυτό χρειαζόμαστε μια τακτική **χρηματική ροή** που θα μας επιτρέπει να καλύπτουμε τα καθημερινά μας έξοδα. Με άλλα λόγια, χρειαζόμαστε ένα εισόδημα που θα διασφαλίζει την επιβίωση και την ευημερία μας.

1.1 Τα λεφτά δεν πέφτουν από τον ουρανό

Μερικές φορές αποκτούμε χρήματα χωρίς να χρειάζεται να κάνουμε κάτι για να τα κερδίσουμε. Μπορεί να έρθουν με τη μορφή δωρεάς από συγγενή ή φίλο, κληρονομιάς, ή στους πολύ τυχερούς μπορεί να συμβεί κάτι που πολύς κόσμος ονειρεύεται: να κερδίσουν τον πρώτο αριθμό του λαχείου. Όμως τα παραπάνω τυχαίνουν πολύ σπάνια και, ακόμη κι αν θα μπορούσαν πράγματι να μας συμβούν, δεν μπορούμε να βασιστούμε μόνο στην τύχη.

Για να καλύψει κάποιος τις ανάγκες του, χρειάζεται τακτικά έσοδα που να επαναλαμβάνονται σε συγκεκριμένες χρονικές στιγμές. Όσοι διαθέτουν περιουσιακά στοιχεία έχουν τη δυνατότητα να αποκτήσουν έσοδα επενδύοντας τα χρήματά τους, ενοικιάζοντας τα σπίτια τους και ούτω καθεξής. Λίγοι άνθρωποι όμως είναι αρκετά πλούσιοι για να μπορούν να ζουν αποκλειστικά από αυτά που έχουν· γι' αυτό και οι περισσότεροι, για να κερδίσουν χρήματα, είναι απαραίτητο να **εργαστούν**.

Για τους περισσότερους ανθρώπους, επομένως, το εισόδημα – ή τουλάχιστον μεγάλο μέρος αυτού – προέρχεται από την εργασία τους και μπορεί να πάρει μια σειρά από ονόματα, ανάλογα με την πηγή του: λέγεται **ημερομίσθιο** ή **μισθός**, αν κάποιος είναι μισθωτός, είτε **αμοιβή**, αν είναι ελεύθερος επαγγελματίας. Εισόδημα προκύπτει και από το **κέρδος** που έχει κάποιος ο οποίος ασκεί επιχειρηματική δραστηριότητα, π.χ. ως βιοτέχνης, τεχνίτης, καταστηματάρχης ή βιομήχανος.

Κάποιοι γονείς θα έχουν πιθανώς ήδη αρχίσει να διδάσκουν αυτή την έννοια στην οικογένειά τους: ορισμένα παιδιά λαμβάνουν **χαρτζιλίκι** για τη μικρή βοήθεια που προσφέρουν στο σπίτι, ώστε να μπορούν να βιώνουν από πρώτο χέρι τι σημαίνει να κερδίζουν χρήματα ως επιβράβευση του κόπου τους.

Το εισόδημα
προέρχεται
κυρίως από
την εργασία

FOCUS

ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΟ, ΜΙΣΘΟΣ, ΑΜΟΙΒΗ

Το ημερομίσθιο και ο μισθός είναι ουσιαστικά το ίδιο πράγμα, δηλαδή πρόκειται για την αμοιβή που αναλογεί στον **εργαζόμενο ο οποίος βρίσκεται σε εξαρτημένη σχέση εργασίας (μισθωτό) με τον εργοδότη του**. Ποια είναι λοιπόν η διαφορά; Απλά είναι ζήτημα ορολογίας: συνήθως μιλάμε για ημερομίσθιο στην περίπτωση της αμοιβής ενός εργάτη για την εργασία μίας ημέρας, ενώ ο όρος «μισθός» χρησιμοποιείται στην περίπτωση ενός υπαλλήλου, προκειμένου να περιγράψει την αμοιβή του για την εργασία ενός μηνός.

Αντίθετα, οι γιατροί, οι δικηγόροι, οι λογιστές και άλλοι ελεύθεροι επαγγελματίες, που δεν είναι υπάλληλοι, αποκαλούν τα χρήματα που λαμβάνουν από τους πελάτες τους **αμοιβή**. Οι μισθοί και τα ημερομίσθια δίνονται στον εργαζόμενο «καθαρά», μετά δηλαδή από την αφαίρεση των φόρων που ο εργοδότης καταβάλλει για λογαριασμό του στο κράτος. Οι επαγγελματίες, από την άλλη πλευρά, πληρώνουν οι ίδιοι τους φόρους για τις αμοιβές που λαμβάνουν από τους πελάτες τους.

Η λέξη «μισθός» είναι αρχαία και την απαντάμε στην *Ιλιάδα* του Ομήρου (Κ 304): «μισθός δέ οί ἄρκιος ἔσται» («και αρκετή θα είναι η ανταμοιβή του», μτφρ. Ι. Πολυλά). Στα ιταλικά, η λέξη salario, όπως λέγεται το ημερομίσθιο, προέρχεται από τη λατινική λέξη sale που σημαίνει «αλάτι», ένα εξαιρετικά πολύτιμο αγαθό που χρησιμοποιούνταν για να δώσει γεύση στο φαγητό αλλά και στη συντήρηση των τροφίμων.

FOCUS

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΚΕΡΔΟΣ;

Το κέρδος είναι τα έσοδα του **επιχειρηματία**, δηλαδή εκείνου που κατέχει, οργανώνει ή διαχειρίζεται μια επιχείρηση, η οποία παράγει **αγαθά ή υπηρεσίες**. Το κέρδος υπολογίζεται από τα χρήματα που απομένουν στον επιχειρηματία (από τις πωλήσεις των αγαθών ή υπηρεσιών που παράγει), αφού έχει πληρώσει όλα τα έξοδα της επιχείρησης, π.χ. για την αγορά υλικών, για τους μισθούς των εργαζομένων, για την αγορά ή τη μίσθωση χώρων, για την αγορά μηχανημάτων ή υπολογιστών και για την αποπληρωμή τυχόν δανείων προς τις τράπεζες.

Αφού υπολογίσει το καθαρό κέρδος, δηλαδή τα έσοδα μείον τα έξοδα, ο επιχειρηματίας πληρώνει φόρο επί του κέρδους του. Κάποια από τα υπόλοιπα κέρδη μπορεί να τα λάβει ως ανταμοιβή για την εργασία του στη διοίκηση της επιχείρησης, αλλά και για τον κίνδυνο που αναλαμβάνει ασκώντας επιχειρηματική δραστηριότητα, αφού το κέρδος μπορεί να διαφέρει σημαντικά από χρόνο σε χρόνο, η επιχείρηση να μην πάει καλά και ο επιχειρηματίας να χάσει το κεφάλαιο που έχει επενδύσει, μαζί με τον χρόνο και την ενέργεια που αφιέρωσε σε αυτήν.

Ο κίνδυνος αυτός επηρεάζει λιγότερο τους μισθωτούς, οι οποίοι έχουν το δικαίωμα να λαμβάνουν τον μισθό τους όσο η επιχείρηση λειτουργεί. Ωστόσο, αν η επιχείρηση αντιμετωπίσει σοβαρά οικονομικά προβλήματα ή κλείσει, οι μισθοί μπορεί να μειωθούν και οι εργαζόμενοι να χάσουν τη δουλειά τους.

1.2 Η εργασία είναι σημαντική

Το δικαίωμα στην εργασία ορίζεται στο άρθρο 22 του ελληνικού Συντάγματος

Η εργασία είναι απαραίτητη όχι μόνο για να εξασφαλίζει κάποιος τα προς το ζην, αλλά και για να μπορεί να αποκτήσει αγαθά που επιθυμεί, όπως επίσης και για να μπορεί να συνεισφέρει στη ζωή της **κοινότητάς του**. Το **δικαίωμα** της εργασίας αναγνωρίζεται από το **Σύνταγμα**, τον θεμελιώδη νόμο του κράτους μας. Το άρθρο 22 ορίζει ότι: «Η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το Κράτος, που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζόμενου αγροτικού και αστικού πληθυσμού». Πράγματι, η εργασία προσδίδει αξιοπρέπεια και κοινωνική εκτίμηση, τόσο που συχνά μας αρέσει να συστηνόμαστε μέσα από τη δουλειά που κάνουμε: «Είμαι δασκάλα, εργάτης, οικοδόμος, χειριστής μηχανημάτων, καρδιολόγος, κομμωτής, δικηγόρος, οδηγός λεωφορείου...». Το Σύνταγμά μας ορίζει ακόμη ότι: «Όλοι οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας». Η εργασία ρυθμίζεται με βάση κάποιες θεμελιώδεις αρχές (π.χ. δικαίωμα ίσης αμοιβής, απεργίας, δικαίωμα συνδικαλιστικής οργάνωσης) στα άρθρα 22 και 23 του Συντάγματος.

Το δικαίωμα των παιδιών να μην εργάζονται

Η εργασία είναι δικαίωμα· όμως προσοχή! Είναι δικαίωμα μόνο για τους ενήλικες. Τα παιδιά, αντιθέτως, έχουν **το δικαίωμα να μην εργάζονται**. Κατά κανόνα, για να εργάζεται κάποιος, πρέπει να είναι ενήλικας. Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, ανήλικοι που έχουν συμπληρώσει το 15ο έτος της ηλικίας τους, καθώς και ανήλικοι που φοιτούν σε γυμνάσια, λύκεια και κάθε τύπου τεχνικές ή επαγγελματικές σχολές, δημόσιες ή ιδιωτικές αναγνωρισμένες από το κράτος, επιτρέπεται να εργάζονται έως έξι (6) ώρες την ημέρα και τριάντα (30) ώρες την εβδομάδα. Τα παιδιά προστατεύονται επίσης από μια σειρά συγκεκριμένων αυστηρότερων κανονισμών, που απαγορεύουν την έκθεσή τους σε επικίνδυνες δραστηριότητες για την υγεία, απαγορεύουν τη νυχτερινή εργασία κ.ο.κ. Οι νέοι ηλικίας 15 ετών και άνω μπορούν επίσης, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να αρχίσουν να εργάζονται στο πλαίσιο μαθητείας και επαγγελματικής κατάρτισης. Παρά τις απαγορεύσεις που αποσκοπούν στην προστασία των παιδιών, στην Ελλάδα η εργασία ανηλίκων είναι γεγονός: σύμφωνα με στοιχεία του 2022 από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, στη χώρα μας περίπου 9.500 νέοι 15-19 ετών (5.000 αγόρια και 4.500 κορίτσια) απασχολήθηκαν σε διάφορες εργασίες, κυρίως στον τουρισμό και το εμπόριο.

FOCUS

ΠΑΙΔΙΑ ΣΕ ΚΙΝΔΥΝΟ

Υπάρχουν πάνω από 150 εκατομμύρια εργαζόμενα παιδιά στον κόσμο, κυρίως στις φτωχότερες χώρες αλλά όχι μόνο: το επιβεβαιώνει η UNICEF, ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών που ασχολείται με τα δικαιώματα του παιδιού. Πολλά από αυτά τα παιδιά απασχολούνται σε δραστηριότητες επικίνδυνες για τη σωματική και ψυχική τους υγεία: π.χ. σε ορυχεία ή σε εργασίες όπου έρχονται σε επαφή με χημικές ουσίες και γεωργικά φυτοφάρμακα. Πολλά ακόμη παιδιά, ιδίως στις μητροπόλεις της Λατινικής Αμερικής, της Ασίας και της Αφρικής, εργάζονται στους δρόμους συλλέγοντας σκουπίδια για ανακύκλωση ή επιδίδονται στην ελαιοπίαση. Εκτός από όλα αυτά, υπάρχουν και οι αόρατοι μικροί εργαζόμενοι, ο αριθμός των οποίων είναι αδύνατο να προσδιοριστεί, επειδή διαφεύγουν κάθε προσπάθειας απογραφής: πρόκειται κυρίως για κορίτσια που εργάζονται σε σπίτια ως υπηρέτριες και καμαριέρες, συχνά με κίνδυνο κακοποίησης (σεξουαλικής ή άλλης) από τα αφεντικά τους.

1.3 Κάποιος πληρώνει: εμείς!

Φυσικά, ευτυχώς, στη ζωή δεν έχουν όλα ένα τίμημα. Υπάρχουν πολλά πράγματα που μπορούμε να κάνουμε και να χαρούμε δωρεάν: να γελάσουμε με τους φίλους μας, να ευχαριστηθούμε ένα ηλιοβασίλεμα, να παίξουμε στο πάρκο, να κάνουμε βόλτα στην πόλη, να επισκεφθούμε όμορφα μέρη, να απολαύσουμε παραστάσεις ανοιχτές στο κοινό, να μαζέψουμε βατόμουρα και μανιτάρια στο δάσος.

Όμως όλα αυτά δεν επαρκούν για να ζήσουμε: στις μέρες μας, κανείς δεν είναι απολύτως αυτόνομος και τα χρήματα σε κάθε περίπτωση είναι απαραίτητα. Αυτό συμβαίνει επειδή πολλά πράγματα για τα οποία δεν πληρώνουμε άμεσα έχουν, παρ' όλα αυτά, **κόστος**. Αν μπορούμε να πάμε στο σχολείο ή να περπατήσουμε στους δρόμους, είναι γιατί κάποιος τους κατασκεύασε και τους διατηρεί σε καλή κατάσταση. Αν υπάρχουν όμορφα πάρκα κοντά στο σπίτι μας, όπου μπορούμε να περπατήσουμε και να παίξουμε με την ησυχία μας, αντί για άγονα χωράφια γεμάτα ζιζάνια και έντομα, το οφείλουμε στο γεγονός ότι υπάρχουν κηπουροί που τα κρατούν καθαρά και τακτοποιημένα. Αν μπορούμε να δανειστούμε δωρεάν βιβλία από βιβλιοθήκες, αυτό το οφείλουμε στο ότι κάποιος τα αγόρασε και πληρώνει για το κτήριο που τα φιλοξενεί και για το προσωπικό που μας τα παραδίδει.

Πολλά όμορφα πράγματα είναι δωρεάν, αλλά κανείς δεν μπορεί να ζήσει χωρίς χρήματα

Μέρος των κερδών μας πηγαίνει στο κράτος: ο φόρος εισοδήματος

Αν, όταν δεν νιώθουμε καλά, μπορούμε να τρέξουμε στο νοσοκομείο και να μας βοηθήσουν να θεραπευτούμε, το οφείλουμε στο ότι κάποιος πληρώνει το νοσοκομείο, τους γιατρούς, τις νοσοκόμες, τον εξοπλισμό, τα φάρμακα... Ποιος είναι άραγε αυτός ο «κάποιος»;

Ε λοιπόν, αυτός ο «κάποιος» είμαστε όλοι εμείς, που πληρώνουμε τους **φόρους** μας. Κάθε φορά που κερδίζουμε χρήματα, ένα μέρος τους πηγαίνει στο κράτος· αυτά τα χρήματα παρακρατούνται από τον εργοδότη ή αποδίδονται αργότερα από εμάς τους ίδιους, αν προέρχονται από άλλες πηγές. Επίσης, όταν αγοράζουμε κάτι, ένα ποσοστό της τιμής που πληρώνουμε, που λέγεται φόρος προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ), πηγαίνει στο κράτος μέσω του πωλητή.

Καταβολή
φόρων με
αντάλλαγμα
την παροχή
υπηρεσιών

Εκτός από τους **φόρους**, οι δημόσιοι φορείς χρηματοδοτούνται επίσης μέσω των **τελών**, που είναι τα ποσά που πληρώνουμε ως αντίτιμο για μια δημόσια υπηρεσία: για να κινούμε το αυτοκίνητό μας στους δρόμους, πληρώνουμε τέλη κυκλοφορίας· για να μαζεύει ο δήμος τα σκουπίδια, πληρώνουμε τέλη καθαριότητας. Θα πρέπει να ξεκαθαρίσουμε ότι ούτε οι φόροι ούτε τα τέλη δεν είναι χαμένα χρήματα, ακόμα κι αν αφαιρούνται από τα χρήματα που κερδίζουμε, στερώντας μας τη δυνατότητα να τα διαθέσουμε όπως θα θέλαμε. Χρησιμεύουν για την πληρωμή πολλών πραγμάτων που μας βοηθούν να **ζήσουμε καλύτερα** και για τα οποία δεν χρειάζεται να πληρώσουμε κάτι περισσότερο: τα σχολεία στα οποία τα παιδιά μας μαθαίνουν γράμματα, τους δρόμους στους οποίους κυκλοφορούμε, τα νοσοκομεία στα οποία νοσηλευόμαστε, την αστυνομία που κάνει τις πόλεις μας ασφαλείς, την πυροσβεστική που σβήνει τις πυρκαγιές, τον στρατό που προστατεύει το έθνος μας, και πολλά άλλα πράγματα που ούτε καν αντιλαμβανόμαστε.

Τέτοιου είδους αγαθά και υπηρεσίες, που ονομάζονται **δημόσια αγαθά**, έχουν το χαρακτηριστικό ότι κάθε άτομο μπορεί να τα χρησιμοποιεί πλήρως και ανεμπόδιστα. Επειδή φαίνεται ότι παρέχονται δωρεάν, πολλοί θα ήθελαν να τα χρησιμοποιούν χωρίς να πληρώνουν. Θα προτιμούσαν δηλαδή να τα πληρώνουν οι υπόλοιποι μέσω των φόρων τους. Αν όμως κανείς δεν πλήρωνε για αυτά, τότε δεν θα υπήρχαν και αυτό θα έβλαπτε τη συνολική κοινωνική ευημερία.

ΦΟΡΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 5 του ελληνικού Συντάγματος, «οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους». Συνεπώς, οι φόροι επιβάλλονται στους πολίτες **ανάλογα με το εισόδημα** που καταφέρνουν να παράγουν, και όσοι κερδίζουν περισσότερα καλούνται να πληρώσουν αναλογικά περισσότερα από τους άλλους. Άρα ο φορολογικός συντελεστής που ισχύει για τα υψηλότερα εισοδήματα είναι μεγαλύτερος από εκείνον για τα χαμηλότερα, ενώ τα εισοδήματα από ένα συγκεκριμένο όριο και κάτω απαλλάσσονται εντελώς από την καταβολή φόρου. Αυτό συμβαίνει για λόγους **κοινωνικής αλληλεγγύης** και αποσκοπεί στη βελτίωση της ζωής των πιο ευάλωτων νοικοκυριών. Η προοδευτική φορολογία θεωρείται ως ένα από τα εργαλεία αναδιανομής του εισοδήματος σε μια κοινωνία, μαζί με το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης (δηλαδή επίδομα ανεργίας, επίδομα αναπηρίας ή οικονομική στήριξη πολύτεκνων οικογενειών, κ.λπ.). Οι πολίτες και οι επιχειρήσεις υποχρεούνται να υποβάλλουν κάθε χρόνο δήλωση των εισοδημάτων τους στις φορολογικές αρχές και να καταβάλλουν τους φόρους που τους αναλογούν.

1.4 Όποιος εργάζεται, κερδίζει

Στην προϊστορική εποχή, οι άνδρες και οι γυναίκες ζούσαν κυρίως με βάση την αυτοσυντήρηση και εξασφάλιζαν άμεσα ό,τι χρειαζόνταν για να ζήσουν. Μάζευαν φρούτα και λαχανικά, κυνηγούσαν ζώα μόνοι τους ή σε ομάδες και μοιράζονταν τη λεία μεταξύ τους. Στη συνέχεια, σταδιακά, οργανώθηκαν καταμερίζοντας τις διάφορες εργασίες που θα μπορούσαν να είναι χρήσιμες για την κοινότητα: σε μια σπηλιά στα Βραχώδη Όρη, για παράδειγμα, βρέθηκε «μαζική» παραγωγή υφαντών παπουτσιών από φυτικές ίνες που χρονολογείται 9.000 χρόνια πριν, με περισσότερα από 300 ζευγάρια σε απόθεμα. Το εύρημα αυτό δείχνει ότι, με την πάροδο του χρόνου, άνδρες και γυναίκες εξειδικεύτηκαν: καθένας και καθεμιά τους έμαθαν να κάνουν πιο συγκεκριμένα πράγματα, αλλά καλύτερα.

Προφανώς, όσοι έφτιαξαν αυτά τα εκατοντάδες παπούτσια δεν τα έφτιαξαν μόνο για τον εαυτό τους, αλλά και για τους άλλους. Σίγουρα θα έλαβαν κάτι σε αντάλλαγμα γι' αυτή τους την υπηρεσία. Διαφορετικοί άνθρωποι έκαναν επομένως διαφορετικές δουλειές και στη συνέχεια **αντάλλασσαν** μεταξύ τους τους καρπούς της εργασίας τους. Για να διευκολυνθούν οι εν λόγω ανταλλαγές, γεννήθηκε το **χρήμα**, όπως θα δούμε αναλυτικότερα στο επόμενο κεφάλαιο.

Σήμερα, σε αντάλλαγμα για την εργασία μας, λαμβάνουμε χρήματα που μπορούμε να ξοδέψουμε για να αγοράσουμε αυτά που παράγουν άλλοι ή για να εξασφαλίσουμε τις υπηρεσίες τους. Επομένως, δεν χρειάζεται να καλλιεργούμε μόνοι μας τα λαχανικά που τρώμε, να κόβουμε μόνοι μας τα μαλλιά μας, να φροντίζουμε μόνοι μας τα δόντια μας, να φτιάχνουμε μόνοι μας τα έπιπλά μας, να ράβουμε μόνοι μας τα ρούχα μας. Το μόνο που έχουμε να κάνουμε είναι να μάθουμε ένα επάγγελμα, δηλαδή να **εξειδικευτούμε σε μια εργασία** στην οποία θα γίνουμε καλοί και, με το εισόδημα που θα λαμβάνουμε από τη δουλειά μας, θα μπορούμε να πληρώνουμε τον αγρότη, τον πιτσαδόρο, τον κουρέα, τον οδοντίατρο, τον ξυλουργό και όλους όσους εργάζονται για εμάς, που ίσως έχουν κατασκευάσει εργοστάσια ή συστήσει εταιρίες για να είναι ακόμη πιο αποδοτικοί.

Οι αμοιβές δεν είναι όλες ίδιες Οι εργαζόμενοι έχουν το δικαίωμα να αμείβονται, δηλαδή να ανταμείβονται σε χρήμα (ή σπανιότερα σε είδος, δηλαδή να λαμβάνουν αγαθά και υπηρεσίες σε αντάλλαγμα). **Οι αμοιβές δεν είναι όλες ίδιες:** άλλες είναι χαμηλότερες, άλλες υψηλότερες. Και αυτό εξαρτάται συχνά από τις σπουδές και τις δεξιότητες που χρειάζεται να έχει κάποιος για να κάνει μια δουλειά.

Πράγματι, η εργασία αμείβεται διαφορετικά ανάλογα με το τι κάνουμε, αλλά και με τις **ικανότητές** μας. Εάν αυτό που κάνουμε χρειάζεται συγκεκριμένες γνώσεις που δεν τις έχουν πολλοί, αλλά είμαστε και καλοί στη δουλειά μας, τότε θα πληρωνόμαστε περισσότερο, τουλάχιστον επί της αρχής. Δυστυχώς, πολλοί άνθρωποι δεν βρίσκουν μια θέση εργασίας στην οποία να μπορούν να αξιοποιήσουν πλήρως τις ικανότητές και τις γνώσεις τους.

ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΟΥ ΠΑΕΙ Η ΕΡΓΑΣΙΑ

Η αγορά εργασίας στην Ελλάδα αντιμετωπίζει προκλήσεις διαχρονικά. Το **ποσοστό απασχόλησης**, δηλαδή ο λόγος των εργαζομένων προς τον πληθυσμό σε ηλικία εργασίας, είναι από τους χαμηλότερους στην ευρωζώνη. Λόγω της γήρανσης του πληθυσμού και της αύξησης των ορίων συνταξιοδότησης, ο μέσος όρος ηλικίας των εργαζομένων αυξάνεται, καθώς οι άνθρωποι αργούν να συνταξιοδοτηθούν, ενώ οι νέοι που εργάζονται μειώνονται συνεχώς, λόγω της υπογεννητικότητας. Επιπλέον, οι νέες θέσεις εργασίας αφορούν όλο και συχνότερα συμβάσεις ορισμένου χρόνου και περιορισμένο αριθμό ωρών εργασίας την εβδομάδα.

Ωστόσο, οι επιχειρήσεις αναζητούν άτομα με υψηλή εξειδίκευση: πτυχιούχους πανεπιστημίου, ή με εργασιακή εμπειρία, και δυσκολεύονται να βρουν αρκετούς! Σε μια αγορά εργασίας όπου ζητούνται όλο και περισσότερο εξειδικευμένοι εργαζόμενοι, η **εκπαίδευση** και η **επαγγελματική κατάρτιση** αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη αξία.

1.5 Πώς μεταβάλλονται οι ανάγκες στη διάρκεια της ζωής

Οι **ανάγκες μας αλλάζουν** στη διάρκεια της ζωής μας. Μεγαλώνοντας, έχουμε όλο και πιο απαιτητικές ανάγκες ή επιθυμίες: ακόμη και ως έφηβοι θέλουμε πιο ακριβά πράγματα από ό,τι όταν ήμασταν παιδιά, όπως κινητό, ταξίδια, διακοπές μόνοι μας... Αρχικά, σχεδόν πάντα, μας στηρίζει η οικογένεια, αλλά αργά ή γρήγορα μπαίνουμε στον κόσμο της εργασίας και έτσι αρχίζουμε να πληρώνουμε μόνοι μας για όσα θέλουμε να αγοράσουμε και γινόμαστε όλο και πιο ανεξάρτητοι.

Με την πάροδο του χρόνου, οι ανάγκες μας αυξάνονται. Αν θέλουμε για παράδειγμα να κάνουμε οικογένεια, χρειαζόμαστε περισσότερα χρήματα για να ανοίξουμε νέο σπιτικό και να μεγαλώσουμε τα παιδιά μας. Στη συνέχεια, οι ανάγκες μειώνονται πάλι, καθώς τα παιδιά μας ανεξαρτητοποιούνται. Αν χρειαστεί όμως να αγοράσουμε ένα σπίτι, δύσκολα έχουμε όλα τα χρήματα που χρειαζόμαστε και πιθανώς να πρέπει να πάρουμε στεγαστικό δάνειο, η δόση του οποίου θα επιβαρύνει τα μηνιαία έξοδά μας επί αρκετά χρόνια. Όταν ολοκληρώσουμε την αποπληρωμή του, το διαθέσιμο εισόδημά μας για την ικανοποίηση των επιθυμιών μας θα αυξηθεί ξανά.

Εκτός αυτού, οι ανάγκες μας σε χρήματα μπορεί να μεταβληθούν κι άλλο, γιατί με την πάροδο του χρόνου μπορεί να προκύψουν **ξαφνικές υποχρεώσεις**. Απρόβλεπτες δυσκολίες που πρέπει να επιλυθούν ή ευκαιρίες που συμφέρει να αξιοποιηθούν.

Η ευκαιρία μιας καλής επένδυσης ή ενός οργανωμένου ταξιδιού της τελευταίας στιγμής ή, αντίθετα, η αντιμετώπιση ενός προβλήματος, ενός ατυχήματος ή μιας ασθένειας μας φέρνουν αντιμέτωπους με έξοδα που δεν περιμέναμε. Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα, σε διαφορετικές στιγμές της ζωής μας, να χρειαζόμαστε περισσότερα ή λιγότερα χρήματα.

Το **εισόδημά μας επίσης μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου** και μπορεί να αλλάξει τόσο προς τα πάνω όσο και προς τα κάτω.

Μπορούμε να αναζητήσουμε μια θέση εργασίας αντί για κάποια άλλη, γνωρίζοντας ότι αμείβονται διαφορετικά. Η εργασία αμείβεται επίσης ανάλογα με τις προσωπικές ικανότητες, οι οποίες και αναπτύσσονται με την εμπειρία, καθώς περνά ο χρόνος, όπως και με τις σπουδές ή την εξειδίκευση.

Και το εισόδημα μπορεί να μεταβληθεί με την πάροδο του χρόνου

Μπορεί να βρούμε μια σταθερή θέση εργασίας, με συγκεκριμένο μισθό· μπορεί, αντίθετα, να επιλέξουμε ένα επάγγελμα ή μια δουλειά που η αμοιβή της εξαρτάται από τις πωλήσεις που κάνουμε. Όμως μερικές φορές μπορεί και να συμβεί να χάσουμε τη δουλειά μας, επειδή μια δραστηριότητα δεν πάει καλά ή επειδή, με την εξέλιξη της κοινωνίας, κάποια επαγγέλματα δεν είναι πλέον απαραίτητα. Συμβαίνει λοιπόν να πρέπει να αλλάξουμε δουλειά και τότε τα πράγματα δεν πάνε πάντα καλύτερα από πριν. Αυτό έχει συνήθως ως αποτέλεσμα να μην έχουμε τα ίδια έσοδα σε διαφορετικές περιόδους της ζωής μας.

Αργότερα, σταματάμε να εργαζόμαστε και δεν λαμβάνουμε πλέον μισθό αλλά σύνταξη. Η **σύνταξη** μπορεί να είναι σε γενικές γραμμές ικανοποιητική· όμως συνήθως είναι χαμηλότερη από το εισόδημα που λαμβάναμε, όταν εργαζόμασταν. Φυσικά, η σύνταξη δεν έρχεται από το πουθενά, αλλά εξαρτάται από τις υποχρεωτικές και προαιρετικές **εισφορές** που είχαμε καταβάλει στη διάρκεια του εργασιακού μας βίου.

Υπάρχουν επίσης και εκείνοι που λαμβάνουν χρήματα από την **περιουσία τους**: από το ενοίκιο των σπιτιών και της γης που έχουν στην ιδιοκτησία τους ή/και από τις χρηματοοικονομικές τους επενδύσεις. Όμως αυτές οι πηγές χρήματος μπορεί να μην είναι σταθερές, να ενέχουν κίνδυνο, και γενικά να αποδίδουν μια χρηματική ροή που δεν μένει πάντα ίδια στην πάροδο του χρόνου.

1.6 Πώς μετράμε το εισόδημα

Γενικά, το εισόδημα μετριέται σε **ετήσια βάση**, και για τον λόγο ότι οι σημαντικότεροι φόροι υπολογίζονται επί του ετήσιου εισοδήματος: για τα φυσικά πρόσωπα υπάρχει ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων, ενώ για τις εταιρίες υπάρχει ο φόρος εισοδήματος νομικών προσώπων.

Το **κράτος βοηθά τους οικονομικά ευάλωτους**. Μέρος των φόρων πράγματι χρησιμοποιείται για την καταβολή επιδομάτων ή την παραχώρηση φοροαπαλλαγών για ορισμένα είδη δαπανών σε όσους κερδίζουν λιγότερα χρήματα, κυρίως όταν κάνουν παιδιά ή αν έχουν πολυμελή οικογένεια.

Η **φορολογική επιβάρυνση** μετριέται σε σχέση με το ποσό των κρατήσεων στις οποίες προβαίνουν το κράτος και η δημόσια διοίκηση· οι κρατήσεις αυτές έχουν τη μορφή φόρων, τελών και εισφορών στο εθνικό εισόδημα. Όταν διαμαρτυρόμαστε ότι η φορολογική επιβάρυνση εδώ στην Ελλάδα είναι πολύ υψηλή, αναφερόμαστε κυρίως στην έλλειψη αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας όσον αφορά τη χρήση των δημόσιων πόρων, ιδίως σε κάποιες περιοχές της χώρας: νοσοκομεία που λειτουργούν ανεπαρκώς, δρόμοι που δεν επισκευάζονται, σχολεία όπου οι γονείς πρέπει να φέρνουν τα αναλώσιμα. Στην πραγματικότητα, δεν είναι αλήθεια ότι πληρώνουμε περισσότερους φόρους από όλους τους άλλους, τουλάχιστον σε σύγκριση με ορισμένους από τους υπόλοιπους Ευρωπαίους: π.χ. Ιταλούς, Γάλλους, Βέλγους. Μας δυσχεραίνει όμως το γεγονός ότι τα χρήματά μας ενίοτε χρησιμοποιούνται λιγότερο αποδοτικά από τα δικά τους.

Το κράτος παρεμβαίνει με επιδόματα για να βοηθήσει όσους κερδίζουν λιγότερα

Η φορολογική επιβάρυνση υπολογίζεται για το σύνολο του πληθυσμού

FOCUS

Το ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΕΝΟΣ ΚΡΑΤΟΥΣ

Για την αξιολόγηση της οικονομικής ευμάρειας ενός κράτους, υπολογίζουμε το **Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν** (το περίφημο ΑΕΠ που ακούμε συχνά να αναφέρεται στις εφημερίδες και την τηλεόραση). Αν το εισόδημα ενός ατόμου είναι το άθροισμα όλων των εισοδημάτων που διαθέτει σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν είναι το **άθροισμα όλων των εισοδημάτων που δημιουργούνται από την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών σε ένα κράτος** κατά τη διάρκεια ενός έτους. Πρόκειται για έναν πολύ σημαντικό δείκτη, ο οποίος μετρά την οικονομική δραστηριότητα όλων των μονάδων παραγωγής εντός μιας χώρας για ένα έτος και, ως εκ τούτου, ορίζει την οικονομική δύναμή του. Για τον υπολογισμό του, αθροίζονται μισθοί, κέρδη, τόκοι, εισοδήματα και άλλα έσοδα που εισπράχθηκαν από πολίτες και επιχειρήσεις στη διάρκεια του έτους, καθώς και οι φόροι που στη συνέχεια μεταβιβάζονται στο Δημόσιο. Η χρήση του όρου «εγχώριο» έχει σημασία, γιατί υπολογίζεται η παραγωγή που γίνεται μέσα στην επικράτεια μιας χώρας, ασχέτως αν ο παραγωγός είναι μόνιμος κάτοικος άλλης χώρας. Για παράδειγμα, αν ένα εργοστάσιο παράγει ψυγεία στη χώρα μας, όμως ανήκει σε Ιταλούς επιχειρηματίες, η παραγωγή του αποτελεί μέρος του εγχώριου προϊόντος της Ελλάδας.

Σημαντικό μέγεθος είναι και το **Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΘΠ)** το οποίο ισούται με την αξία όλων των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται από Έλληνες πολίτες σε ένα έτος. Για να το υπολογίσουμε, αθροίζουμε τα έσοδα από όλες τις δραστηριότητες που ασκούν Έλληνες πολίτες εντός και εκτός Ελλάδας. Σε αυτή την περίπτωση, πρέπει να συμπεριλάβουμε τα έσοδα που προέρχονται από δραστηριότητες τις οποίες ασκούν οι Έλληνες πολίτες στο εξωτερικό. Ο όρος «εθνικό» αντί για «εγχώριο» σημαίνει ακριβώς ότι χρησιμοποιήθηκε άλλο κριτήριο: συνυπολογίζεται ό,τι παρήχθη από όσους έχουν την υπηκοότητα του κράτους εντός και εκτός συνόρων, και όχι ό,τι παρήχθη εντός των συνόρων του κράτους ανεξαρτήτως υπηκοότητας.

FOCUS

Οι ΠΛΟΥΣΙΟΤΕΡΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ο Μπράνκο Μιλάνοβιτς είναι Σερβοαμερικανός οικονομολόγος και καθηγητής πανεπιστημίου. Έχει περάσει όλη του τη ζωή μελετώντας το πρόβλημα των **οικονομικών ανισοτήτων**. Στο δοκίμιό του «The Haves and the Have-Nots» («Ποιος έχει και ποιος δεν έχει») (2011) προσπάθησε, μεταξύ άλλων, να προσδιορίσει ποιος είναι ο πλουσιότερος άνθρωπος όλων των εποχών. Για να το κάνει αυτό, πέρα από την αξία των διαφόρων νομισμάτων, η οποία μεταβάλλεται στον χρόνο και στον χώρο, εξέτασε την εισοδηματική ανισότητα μεταξύ πολύ πλούσιων και απλών ανθρώπων της ίδιας εποχής στον ίδιο τόπο.

Σύμφωνα με τους υπολογισμούς του, το ετήσιο εισόδημα του Ρωμαίου Μάρκου Λικίνιου Κράσσου, μέλους της Πρώτης Τριανδρίας που έζησε τον 1ο αιώνα π.Χ. και είχε τεράστια περιουσία, ισοδυναμούσε με το εισόδημα 32.000 συμπολιτών του. Το εισόδημα του μεγιστάνα John D. Rockefeller, ιδιοκτήτη πετρελαϊκής εταιρίας στο απόγειο της επιτυχίας του το 1937, ισοδυναμούσε με το εισόδημα 116.000 Νεοϋορκέζων. Το εισόδημα του ιδρυτή της Microsoft, Bill Gates, που θεωρείται στις μέρες μας ένας από τους πλουσιότερους ανθρώπους στον κόσμο, ισοδυναμεί σήμερα με το εισόδημα 75.000 εργαζομένων.

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε επίσης ότι το βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων στις προηγμένες χώρες είναι σήμερα υψηλότερο από ό,τι στο παρελθόν, άρα το εισόδημα ενός εργαζομένου τον 1ο αιώνα π.Χ. δεν αντιστοιχεί πλήρως στο εισόδημα ενός εργαζομένου το 2011.

1.7 Ισοσκελισμένος προϋπολογισμός

Για να αποφύγουμε τα μεγάλα προβλήματα, πρέπει να μάθουμε να τα βγάζουμε πέρα ρυθμίζοντας τα **έξοδά μας** αναλόγως. Κάθε φορά που αποφασίζουμε τι θα αγοράσουμε και τι θα στερηθούμε, πρέπει να προσπαθούμε να διασφαλίζουμε ότι οι δαπάνες μας είναι ανάλογες με τα έσοδά μας τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή και με τα αναμενόμενα έσοδά μας στο μέλλον. Διαφορετικά, μπορεί να βρεθούμε σε μεγάλη δυσκολία και να μην καταφέρουμε να ανταποκριθούμε στις υποχρεώσεις μας ή να μην έχουμε τα αναγκαία χρήματα για να αγοράσουμε στο μέλλον τα βασικά αγαθά για την επιβίωσή μας.

Οι βασικές ανάγκες έρχονται πρώτες και οι λιγότερο επείγουσες επιθυμίες ακολουθούν

Υπάρχει επίσης το ζήτημα της **προτεραιότητας**, δηλαδή να ξέρουμε να αξιολογούμε σωστά τι είναι απαραίτητο ή επείγον και τη σχετική σημασία κάθε δαπάνης μας. Πρέπει να καταλάβουμε πως οι πόροι μας πρέπει να χρησιμοποιούνται πρώτα για την ικανοποίηση **των βασικών αναγκών**, όπως τα τρόφιμα ή ένα τσεκ-απ στον οδοντίατρο ή την αγορά καινούργιων παπουτσιών για να αντικαταστήσουμε τα παλιά μας παπούτσια που δεν μας κάνουν πια ή έχουν φθαρεί, και κατά δεύτερο λόγο για την εκπλήρωση επιθυμιών που δεν επείγουν τόσο. Αν αυτόν τον μήνα ό,τι απομένει από το μισθό μας, μετά την κάλυψη των πάγιων και αναγκαίων εξόδων, δεν είναι αρκετό για να αγοράσουμε μια καλύτερη τηλεόραση από αυτήν που έχουμε τώρα, η οποία όμως λειτουργεί ακόμα, θα πρέπει να αναβάλουμε αυτό το έξοδο για αργότερα, όταν θα έχουμε περισσότερα χρήματα.

Είναι σημαντικό να αναλογιζόμαστε ποιες είναι οι πραγματικές μας ανάγκες, δηλαδή τα πράγματα που δεν μπορούμε να στερηθούμε ώστε να ζούμε αξιοπρεπώς, διακρίνοντάς τα από τα λιγότερο βασικά πράγματα που θέλουμε να αποκτήσουμε, ίσως επηρεασμένοι από **τη μόδα ή τη διαφήμιση**. Ας δοκιμάσουμε να κάνουμε αυτή την άσκηση με τους μαθητές και τις μαθήτριες μας, με την παρακάτω δραστηριότητα: **«Απαραίτητο ή όχι;»**;

Πώς διακρίνουμε το αναγκαίο από το περιττό

Ταυτόχρονα, όποτε είναι δυνατόν, πρέπει να προσπαθούμε να αποταμιεύουμε, βάζοντας κάτι στην άκρη για τη στιγμή που δεν θα δουλεύουμε πια ή για να αντιμετωπίσουμε απρόβλεπτες καταστάσεις που μπορεί πάντα να συμβούν, ή και μόνο για να μπορέσουμε να αγοράσουμε κάτι στο μέλλον, που ίσως δεν μπορούμε καν να φανταστούμε σήμερα. Θα μιλήσουμε γι' αυτό με περισσότερες λεπτομέρειες στο Κεφάλαιο 4 του βιβλίου.

1.8 Τακτικά ή έκτακτα;

Για να βρούμε μια **ισορροπία ανάμεσα στα έσοδα και τα έξοδά μας**, είναι επίσης σημαντικό να μπορούμε να ξεχωρίσουμε τα τακτικά από τα έκτακτα έξοδα. Με μια απλή ανάλυση των συνηθειών μας, μπορούμε να αναγνωρίσουμε τα επαναλαμβανόμενα έξοδα: ενοίκιο σπιτιού ή δόση στεγαστικού δανείου, κοινόχρηστα, λογαριασμοί κοινής ωφελείας.

Ταξινομήστε τα έξοδα ανάλογα με το είδος τους

Πιθανώς μπορούμε και να υπολογίσουμε πόσα χρήματα ξοδεύουμε κατά μέσο όρο κάθε μήνα για φαγητό, μεταφορές, βενζίνη. Έχουμε μια ιδέα ποια είναι τα εποχικά έξοδα, π.χ. θέρμανση. Σε ό,τι αφορά τα έσοδα, μπορούμε να συνυπολογίσουμε τον μηνιαίο μισθό στον οποίο μπορούμε να βασιζόμαστε με βεβαιότητα, ή τουλάχιστον κατά μέσο όρο τα έσοδα που λαμβάνουμε πιο συγκυριακά, π.χ. από περιστασιακές δουλειές ή την έκτακτη αμοιβή που μερικές φορές λαμβάνουν οι εργαζόμενοι λόγω επίτευξης των στόχων τους (bonus).

Αυτό μας βοηθά να εκτιμήσουμε καλύτερα την **ικανότητα μας για αποταμίευση** σε **μηνιαία** βάση ή την ανάγκη μας για περισσότερα χρήματα, όπως και να λάβουμε καλύτερες αποφάσεις όσον αφορά τη δυνατότητά μας να ανταποκριθούμε σε έκτακτα έξοδα και επενδύσεις.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Απαραίτητο ή όχι;

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Γλώσσα.

Διάρκεια: 30 λεπτά.

Τι θα χρειαστούμε: Έναν πίνακα.

Συμμετέχοντες: Όλη η τάξη, χωρισμένη σε δύο ομάδες.

Ικανότητες που θα αναπτυχθούν: Τα παιδιά θα κατανοήσουν τη διαφορά μεταξύ αναγκών και επιθυμιών.

Τρόπος διεξαγωγής: Χωρίζουμε τον πίνακα σε δύο μέρη, τραβώντας στη μέση μια κάθετη γραμμή. Από τη μια πλευρά γράφουμε ΑΝΑΓΚΕΣ, από την άλλη ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ.

Εξηγούμε στα παιδιά ότι τώρα θα φτιάχνουμε μαζί μια λίστα με τα πράγματα που μπορεί να αγοράσει μια οικογένεια: τρόφιμα, ηλεκτρικό ρεύμα για το σπίτι, ποδήλατο, παιχνίδια, βιβλία... Τι πρέπει να κάνουν τα παιδιά; Να μας βοηθήσουν να ξεχωρίσουμε αυτά που πραγματικά χρειαζόμαστε από αυτά που επιθυμούμε και θα ήταν ωραίο να έχουμε, χωρίς να είναι απολύτως απαραίτητο.

Ζητάμε από τα παιδιά να αναφέρουν κάτι που πρέπει να αγοράσουν και στη συνέχεια συζητάμε όλοι μαζί αν πρόκειται για ανάγκη ή επιθυμία.

Αν κάποιος προτείνει ένα ποδήλατο, πριν το σημειώσουμε σε μία από τις δύο πλευρές του πίνακα, το συζητάμε με τα παιδιά και τα ρωτάμε σε τι μας χρησιμεύει. Για διασκέδαση, για σωματική άσκηση ή για να πηγαίνουμε στο σχολείο; Μπορούμε ίσως να το βάλουμε και στις δύο μεριές: ίσως, για τους περισσότερους από εμάς, η πραγματική ανάγκη να είναι η μετακίνηση, οπότε να πρέπει να χρησιμοποιούμε το ποδήλατο όπως χρησιμοποιούμε το αυτοκίνητο, το λεωφορείο ή το τρένο. Όμως το ποδήλατο από μόνο του είναι επιθυμία. Το ίδιο ισχύει και για άλλα πράγματα: το φαγητό είναι απαραίτητο, η τούρτα φράουλα είναι επιθυμία. Το να έχουμε ένα σπίτι είναι ανάγκη, το να έχουμε μια όμορφη βίλα με πισίνα είναι επιθυμία. Μπορεί να αποφασίσουμε πως ένα αυτοκίνητο είναι απαραίτητο για μια οικογένεια: ας συζητήσουμε τους λόγους με τα παιδιά και ας καταλήξουμε. Ένα ακριβό σπορ αυτοκίνητο συνιστά επιθυμία· ένα οικογενειακό αυτοκίνητο αφορά περισσότερο την ανάγκη.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Συζητάμε επίσης για το τι πρέπει να αγοράσουμε ώστε μετά να το βάλουμε στη λίστα: ο αέρας είναι απαραίτητος· όμως για τους σκοπούς της λίστας μας δεν μας ενδιαφέρει, γιατί δεν πληρώνουμε γι' αυτόν. Το νερό είναι δωρεάν, όταν το πίνουμε από την πηγή· όμως για το τρεχούμενο νερό στο σπίτι πληρώνουμε και είναι σε κάθε περίπτωση απαραίτητο.

Οι ανάγκες δεν είναι μόνο υλικές: η ψυχαγωγία, η εκπαίδευση και ο πολιτισμός είναι κι αυτά ανάγκες. Αν πρέπει να επιλέξουμε, μπορούμε βέβαια να μην αγοράσουμε ένα βιβλίο παραπάνω, να στερηθούμε τα απογευματινά μαθήματα ξένων γλωσσών ή κιθάρας, αλλά δεν μπορούμε να μην πάμε στο σχολείο. Γιατί, πώς θα τα καταφέρουμε στη ζωή, χωρίς να ξέρουμε ανάγνωση; Ας το συζητήσουμε με τα παιδιά κι ας φανταστούμε μαζί τους μια ζωή χωρίς κανένα είδος ανάγνωσης.

Ας σκεφτούμε ποιες είναι οι ανάγκες μιας οικογένειας: φαγητό, ρούχα, σπίτι, ηλεκτρικό ρεύμα, νερό, φυσικό αέριο, μετακίνηση... Αν τα παιδιά ξεχάσουν κάποια, ας τους την προτείνουμε εμείς και ας συζητήσουμε μαζί τους. Κάθε τόσο, ας τους αναφέρουμε και ορισμένες δικές μας επιθυμίες, ώστε να κάνουμε τη συζήτηση πιο ενδιαφέρουσα. Μόλις ολοκληρώσουμε τον κατάλογο των αναγκών και σημειώσουμε έναν επαρκή αριθμό επιθυμιών, ας σταματήσουμε και ας διαβάσουμε τον πίνακα μαζί με τα παιδιά. Τα έσοδα μιας οικογένειας πρέπει να καλύπτουν τα απαραίτητα: με ό,τι περισσεύει, μπορεί κάποιος να αποφασίσει αν θα αποταμιεύσει ή αν θα ικανοποιήσει μερικές επιθυμίες του, γιατί κι αυτό είναι σημαντικό. Ας ακούσουμε τα παιδιά: αφού τα χρήματα δεν αρκούν για τα πάντα, ποιες είναι οι επιθυμίες που τα ίδια θα εκπλήρωναν πρώτες; Κάθε παιδί θα έχει τις δικές του προτιμήσεις.

Ας προσθέσουμε σε αυτό το σημείο άλλη μια σκέψη: Ποια είναι τα πράγματα που χρειαζόμαστε πάντα, κάθε μέρα, κάθε εβδομάδα ή κάθε μήνα; Ποια είναι τα πράγματα που χρειαζόμαστε κάθε τόσο; Δίνουμε έμφαση στα επαναλαμβανόμενα έξοδα. Το εισόδημα που χρειαζόμαστε πρέπει να τα καλύπτει όλα αυτά και να μας αφήνει κατιτί για την εκπλήρωση περιστασιακών αναγκών και επιθυμιών.

Συμπέρασμα: Είναι σημαντικό να μπορούμε να επιλέγουμε ποια είναι τα πράγματα που μας ενδιαφέρουν περισσότερο. Ίσως το να παραιτηθούμε από κάτι που δεν επιθυμούμε τόσο σημαίνει ότι μπορούμε να επιλέξουμε κάτι που θέλουμε περισσότερο.

Τι δουλειά κάνεις;

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Γλώσσα.

Διάρκεια: Λίγος χρόνος στο σπίτι και 30+60 λεπτά στο σχολείο.

Τι θα χρειαστούμε: Στιλό και τετράδιο.

Συμμετέχοντες: Όλη η τάξη.

Ικανότητες που θα αναπτυχθούν: Τα παιδιά θα κατανοήσουν τι είναι η εργασία και γιατί είναι σημαντικό να εργάζεται κάποιος.

Τρόπος διεξαγωγής: Αυτή η δραστηριότητα παίρνει τη μορφή συνέντευξης που οι μαθητές πρέπει να διεξαγάγουν με έναν ενήλικα της επιλογής τους: τη μαμά ή τον μπαμπά, τον παππού, τη μεγαλύτερη αδελφή, μια γειτόνισσα. Προβλέπεται να ξοδέψουμε μισή ώρα για να καταλήξουμε στις ερωτήσεις όλοι μαζί στην τάξη. Παρακάτω προτείνουμε ορισμένες ερωτήσεις· όμως είστε ελεύθεροι να τις αντικαταστήσετε με άλλες που σας αρέσουν περισσότερο (ή, ακόμα καλύτερα, που κινούν την περιέργεια των παιδιών):

Τι δουλειά κάνεις;

Πόσες ώρες δουλεύεις;

Τι σου αρέσει περισσότερο στη δουλειά σου; Τι δεν σου αρέσει τόσο πολύ;

Ονειρευόσουν να κάνεις άλλη δουλειά όταν ήσουν μικρός/ή; Και, αν ναι, ποια;

Γιατί δουλεύεις;

Αφού συμφωνήσουμε ως προς τις ερωτήσεις που θα θέσουμε στα άτομα από τα οποία θα πάρουμε τη συνέντευξη, μπορούμε να τις συγκεντρώσουμε σε ένα ερωτηματολόγιο που στη συνέχεια θα φωτοτυπήσουμε, ώστε κάθε παιδί να έχει το δικό του. Ας θυμηθούμε να αφήσουμε χώρο για τις απαντήσεις.

Οι συνεντεύξεις θα είναι μια εργασία για το σπίτι, κατά προτίμηση το σαββατοκύριακο που τα παιδιά έχουν περισσότερο χρόνο. Στη συνέχεια, θα αφιερώσουμε μία ώρα στην τάξη, στη διάρκεια της οποίας τα παιδιά θα διαβάσουν δυνατά τις απαντήσεις που έλαβαν και θα τις συζητήσουμε μαζί τους.

2. ΧΡΗΜΑ ΚΑΙ ΤΙΜΕΣ

Μαθησιακοί στόχοι

Σε αυτό το κεφάλαιο μαθαίνουμε για τις τρεις βασικές λειτουργίες του χρήματος: ότι δηλαδή είναι **μέσο πληρωμής**, **λογιστική μονάδα (μέτρο αξίας)** και **μέσο αποθήκευσης (αποθεματικό) αξίας**. Μαθαίνουμε επίσης ότι το σύνολο των νομισμάτων και των χαρτονομισμάτων ενός κράτους ονομάζεται «**νόμιμο χρήμα**»: στην Ελλάδα, την Ιταλία και τις λοιπές χώρες της ευρωζώνης, νόμιμο χρήμα είναι το ευρώ, το οποίο εκδίδεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και τις Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες των χωρών που το έχουν υιοθετήσει.

Επίσης: τι ήταν το **νόμισμα-εμπόρευμα**; Ποιος εφηύρε το πραγματικό νόμισμα και πώς φτάσαμε στα **τραπεζογραμμάτια**; Τι ήταν η **δραχμή**; Πώς μπορούμε να φυλάξουμε τα χρήματά μας για να αποφύγουμε να μας κλέψουν; Όλες αυτές οι ερωτήσεις, όπως και άλλες, βρίσκουν απάντηση στις επόμενες σελίδες. Το κεφάλαιο κλείνει με τον ορισμό **της τιμής** ως της ποσότητας χρήματος που απαιτείται για την αγορά ενός αγαθού ή μιας υπηρεσίας και την κατανόηση διαφόρων παραγόντων που επηρεάζουν τον προσδιορισμό της, όπως και τη μεταβλητότητά τους: το κόστος παραγωγής, τον νόμο της προσφοράς και της ζήτησης, την ποιότητα, την ποσότητα.

Ορισμοί

ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ: είναι η γενικευμένη αύξηση του μέσου επιπέδου των τιμών αγαθών και υπηρεσιών σε μια δεδομένη χρονική περίοδο, συνήθως ένα έτος (αντίθετα ο ρυθμός με τον οποίο το μέσο επίπεδο τιμών πέφτει ονομάζεται αποπληθωρισμός).

ΧΡΗΜΑ: κάθε γενικά αποδεκτό μέσο συναλλαγής που χρησιμοποιείται για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών. Το χρήμα έχει τρεις βασικές λειτουργίες: είναι μέσο πληρωμής (διευκόλυνση συναλλαγών), λογιστική μονάδα (μέτρο αξίας) και μέσο αποθήκευσης (αποθεματικό) αξίας.

ΝΟΜΙΜΟ ΧΡΗΜΑ (ή ΕΠΙΣΗΜΟ ΝΟΜΙΣΜΑ): το σύνολο των τραπεζογραμμάτων και των κερμάτων που κυκλοφορούν σε ένα κράτος: στην Ελλάδα και τις υπόλοιπες χώρες της ευρωζώνης, νόμιμο χρήμα είναι το ευρώ.

ΑΝΤΙΠΡΑΓΜΑΤΙΣΜΟΣ: ανταλλαγή αγαθών με άλλα αγαθά, χωρίς τη χρήση χρημάτων.

ΝΟΜΙΣΜΑ-ΕΜΠΟΡΕΥΜΑ: το αλάτι, το ρύζι, τα ζώα, οι κόκκοι κακάο κ.λπ. που οι πρώτοι πολιτισμοί χρησιμοποιούσαν ως νόμισμα.

ΑΞΙΑ (ή ΤΙΜΗ): χρηματικό ποσό που απαιτείται για την αγορά ενός αγαθού ή μιας υπηρεσίας.

ΧΡΗΜΑΤΙΚΗ (ή ΑΠΟΛΥΤΗ) ΑΞΙΑ/ΤΙΜΗ: η τιμή πώλησης, αυτή που διαβάζουμε στην ετικέτα ή κάτω από το barcode ενός προϊόντος.

ΣΧΕΤΙΚΗ ΤΙΜΗ (ή ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΑ): η τιμή που προκύπτει από τη σύγκριση των τιμών δύο αντικειμένων.

ΤΙΜΗ ΜΟΝΑΔΑΣ: η τιμή ανά κιλό, λίτρο ή μέτρο των προϊόντων.

Τα παιδιά της τετάρτης και της πέμπτης δημοτικού γνωρίζουν ήδη από την καθημερινή εμπειρία τους ότι τα χρήματα μπορεί να έχουν **διαφορετικές μορφές:** μπορεί να έχουν τη μορφή των ευρώ, των κερμάτων ή χαρτονομισμάτων που οι γονείς τους βάζουν στο πορτοφόλι τους, και που τα ίδια βάζουν στον κουμπαρά ή στο πορτοφολάκι τους, αν έχουν. Κάποια παιδιά, ιδίως αν έχουν ταξιδέψει, γνωρίζουν επίσης ότι σε διάφορες χώρες χρησιμοποιούνται διαφορετικά νομίσματα, με ονόματα που μερικές φορές είναι δύσκολα και με εμφάνιση εξωτική ή ασυνήθιστη.

Επίσης, τα παιδιά γνωρίζουν πολύ καλά ότι το χρήμα χρησιμεύει για να αγοράσουν ό,τι επιθυμούν ή χρειάζονται· οπότε γνωρίζουν ήδη μία από τις τρεις βασικές λειτουργίες του: είναι μέσο πληρωμής. Γνωρίζουν επίσης ότι μπορεί κάποιος να χαρίσει ή να δανείσει χρήματα, όπως και ότι, στην πρώτη περίπτωση (εάν δηλ. χαρίσει), δεν προκύπτουν υποχρεώσεις, ενώ στη δεύτερη (εάν δανείσει) πρέπει να του επιστρέψουν το ποσό που έλαβαν (έτσι, αν δανείσω χρήματα σε κάποιον, πρέπει μετά να τα πάρω πίσω ενώ, αν τα δανειστώ εγώ, πρέπει μετά να τα επιστρέψω). Ίσως, ωστόσο, τα παιδιά να μην έχουν ακόμη πλήρη επίγνωση του γεγονότος ότι τα χρήματα έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν για την αγορά όχι μόνο συγκεκριμένων αντικειμένων, όπως αυτοκόλλητα ή ένα παιχνίδι, αλλά και **υπηρεσιών**, όπως ένα ταξίδι με το τρένο, μαθήματα κολύμβησης ή μια διανυκτέρευση σε ξενοδοχείο. Και ότι **η εργασία αμείβεται** με χρήματα: επομένως μπορεί κάποιος να αποκτήσει χρήματα μέσω της δουλειάς του. Η εργασία μπορεί να αμείβεται γιατί παράγει κάτι απτό, όπως ένα έργο τέχνης, αλλά μπορεί και να αμείβεται ως αντάλλαγμα ενός άυλου και αόρατου αγαθού, όπως ο χρόνος, η ευφυΐα, η αφοσίωση και η ικανότητα κάποιου.

Το χρήμα
είναι μέσο
πληρωμής

FOCUS

ΓΙΑΤΙ ΤΟ ΧΡΗΜΑ ΟΝΟΜΑΖΕΤΑΙ MONEY ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ;

Οι αρχαίοι Ρωμαίοι αφιέρωσαν έναν από τους σημαντικότερους ναούς της πόλης τους στην **Τζουνόνε Μονέτα (Giunone Moneta)**, Giunone = Ήρα, Moneta = νόμισμα), δηλαδή στη σύμβουλο του λαού τους (*monere* στα λατινικά σημαίνει «νουθετώ»). Ακριβώς δίπλα στο ιερό κτήριο βρισκόταν το νομισματοκοπείο και, από την έκφραση που χρησιμοποιούνταν για να γίνει αναφορά σε αυτό, *ad Monetam*, δηλαδή κοντά στον ναό της Giunone Moneta, τα χρήματα που παράγονταν εκεί πήραν το όνομά της (moneta στα λατινικά, *money* στα αγγλικά).

2.1 Στην αγορά του χωριού, πόσο κοστίζει μία κότα;

Και η δεύτερη βασική λειτουργία του χρήματος σχετίζεται επίσης με κάτι που οι πολύ μικροί μαθητές μας έχουν ήδη βιώσει από πρώτο χέρι: είναι μέτρο αξίας. Το χρήμα, στην πραγματικότητα, είναι μια λογιστική **μονάδα** που χρησιμεύει για τη **μέτρηση** της **οικονομικής αξίας** των πραγμάτων, περίπου όπως το μέτρο, το λίτρο και το κιλό μετρούν το μήκος, τη χωρητικότητα και το βάρος αντίστοιχα. Χωρίς χρήμα, θα ήταν πολύ δύσκολο να συγκρίνουμε το κόστος των αγαθών και των υπηρεσιών, να μετρήσουμε και να καταγράψουμε τα έσοδα και τα έξοδα, να σημειώσουμε τις χρεώσεις και τις πιστώσεις, να υπολογίσουμε αν έχουμε επαρκείς πόρους για να αγοράσουμε αυτά που χρειαζόμαστε σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή.

Για να εξηγήσουμε καλύτερα τη σημασία αυτής της λειτουργίας, μπορούμε να πούμε στην τάξη τι θα συνέβαινε, αν δεν υπήρχαν χρήματα στην κοινωνία μας και έπρεπε να καταφύγουμε στον **αντιπραγματισμό** για να αποκτήσουμε κάτι. Ας υποθέσουμε λοιπόν ότι ζούμε σε ένα χωριό όπου δεν έχουν εφευρεθεί ακόμα τα χρήματα και πρέπει να προμηθευτούμε μία κότα. Κανείς δεν χαρίζει τίποτα· οπότε πρέπει να κάνουμε ανταλλαγή: όπως ακριβώς κάνουν πολλά παιδιά σήμερα με τα διπλά αυτοκόλλητα ή τις κάρτες ορισμένων συλλεκτικών παιχνιδιών. Μόνο που εδώ η ανταλλαγή αφορά πράγματα που είναι πολύ διαφορετικά μεταξύ τους.

Το χρήμα είναι λογιστική μονάδα (μέτρο αξίας)

Στην αγορά του χωριού, για να αποκτήσουμε έξι κότες, πρέπει να παραχωρήσουμε ένα πρόβατο. Όμως, για να πάρουμε ένα πρόβατο, πρέπει να δώσουμε ως αντάλλαγμα ένα τσεκούρι, που ισοδυναμεί με δύο στοίβες ξύλα, οι οποίες με τη σειρά τους αξίζουν τρία σακιά σιτάρι η καθεμία, και ούτω καθεξής, περιπλέκοντας τα πράγματα όλο και περισσότερο. Φτάνουμε λοιπόν εκεί με το σιτάρι μας: πόσο χρειάζεται για να αγοράσουμε μία κότα; Είναι μεγάλο μπέρδεμα να καταλάβουμε πώς γίνεται... Ευτυχώς σήμερα υπάρχουν τα χρήματα, χάρη στα οποία μπορούμε να ξέρουμε αμέσως την αξία, δηλ. την τιμή, κάθε πράγματος. Ας υποθέσουμε ότι μία κότα αξίζει δύο νομίσματα, ένα τσεκούρι δώδεκα, ένας σωρός ξύλα έξι, ένα σακί σιτάρι δύο. Άρα, έχοντας το νόμισμα ως σημείο αναφοράς για τα πάντα, αντιλαμβανόμαστε αμέσως και με μεγάλη ευκολία ότι μία κότα αξίζει ακριβώς όσο ένα σακί σιτάρι.

Χωρίς χρήματα θα καταφεύγαμε στον αντιπραγματισμό

Τα παραδείγματα αντιπραγματισμού που παρουσιάσαμε μας επιτρέπουν να ανοίξουμε ένα παράθυρο σε μια ιστορική εποχή που απέχει πολύ από τη δική μας. Την εποχή των πρώτων οικονομιών, όταν δεν υπήρχε ακόμη το χρήμα, ένας από τους τρόπους προμήθειας των αναγκών αγαθών ήταν ο αντιπραγματισμός, στο πλαίσιο του οποίου οι άνθρωποι αντάλλασσαν τα αγαθά με άλλα αγαθά. Ήταν ένα έξυπνο σύστημα για να προμηθευτεί κάποιος αυτό που χρειαζόταν· είχε όμως πολύ ισχυρούς περιορισμούς: για παράδειγμα, έπρεπε να βρίσκει κάθε φορά κάποιον που να ενδιαφέρεται γι' αυτό που είχε να προσφέρει και συγχρόνως να είναι πρόθυμος να του δώσει αυτό που ψάχνει. Για να το καταλάβουν αυτό τα παιδιά μας, τους λέμε την ακόλουθη **ιστορία της Ούτζι**,

που θέλει να ανταλλάξει το ρόπαλό της με μία κότα. Πρέπει να έχει την τύχη να βρει κάποιον πρόθυμο να αποχωριστεί μία κότα και να ενδιαφέρεται να πάρει ένα ρόπαλο.

Το χωριό δεν είναι πολύ μεγάλο, οι κάτοικοι είναι λίγοι και δεν βρίσκει κανέναν που να ενδιαφέρεται γι' αυτή την ανταλλαγή· ανακαλύπτει όμως ότι ο Ότσα έχει μια κότα και θα την έδινε με αντάλλαγμα ένα ωραίο ψάθινο καλάθι. Η Ούτζι πρέπει τώρα να αναζητήσει κάποιον πρόθυμο να πάρει το ρόπαλό της και να της δώσει ένα ψάθινο καλάθι, με το οποίο μπορεί να πάρει από τον Ότσα την κότα που χρειάζεται: αυτό όμως δεν είναι εύκολο. Ο Κούτσου ξέρει να φτιάχνει καλάθια και μπορεί να δώσει ένα στην Ούτζι, αλλά δεν έχει τι να κάνει το ρόπαλο: προτιμά να πάρει κάτι πιο ενδιαφέρον... Μετά από σειρά διαπραγματεύσεων, η Ούτζι και ο Κούτσου καταλήγουν σε συμφωνία, βάσει της οποίας ο Κούτσου θα μπορούσε να δώσει ένα καλάθι με αντάλλαγμα ένα κουνέλι. Ευτυχώς, ο Κούτσου ξέρει ότι η Τζίτζι έχει κουνέλια και η Ούτζι καταφέρνει να την πείσει να της παραχωρήσει ένα ως αντάλλαγμα για το ρόπαλό της. Έτσι η Ούτζι πηγαίνει το κουνέλι στον Κούτσου, ο οποίος της δίνει ένα καλάθι ως αντάλλαγμα· τελικά, η Ούτζι πηγαίνει το καλάθι στον Ότσα και παίρνει την κότα. Πόσος χρόνος και πόση προσπάθεια για να αποκτήσει μία κότα! Κι αν, ενώ πήγαινε το κουνέλι στον Κούτσου, της ξέφευγε; Θα κινδύνευε να χάσει τα πάντα!

Όλα είναι
ευκολότερα
με τα χρήματα

Ας δοκιμάσουμε να φανταστούμε την ίδια κατάσταση μετά την επινόηση του χρήματος. Όλα γίνονται πιο γρήγορα και καλύτερα: Η Ούτζι αγοράζει την κότα απευθείας από τον Ότσα, πληρώνοντας για αυτή με χρήματα. Κι αν δεν έχει χρήματα εκείνη τη στιγμή, το μόνο που χρειάζεται είναι να πουλήσει το ρόπαλό της. Στη συνέχεια, ο Ότσα θα φροντίσει να χρησιμοποιήσει τα χρήματα που έλαβε για να αγοράσει ό,τι θέλει, ίσως ακόμη κι ένα ψάθινο καλάθι.

2.2 Το νόμιμο χρήμα (επίσημο νόμισμα)

Στην πραγματικότητα, όλα θα ήταν ευκολότερα αν ανταλλάσσαμε κάθε πράγμα με το ίδιο αγαθό πάντα, το οποίο θα λειτουργούσε έτσι ως νόμισμα. Το αγαθό αυτό θα μπορούσε να είναι ακόμη και ένα αντικείμενο χωρίς καμία πρακτική χρησιμότητα ή εγγενή αξία, αλλά το οποίο όλοι θα συμφωνούσαν να δεχτούν ως αντάλλαγμα. Για παράδειγμα, εκείνη η κότα θα μπορούσε να αγοραστεί για μερικά χρωματιστά βότσαλα, αν εμείς ως κάτοικοι του χωριού αποφασίζαμε ότι τα χρωματιστά βότσαλα ήταν ιδανικά για να χρησιμοποιηθούν ως χρήματα. Το σημαντικό είναι να συμφωνήσουμε όλοι τους **κανόνες**, διαφορετικά το σύστημα δεν μπορεί να λειτουργήσει. Τα βότσαλα πρέπει να είναι πάντα αποδεκτά από όλους όσους αγοράζουν, όσους πωλούν, όσους παράγουν και όσους εργάζονται: εν ολίγοις, από όλους τους κατοίκους του χωριού. Σήμερα, αλλά και στο μέλλον, γιατί αν κάποιος φοβάται πως μια μέρα στο μέλλον τα βότσαλα δεν θα γίνονται πλέον δεκτά, τότε δεν θα θέλει να τα πάρει ούτε σήμερα. Και το νόμισμά μας δεν θα λειτουργήσει. Το πρόβλημα είναι ότι, ακόμη και αν όλοι συμφωνούμε και στο χωριό μας αυτό το σύστημα γίνει αποδεκτό, στον υπόλοιπο κόσμο κανείς δεν το γνωρίζει και τα χρωματιστά βότσαλα γίνονται πάλι απλά βότσαλα: εξαιρετικά όμορφα, αλλά απολύτως άχρηστα αν θέλουμε να τα χρησιμοποιήσουμε για να αγοράσουμε κάτι εκτός χωριού. Αντιθέτως, το νόμισμα που χρησιμοποιούμε σήμερα έχει **αξία για όλους** και δεν χρειάζεται να φοβόμαστε ότι κάποιος θα το απορρίψει, ούτε εκεί που ζούμε ούτε αλλού: αυτό είναι μεγάλο πλεονέκτημα για όλους.

Το Ευρώ και η Ευρωζώνη

Το ευρώ, το κοινό νόμισμα που έχουν υιοθετήσει οι χώρες της ζώνης του ευρώ, εκδίδεται από την **Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ)**, και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες της ευρωζώνης – συμπεριλαμβανομένης της Τράπεζας της Ελλάδος. Όλα τα χαρτονομίσματα του ευρώ φέρουν την υπογραφή του εκάστοτε προέδρου της ΕΚΤ. Η ευρωζώνη αποτελείται αυτή τη στιγμή από **είκοσι χώρες**, όπου κατοικούν περίπου 330 εκατομμύρια πολίτες: Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Εσθονία, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Κροατία, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σλοβακία, Σλοβενία και Φινλανδία.

Σύμφωνα με τον **νόμο**, οι άνθρωποι υποχρεούνται να το αποδεχτούν ως μέσο πληρωμής και, γι' αυτό τον λόγο, το σύνολο των χαρτονομισμάτων και των κερμάτων ενός κράτους ή ενός συνόλου κρατών ονομάζεται **νόμιμο χρήμα**.

Το νόμισμα που χρησιμοποιούμε ισχύει για όλους

Άρα, οι πολίτες, χάρη και στην προστασία που τους παρέχει ο νόμος, **έχουν εμπιστοσύνη** ότι το νόμισμα θα συνεχίσει να έχει αξία και ότι θα μπορούν πάντα να το χρησιμοποιούν για τις αγορές τους. Τα χαρτονομίσματα και τα κέρματα εκδίδονται από μια **κεντρική τράπεζα**: έναν δημόσιο οργανισμό του οποίου καθήκον είναι να ρυθμίζει και να διασφαλίζει την αξία του χρήματος σε βάθος χρόνου, εξασφαλίζοντας σταθερότητα των τιμών και άρα την εμπιστοσύνη των πολιτών στο νόμισμα.

Συνήθως κάθε χώρα έχει το δικό της νόμισμα. Το Ηνωμένο Βασίλειο λοιπόν έχει ως επίσημο νόμισμα τη λίρα Αγγλίας, η Ιαπωνία το γιεν, η Ρωσία το ρούβλι, η Ελβετία το ελβετικό φράγκο και ούτω καθεξής. Στην περίπτωση της Ελλάδας, το επίσημο νόμισμα είναι το ευρώ, το οποίο αποτελεί νόμιμο χρήμα όχι σε ένα μόνο κράτος αλλά σε μια **ομάδα κρατών, που απαρτίζουν τη ζώνη του ευρώ ή ευρωζώνη**.

2.3 Ένα αγαθό ίδιο για όλους

Πώς όμως φτάσαμε στο νόμιμο χρήμα; Όπως είδαμε στην ιστορία μας, οι ανταλλαγές στο πλαίσιο του συστήματος του αντιπραγματισμού ήταν πάρα πολλές προτού το κορίτσι με το ρόπαλο καταφέρει τελικά να αποκτήσει την επιθυμητή κότα, για να μην αναφερθούμε στο ενδεχόμενο, στα διάφορα περάσματα από τον έναν στον άλλον, να είχε χαθεί μέρος της αξίας του ροπαλού λόγω κάποιας μη ισότιμης ανταλλαγής ή, ακόμη χειρότερα, λόγω της απώλειας του εμπορεύματος προς ανταλλαγή. Έτσι, σταδιακά σε κάθε κοινότητα, άρχισε να χρησιμοποιείται ένα μόνο εμπόρευμα ως αμοιβαία αποδεκτό μέσο πληρωμής. Ανάλογα με την εποχή και τον τόπο, μπορούσε να είναι αλάτι, ρύζι, βοοειδή, αποξηραμένα ψάρια, πορφύρα, καπνός, κόκκοι κακάο κ.λπ., ανάλογα με κάθε πολιτισμό. Ήταν το **νόμισμα-εμπόρευμα**: η πρώτη μορφή νομίσματος που γνωρίζουμε σήμερα. Κάθε κοινότητα επέλεγε κάτι που είχε πρακτική αξία και μπορούσε να αποθηκευτεί για μεγάλο χρονικό διάστημα χωρίς να αλλοιωθεί.

Το νόμισμα-εμπόρευμα

Από εκεί μέχρι την επινόηση του νομίσματος στη σημερινή του μορφή μεσολάβησε μεγάλη απόσταση, αλλά είχε ήδη χαραχτεί η πορεία που έπρεπε να ακολουθηθεί. Ξεκινώντας από την 3η χιλιετία π.Χ., ένα νέο μέσο έκανε την εμφάνισή του: το **μέταλλο**. Καταλάμβανε λίγο χώρο, μεταφερόταν εύκολα, δεν φθειρόταν και μπορούσε να χωριστεί σε κομμάτια διαφορετικού μεγέθους, ανάλογα με την αξία αυτού που ήθελε να αγοράσει κάποιος. Επιπλέον, οι άνθρωποι μπορούσαν να λιώσουν το μέταλλο για να κατασκευάσουν κοσμήματα, όπλα και εργαλεία.

Με την πάροδο του χρόνου, άρχισε να χρησιμοποιείται στο εμπόριο το ζυγισμένο μέταλλο, ενίοτε επεξεργασμένο ώστε να έχει τη μορφή δαχτυλιδιού, σούβλας, ράβδου, χάλκινης κουλούρας, φλιτζανιού ή καζανιού. Αργότερα, προς το τέλος του 7ου αιώνα π.Χ., στη Λυδία της Μικράς Ασίας εμφανίστηκαν τα πρώτα **νομίσματα**, των οποίων η κοπή γινόταν υπό τον έλεγχο μιας επίσημης Αρχής, η οποία εγγυόταν το βάρος και το ποσοστό πολύτιμου μετάλλου που χρησιμοποιούνταν σε αυτά και συνεπώς την αξία τους. Τα νομίσματα εκείνα ήταν φτιαγμένα από ήλεκτρο, ένα φυσικό κράμα χρυσού και αργύρου. Το ευρώ που χρησιμοποιούμε σήμερα είναι μακρινός απόγονος εκείνων των νομισμάτων, αλλά σε γενικές γραμμές δεν διαφέρει και πολύ από αυτά.

Έλευση του μετάλλου

Στα μεταλλικά νομίσματα ή αλλιώς κέρματα προστέθηκαν εδώ και αρκετούς αιώνες τα **χαρτονομίσματα ή τραπεζογραμμάτια**. Η ημερομηνία γέννησής τους είναι αβέβαιη· πρόκειται σε κάθε περίπτωση για αρχαία **εφεύρεση των Κινέζων**: ο Μάρκο Πόλο, που έφτασε μέχρι την Κίνα, τα περιέγραψε και στα ταξιδιωτικά του απομνημονεύματα. Στην Ευρώπη, κατά τον Μεσαίωνα, οι έμποροι κατέθεταν τον χρυσό τους στους χρυσοχόους, που στα τραπέζια των καταστημάτων τους υπέγραφαν ειδικές αποδείξεις, οι οποίες ονομάζονταν **τραπεζογραμμάτια**. Οι ιδιοκτήτες των τραπεζογραμματίων μπορούσαν να κάνουν ανάληψη της αντίστοιχης ποσότητας χρυσού ακόμη και από κάποιο άλλο κατάστημα. Κάποτε, ένας Ιταλός έμπορος είχε την ιδέα να μεταβιβάσει ένα από αυτά

Η εμφάνιση των τραπεζο-γραμματίων

FOCUS

Η ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Οι τεράστιες στρατιωτικές δαπάνες που ανέλαβε η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία για τις κατακτητικές εκστρατείες της κατέστησαν αναγκαία την κυκλοφορία όλο και μεγαλύτερων ποσοτήτων νομισμάτων, μειώνοντας όμως το **ποσοστό του πολύτιμου μετάλλου** από το οποίο αυτά κατασκευάζονταν. Το δηνάριο, για παράδειγμα, την εποχή του αυτοκράτορα Αυγούστου (αρχές 1ου αιώνα), ζύγιζε 3,9 γραμμάρια και περιείχε 95% άργυρο· όμως επί Τραϊανού (1ος-2ος αιώνας) το βάρος του είχε πέσει στα 3,4 γραμμάρια και περιείχε 85% άργυρο, ενώ την εποχή του Καρακάλλα (3ος αιώνας) είχε φτάσει στα 1,7 γραμμάρια και περιείχε 50% άργυρο.

Εκστρατείες, πολιορκίες, πολιτικές αναταραχές έφερναν σε αδιέξοδο και τα οικονομικά των αρχαίων Ελλήνων. Απόδειξη ο θησαυρός που βρέθηκε στον Πειραιά το 1902 και αποτελείται από τα περίφημα «πονηρά χαλκία», που αναφέρει ο Αριστοφάνης. Αυτά εκδόθηκαν το 406 π.Χ., όταν η Αθήνα αναγκάστηκε να κόψει υπόχαλκα τετράδραχμα και δραχμές, δηλαδή κέρματα που είχαν αργυρό περίβλημα, όμως ο πυρήνας τους ήταν χάλκινος.

τα τραπεζογραμμάτια σε έναν συνάδελφό του: ήταν τόσο έξυπνη ιδέα που σύντομα το σύστημα εξαπλώθηκε και τα τραπεζογραμμάτια έγιναν μια νέα μορφή νομίσματος. Από τα τραπεζογραμμάτια εκείνα περάσαμε στα σημερινά τον 17ο αιώνα: μεταξύ των πρώτων που τα τύπωσαν ήταν η Τράπεζα της Στοκχόλμης. Αρχικά, τα εξέδιδαν κυρίως ιδιωτικά ιδρύματα. Αυτά, και όχι το κράτος, εγγυόνταν ότι οι ιδιοκτήτες μπορούσαν, εφόσον το επιθυμούσαν, να πάρουν πίσω ως αντάλλαγμα το ισοδύναμο πολύτιμο μέταλλο, δίνοντας έτσι αξία σε αυτά τα κομμάτια χαρτί. Σήμερα, τα τραπεζογραμμάτια ή χαρτονομίσματα και τα κέρματα κυκλοφορούν παράλληλα. Συνοπτικά, τα ονομάζουμε «μετρητά».

Τα τραπεζο-
γραμμάτια
δραχμών της
Τράπεζας της
Ελλάδος

Η **Τράπεζα της Ελλάδος** ξεκίνησε τις εργασίες της το 1928. Πέντε χρόνια αργότερα, στις 3 Μαΐου 1933, έθεσε σε κυκλοφορία τα πρώτα τραπεζογραμμάτια των 500 και 5.000 δραχμών που τυπώθηκαν για λογαριασμό της από την American Bank Note Company (ABNC) στις ΗΠΑ.

Η ίδρυση του **Ιδρύματος Εκτυπώσεως Τραπεζογραμμάτων και Αξιών (ΙΕΤΑ)**, στο οποίο ανατέθηκε η φροντίδα του σχεδιασμού και της έκδοσης των τραπεζογραμμάτων, αποφασίστηκε το 1938. Οι εργασίες ανέγερσής του στον Χολαργό άρχισαν αμέσως, όμως μεσολάβησε ο πόλεμος και η λειτουργία του ξεκίνησε το 1947, μετά την απελευθέρωση. Από το 1941 μέχρι και το 1944, τυπώθηκαν πολλά χαρτονομίσματα σε διάφορα λιθογραφεία της χώρας, με τεράστιες ονομαστικές αξίες λόγω του καλπάζοντος πληθωρισμού, με τελευταίο, στις 5.11.1944, εκείνο του ποσού των 100 δισεκατομμυρίων δραχμών.

Το 1947 τυπώθηκε από το ΙΕΤΑ το πρώτο τραπεζογραμμάτιο παραγωγής του: ήταν των 1.000 δραχμών και απεικόνιζε τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη.

Στην Ελλάδα, υπήρχαν περίοδοι όπου η κοπή κερμάτων ήταν ασύμφορη γιατί η αξία του μετάλλου αυτού καθαυτού ξεπερνούσε κατά πολύ την ονομαστική αξία του νομίσματος ή γιατί το ελληνικό κράτος αδυνατούσε να προμηθευτεί επαρκείς ποσότητες μετάλλου για την κοπή νομισμάτων που να καλύπτουν τις ανάγκες της αγοράς.

Σε αυτές τις περιπτώσεις, το ελληνικό κράτος εξέδιδε χάρτινα νομίσματα (γραμμάτια), ίδιας ονομαστικής αξίας με τα μεταλλικά. Τα χάρτινα αυτά νομίσματα ονομάζονταν κερματικά γραμμάτια. Η έκδοση κερματικών γραμματίων άρχισε το 1917 και τα τελευταία εκδόθηκαν το 1953.

Κερματικά
γραμμάτια και
κέρματα

Στην Ιταλία πάλι, στο δεύτερο μισό του περασμένου αιώνα, σημειώθηκε το περίεργο παράδειγμα των τηλεφωνικών κερμάτων: αυτά ήταν μεταλλικοί δίσκοι με ειδικές αυλακώσεις που εκδίδονταν από την τηλεφωνική εταιρία. Χρησιμοποιούνταν στα δημόσια τηλέφωνα που υπήρχαν τότε σε καφενεία και τηλεφωνικούς θαλάμους, αφού δεν είχαν εφευρεθεί ακόμη τα κινητά. Τα τηλεφωνικά κέρματα διατίθεντο σε μεγάλες ποσότητες και οι άνθρωποι τα δέχονταν ως πληρωμή, σαν να ήταν κέρματα, για αξία ισοδύναμη με την τιμή μιας τηλεφωνικής κλήσης: αρχικά 30 λιρέτες και στη συνέχεια 45, 50, 100, 200, καθώς οι τηλεφωνικές χρεώσεις αυξάνονταν.

FOCUS

ΤΑ ΧΡΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΠΠΟΥΔΩΝ

Μέχρι την 1η Ιανουαρίου 2002, πριν δηλαδή από την υιοθέτηση του ευρώ, κάθε κράτος της ευρωζώνης είχε το δικό του νόμισμα. Η Ελλάδα είχε τη **δραχμή**, όμως δεν ήταν πάντα αυτή το νόμισμά της.

Το πρώτο εθνικό νόμισμα του νεότερου ελληνικού κράτους υπήρξε ο **φοίνικας**. Αυτόν επιχείρησε να καθιερώσει ο Κυβερνήτης του νέου ελληνικού κράτους Ιωάννης Καποδίστριας το 1828. Το όνομα του νομίσματος συνδεόταν με την εικονογραφία του. Σε αυτό απεικονιζόταν το ομώνυμο μυθικό πτηνό που αναγεννιέται από τις στάχτες του και που συμβόλιζε την αναγέννηση της Ελλάδας μετά την Ελληνική Επανάσταση του 1821. Ένας αργυρός φοίνικας υποδιαιρείτο σε 100 χάλκινα λεπτά. Τα αργυρά και χάλκινα νομίσματα κόπηκαν στην Αίγινα, την τότε ελληνική πρωτεύουσα.

Η δραχμή αντικατέστησε τον φοίνικα και παρέμεινε εθνικό νόμισμα της Ελλάδας επί 169 χρόνια. Η καθιέρωση της δραχμής το 1833, λίγο μετά την ανάρρηση στον θρόνο του Όθωνα ως βασιλιά της Ελλάδας, αποτέλεσε μία ακόμη προσπάθεια της ελληνικής πολιτείας να συνδέσει το νεοσύστατο ελληνικό κράτος με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και την πλούσια αρχαία νομισματική παράδοση.

Η δραχμή έχει μακρά ιστορία: χρονολογείται από τον 6ο αιώνα π.Χ. και το όνομά της προέρχεται από το ρήμα «δράττομαι» που σημαίνει «κρατώ σφιχτά». Η υποδιαίρεση της αρχαίας δραχμής σε έξι οβολούς αναφέρεται στο γεγονός ότι μία παλάμη μπορούσε να αδράξει έξι οβελούς, δηλαδή έξι σιδερένιες σούβλες, που χρησιμοποιούνταν ως μέσο συναλλαγής πριν από την επινόηση του νομίσματος, τον 7ο αι. π.Χ.

FOCUS

Το Αθηναϊκό Τετραδραχμο

Από τα πιο γνωστά νομίσματα της αρχαιότητας είναι το αθηναϊκό τετράδραχμο, το οποίο, από την εποχή της ακμής της Αθήνας, τον 5ο αιώνα π.Χ., και έως την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου, υπήρξε το πιο ισχυρό νόμισμα της Μεσογείου, το δολάριο ή το ευρώ – θα λέγαμε – της εποχής εκείνης. Το αθηναϊκό τετράδραχμο απεικονίζει από τη μία πλευρά τη θεά Αθηνά και από την άλλη τη «γλαύκα», δηλαδή την κουκουβάγια, το σύμβολο της σοφίας που συνδέεται άρρηκτα με την προστάτιδα θεά της Αθήνας. Αυτήν ακριβώς την παράσταση αναπαράγουμε και εμείς σήμερα στην ελληνική εθνική όψη του κέρματος του 1 ευρώ ως εσαεί μνήμη της αρχαίας ελληνικής νομισματικής παράδοσης.

2.4 Προχωράμε προσεκτικά

Και έτσι φτάνουμε στην τρίτη βασική λειτουργία: το χρήμα είναι **αποθεματικό (μέσο αποθήκευσης) αξίας**. Για να εξηγήσουμε τι σημαίνει αυτό, μπορούμε να επιστρέψουμε στο παράδειγμα του χωριού της Ούτζι, όπου δεν έχει ακόμη εφευρεθεί το χρήμα. Αυτή τη φορά, επειδή ένας βοσκός θέλει να φτιάξει ψωμί, του δίνουμε τρία σακιά από το σιτάρι μας και εκείνος μας δίνει σε αντάλλαγμα μισό αρνί. Είναι μια καλή συμφωνία: όμως, τώρα που έχουμε τόσο πολύ κρέας, είμαστε αναγκασμένοι να το φάμε σε σύντομο χρονικό διάστημα. Το κρέας είναι αλλοιώσιμο: σίγουρα δεν μπορούμε να το διατηρήσουμε για πολύ καιρό και όχι μόνο γιατί δεν έχουν ακόμη εφευρεθεί τα ψυγεία... Ή θα βρούμε κάποιον πρόθυμο να πάρει ένα κομμάτι αρνί και να μας δώσει κάτι άλλο σε αντάλλαγμα, ή σύντομα θα μείνουμε χωρίς τίποτα στο χέρι.

Στον πραγματικό κόσμο, όπου υπάρχει το χρήμα, ανταλλάσσουμε το σιτάρι μας με χρήματα, τα οποία μπορούμε στη συνέχεια να **κρατήσουμε** για μεγάλο χρονικό διάστημα, χωρίς να φοβόμαστε ότι θα αλλοιωθούν. Δεν είμαστε υποχρεωμένοι να τα ξοδέψουμε αμέσως μόλις τα πάρουμε στα χέρια μας, αλλά μπορούμε να τα βάλουμε στην άκρη για μια μελλοντική αγορά ή για να σχηματίσουμε ένα αποθεματικό που θα μας επιτρέψει να αντιμετωπίσουμε απρόβλεπτες καταστάσεις: δηλαδή, μπορούμε να τα **αποταμιεύσουμε**. Το πιο σημαντικό που πρέπει να καταλάβουν τα παιδιά είναι ότι τα χρήματα δεν είναι διαθέσιμα σε απεριόριστες ποσότητες και ότι μπορεί κάποια στιγμή να εξαντληθούν, αν δεν είμαστε προσεκτικοί. Γι' αυτό είναι καλύτερο να κρατήσουμε ένα απόθεμα που μπορεί να φανεί χρήσιμο σε περίπτωση ανάγκης. Με λίγα λόγια, είναι καλύτερο να προχωράμε προσεκτικά.

Το χρήμα είναι αποθεματικό αξίας

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι να φυλάξουμε αυτό το χρηματικό απόθεμα: για παράδειγμα, κρατώντας το στο **σπίτι**, καταθέτοντάς το στην **τράπεζα** ή **επενδύοντάς** το (σε ακίνητα ή χρηματοοικονομικά προϊόντα). Καθένας από αυτούς τους τρόπους έχει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα.

Πώς
μπορούμε να
φυλάξουμε
χρήματα

Αν κρατάμε όλα τα χρήματά μας στο σπίτι, διατρέχουμε τον κίνδυνο να μας τα κλέψουν, ακόμη κι αν τα έχουμε κλειδωμένα σε **χρηματοκιβώτιο**: όμως τα έχουμε στη διάθεσή μας και μπορούμε να τα ξοδέψουμε αμέσως. Αν τα καταθέσουμε στην τράπεζα, τα φυλάμε με ασφάλεια, ακόμη κι αν μας κοστίζει λιγάκι. Για να τα χρησιμοποιήσουμε, μπορούμε να τα μεταφέρουμε μεταξύ τραπεζικών λογαριασμών με μορφή εμβάσματος (μεταφορά χρημάτων), να κάνουμε συναλλαγές άμεσης χρέωσης ή πληρωμές με χρεωστική ή πιστωτική κάρτα. Μπορούμε επίσης να κάνουμε ανάληψή τους από μηχανήματα ανάληψης μετρητών (**ATM**) (σε περίπτωση που χρησιμοποιήσουμε ATM διαφορετικής τράπεζας, αυτό ενδέχεται να μας κοστίσει κατιτί).

Όσον αφορά τις επενδύσεις, πρέπει να γνωρίζουμε καλά ότι μπορεί να αυξήσουν το κεφάλαιό μας, αλλά ενέχουν και **έναν από λίγο έως πολύ υψηλό κίνδυνο**: να χάσουμε όλα τα χρήματά μας ή μέρος τους, αν τα πράγματα πάνε στραβά. Επιπλέον, όταν επενδύουμε τα χρήματά μας, σημαίνει ότι τα κρατάμε σαν κλειδωμένα για κάποιο χρονικό διάστημα και, αν τυχόν τα χρειαστούμε ξανά, μπορεί να χρειαστεί να περιμένουμε ή να υποστούμε κάποιο κόστος μέχρι να μπορέσουμε να τα μετατρέψουμε πάλι σε μετρητά. Όμως θα δούμε αυτό το θέμα πιο διεξοδικά στο προτελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου.

2.5 Όλα είναι ζήτημα τιμής

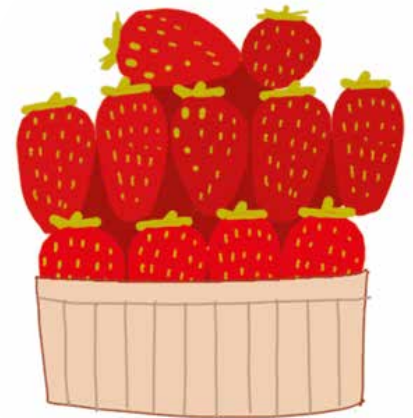
Χάρη στα χρήματα, μπορούμε να συγκρίνουμε την οικονομική αξία των αγαθών ή των υπηρεσιών, δηλαδή την **τιμή** τους. Η τιμή είναι το ποσό των χρημάτων που απαιτείται για **την αγορά ενός αγαθού ή μιας υπηρεσίας**. Το ύψος της τιμής εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, αλλά προς το παρόν θα το συνδέσουμε μόνο με το κόστος παραγωγής και τον νόμο της προσφοράς και της ζήτησης: αυτό είναι προς το παρόν αρκετό για τους μαθητές και τις μαθήτρές μας.

Τι είναι η τιμή
ενός αγαθού

Όσο περισσότερο κοστίζει η παραγωγή κάποιου προϊόντος – και όσο μεγαλύτερη ζήτηση έχει αυτό το προϊόν – τόσο υψηλότερη θα είναι τελικά η τιμή που θα πρέπει να πληρώσουν όσοι θέλουν να το αγοράσουν. Στην πραγματικότητα, κανείς συνήθως δεν είναι πρόθυμος να πουλήσει ένα αγαθό για λιγότερα από όσα δαπάνησε ώστε να το παραγάγει. **Το κόστος παραγωγής** περιλαμβάνει διάφορα επιμέρους στοιχεία: την αγορά των υλικών, την τιμή αγοράς των μηχανημάτων, το ενοίκιο των χώρων όπου γίνεται η παραγωγή (π.χ. ένα βιομηχανικό κτήριο), το ηλεκτρικό ρεύμα που καταναλώνεται, τους μισθούς των εργαζομένων, το κέρδος του επιχειρηματία, τη μεταφορά και τη διανομή, χωρίς να ξεχνάμε τους φόρους.

Εκτός από τη χρηματική αξία ή **απόλυτη τιμή** – αυτή που διαβάζουμε στις ετικέτες κάτω από το barcode – υπάρχει και η σχετική αξία, που προκύπτει από τη σύγκριση των τιμών δύο αντικειμένων και η οποία γι' αυτό τον λόγο ονομάζεται και «τιμή ανταλλαγής». Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το παράδειγμα των αυτοκόλλητων, που οι μαθητές μας σίγουρα γνωρίζουν καλά. Ας πούμε, για παράδειγμα, ότι δύο φακελάκια με πέντε αυτοκόλλητα το καθένα κοστίζουν 70 λεπτά το φακελάκι, δηλαδή 1,40 ευρώ συνολικά και τα δύο: αυτή είναι η χρηματική τους αξία. Όμως, αν τα ανταλλάξουμε με κάτι άλλο, θα έχουν και μια σχετική αξία, η οποία στην περίπτωσή τους θα μπορούσε να είναι περίπου ίδια με εκείνη μιας μεγάλης συσκευασίας με πατατάκια, η οποία κοστίζει 1,50 ευρώ, ενός παγωτού της ίδιας τιμής ή τριών μαρκαδόρων με γκλίτερ που κοστίζουν περίπου 0,50 ευρώ ο καθένας. Ακόμα και χωρίς να τα ανταλλάξουμε, η σχετική αξία μάς λέει πόσο αξίζουν τα δύο φακελάκια σε σχέση με άλλα πράγματα που θα μπορούσαμε να αγοράσουμε. Από τις διάφορες ισοδύναμες επιλογές, μπορούμε στη συνέχεια να αποφασίσουμε ποια θέλουμε περισσότερο.

Χρηματική
αξία (τιμή)
και σχετική
αξία

Για ένα νόστιμο κολατσιό, τι είναι καλύτερο; Ένα μικρό παγωτό ή πολλά πατατάκια; Ή μήπως είναι ακόμα καλύτερο να ξεχάσουμε και τα δύο και να προτιμήσουμε μερικά αυτοκόλλητα; Χάρη στη σχετική αξία ξέρουμε ότι, αν στερούμασταν το σνακ, θα μπορούσαμε να αγοράσουμε δέκα αυτοκόλλητα ενώ, αν στερούμασταν δύο μαρκαδόρους με γκλίτερ, θα μπορούσαμε να αποκτήσουμε πέντε αυτοκόλλητα: έτσι, είναι ευκολότερο να καταλάβουμε αν αξίζει τον κόπο να στερηθούμε ορισμένα πράγματα.

FOCUS

ΓΝΩΡΙΖΑΤΕ ΟΤΙ ΤΑ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟ ΒΑΜΒΑΚΙ;

Είναι ίσως δύσκολο να το πιστέψουμε, αλλά τα χαρτονομίσματα του ευρώ είναι **φτιαγμένα από καθαρό βαμβάκι**. Όταν φθαρούν από τη χρήση ή καταστραφούν για τυχαίους λόγους, π.χ. επειδή κατέληξαν στο πλυντήριο και ξέβαψαν, η Τράπεζα της Ελλάδος τα αποσύρει από την κυκλοφορία και τα αντικαθιστά με καινούργια χαρτονομίσματα. Τα χαρτονομίσματα του ευρώ διαθέτουν διάφορα χαρακτηριστικά ασφαλείας που βοηθούν στην άμεση επαλήθευση της γνησιότητάς τους. Αρκούν λίγα δευτερόλεπτα για να ελέγξει κάποιος ορισμένα χαρακτηριστικά ασφαλείας ενός χαρτονομίσματος, αγγίζοντάς το, κοιτάζοντας και γέρνοντάς το στο πλάι (για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. <https://www.ecb.europa.eu/euro/banknotes/current/security/html/index.el>).

2.6 Πάμε για ψώνια

Οι τιμές που εκφράζονται σε χρήμα μάς βοηθούν να καταλάβουμε γρήγορα τι μπορούμε να αγοράσουμε σε μια δεδομένη στιγμή, κάνοντας μερικές βασικές αριθμητικές πράξεις, δηλαδή **προσθέσεις** και **πολλαπλασιασμούς**.

Σε μια υποθετική οικονομία αντιπραγματισμού, ένας αγρότης που καταφθάνει στην αγορά με έξι κότες και είκοσι αυγά δυσκολεύεται να υπολογίσει αν τα προϊόντα που έφερε θα τον βοηθήσουν να επιστρέψει στο σπίτι του με ένα κομμάτι αρνί, λίγο σιτάρι και μια καινούργια κατσαρόλα. Χάρη στις **τιμές**, όλα είναι πλέον πιο εύκολα ή μάλλον πανεύκολα. Αν πάμε στο γωνιακό μίνι μάρκετ για να αγοράσουμε τρεις κονσέρβες τόνου των 2 ευρώ η καθεμία, έξι αυγά των 50 λεπτών το καθένα και ένα μπουκάλι ξύδι των 3,50 ευρώ, μπορούμε εύκολα να υπολογίσουμε τα έξοδά μας με δύο πολλαπλασιασμούς και μία πρόσθεση: $(3 \times 2) + (6 \times 0,50) + 3,50 = 12,50$ ευρώ. Καταλαβαίνουμε αμέσως ότι, αν έχουμε μόνο ένα χαρτονόμισμα των 10 ευρώ, δεν θα μας φτάσει, ενώ με ένα χαρτονόμισμα των 20 ευρώ θα μας περισσέψουν 7,50 ευρώ.

Οι τιμές **εκφράζονται** συχνά σε σχέση με **μονάδες μέτρησης**, π.χ. βάρους ή όγκου, όπου και πάλι βοηθά ο πολλαπλασιασμός. Αν τα κολοκυθάκια κοστίζουν 2 ευρώ το κιλό, δύομισι κιλά θα κοστίσουν $2 \times 2,5 = 5$ ευρώ, ενώ μισό κιλό θα κοστίσει $0,5 \times 2 = 1$ ευρώ. Αν το ελαιόλαδο κοστίζει 8 ευρώ το λίτρο, πέντε λίτρα κοστίζουν $5 \times 8 = 40$ ευρώ. Για εμάς είναι προφανές, για τα παιδιά λιγότερο: αφού τους το εξηγήσουμε, προσπαθούμε να τα εκπαιδεύσουμε με τη δραστηριότητα **Ποιος είναι στο ταμείο;** (σελ. 52).

2.7 Γιατί υπάρχουν διαφορετικές τιμές;

Σε κάθε περίπτωση, οι τιμές ενδέχεται να **διαφέρουν** σημαντικά, ανάλογα με τον τόπο και τον χρόνο. Αυτό είναι κάτι που πρέπει να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά. Ας τους ζητήσουμε να δουν πόσο κοστίζει ένα κιλό μήλα σε διαφορετικά σημεία πώλησης: στο μίνι μάρκετ κάτω από το σπίτι, σε έναν πάγκο της λαϊκής αγοράς, στο μεγάλο σουπερμάρκετ. Θα αντιληφθούν πως η τιμή δεν είναι παντού η ίδια. Υπάρχουν λόγοι που εξηγούν αυτές τις διαφορές. Ας προσπαθήσουμε να σκεφτούμε μαζί τους ποιοι είναι οι κυριότεροι.

Η διαφορά
μεταξύ
προσφοράς και
ζήτησης

Πρώτον, η τιμή εξαρτάται από την **αλληλεπίδραση προσφοράς και ζήτησης**. Κατά κανόνα, όταν η ζήτηση για ένα προϊόν είναι υψηλότερη από την προσφορά, αυξάνεται η τιμή του. Αντιστρόφως, όταν η προσφορά είναι μεγαλύτερη από τη ζήτηση για το προϊόν, η τιμή του μειώνεται. Κάποιες **μέθοδοι παραγωγής** ενός προϊόντος μπορεί να είναι ακριβότερες από άλλες: για παράδειγμα, ένα έπιπλο μαζικής παραγωγής σε εργοστάσιο κατασκευάζεται πιο γρήγορα και κοστίζει λιγότερο από ένα χειροποίητο έπιπλο που κατασκευάζει ένας ξυλουργός. Επιπλέον, η τιμή εξαρτάται και από την **ποιότητα**. Δεν είναι όλα τα προϊόντα ίδια: κάποια είναι καλύτερα σε ποιότητα ή τεχνολογικά προηγμένα, οπότε η τιμή τους είναι υψηλότερη, διότι απαιτούνται καλύτερα υλικά και πιο προσεγμένη επεξεργασία.

Επίσης υπάρχει το ζήτημα της **παραγωγικής αλυσίδας**: δηλαδή, από πόσες διαδικασίες πρέπει να περάσει αυτό που αγοράζουμε για να φτάσει από τον παραγωγό σε εμάς. Αν αγοράζουμε πατάτες από τον αγρότη που τις καλλιέργησε, όλα τα χρήματα που του δίνουμε πηγαίνουν στην τσέπη του. Αν όμως αγοράσουμε τις πατάτες από το μανάβικο της γειτονιάς μας, πρέπει να πληρώσουμε περισσότερο, αφού ένα μέρος των χρημάτων πηγαίνει στον καταστηματάρχη, ένα άλλο στον χονδρέμπορο που προμηθεύτηκε τις πατάτες για τον καταστηματάρχη και μόνο ένα μέρος πηγαίνει στον αγρότη που τις παρήγαγε. Είναι όμως δίκαιο να μην είναι ο αγρότης ο μόνος που αμείβεται, διότι ο χονδρέμπορος και ο καταστηματάρχης μάς προσέφεραν μια υπηρεσία και πρέπει να ανταμειφθούν γι' αυτήν: μας παρείχαν μια ωραία ποικιλία από πατάτες, κολοκυθάκια, αβοκάντο, μπανάνες, πορτοκάλια και πολλά άλλα ωραία πράγματα που παράγονται από διάφορους ανθρώπους σε διαφορετικά μέρη της χώρας μας ή ακόμη και στο εξωτερικό, και που διαφορετικά θα κοπιάζαμε πολύ σκληρά για να προμηθευτούμε απευθείας από τους αγρότες όλου του κόσμου. Σίγουρα δεν γίνεται να πηγαίνουμε σε τροπικά μέρη κάθε φορά που θέλουμε έναν ανανά· ή πάλι να πηγαίνουμε να ψάχνουμε έναν παραγωγό κολοκυθιών κάθε φορά που πρέπει φτιάξουμε μπριάμ. Θα ήταν πολύ κοπιαστικό!

Υπάρχει και το θέμα της **ποσότητας**: συχνά, όσο μεγαλύτερη ποσότητα αγοράζουμε, τόσο μπορεί να μειώνεται η τιμή μονάδας. Όταν λέμε «τιμή μονάδας» για τα χύμα προϊόντα εννοούμε την τιμή ανά κιλό ή λίτρο προϊόντος. Αν αγοράζουμε ένα μπουκάλι αγνό παρθένο ελαιόλαδο του ενός λίτρου για 10 ευρώ, τότε ένα δοχείο 5 λίτρων μπορεί να μας κοστίσει 40 ευρώ, δηλαδή μόνο 8 ευρώ το λίτρο. Ίσως αυτό οφείλεται στο ότι όποιος μας το πουλάει χαίρεται που δίνει μεγάλη ποσότητα μαζεμένη και μας κάνει καλύτερη τιμή, όπως και στο ότι όταν κάποιος εμπορεύεται μεγαλύτερη ποσότητα προϊόντος εξοικονομεί αρκετά χρήματα. Φτάνει να σκεφτούμε τη **συσκευασία**: ένα μεγάλο δοχείο κοστίζει λιγότερο από πέντε μπουκάλια. Η **τιμή μονάδας** που μειώνεται με την ποσότητα αντανakλά επίσης το κόστος παραγωγής, αφού ο παραγωγός πληρώνει λιγότερα για υλικά συσκευασίας. Άρα ένας βιομήχανος εξοικονομεί χρήματα με αυτό τον τρόπο και μπορεί στη συνέχεια να μεταπωλεί τα προϊόντα του σε χαμηλότερες τιμές.

Τιμή μονάδας
και τιμή ανά
κιλό (ή λίτρο
ή μέτρο...)

Για λόγους σαφήνειας απέναντι στους καταναλωτές, ο νόμος υποχρεώνει τους λιανοπωλητές να αναγράφουν στα προϊόντα την τιμή μονάδας. Αναθέτουμε στα παιδιά να κάνουν τους ιδιωτικούς ντετέκτιβ την επόμενη φορά που θα πάνε στο σουπερμάρκετ και να παρατηρήσουν τις ετικέτες με τις τιμές για τις κονσέρβες τόνου ώστε να βρουν τη φθηνότερη μάρκα. Τους εξηγούμε ότι, εκτός από την τιμή ανά κονσέρβα, στην ετικέτα θα βρουν και την τιμή ανά κιλό. Πρέπει να προσπαθήσουν λίγο για να τη βρουν, επειδή συνήθως είναι γραμμένη με μικρότερα γράμματα, αλλά είναι υποχρεωτικό να αναγράφεται. Γι' αυτό, ακόμη και αν οι κονσέρβες περιέχουν διαφορετικές ποσότητες τόνου, θα είναι σε θέση να συγκρίνουν την πραγματική τιμή για τον τόνο που περιέχει κάθε προϊόν. Θα διαπιστώσουν ότι η τιμή αλλάζει όχι μόνο από μάρκα σε μάρκα, αλλά και μεταξύ διαφορετικών συσκευασιών της ίδιας μάρκας: για τις μεγάλες συσκευασίες, η τιμή είναι γενικά φθηνότερη σε σύγκριση με τις μικρές, παρ' ότι βέβαια δεν ισχύει πάντα κάτι τέτοιο.

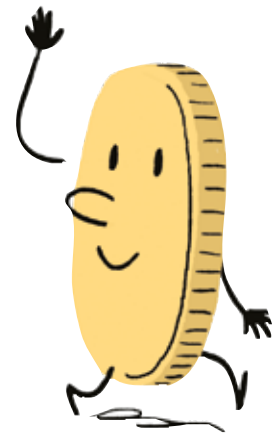
Οι τιμές
αλλάζουν με
την πάροδο
του χρόνου

Συγκρίνοντας την τιμή μονάδας, μπορούμε να δούμε με μια ματιά ποιος είναι ο ακριβότερος τόνος, χωρίς να χρειάζεται να κάνουμε πολλές αριθμητικές πράξεις, ακόμη κι όταν έχουμε να συγκρίνουμε μια κονσέρβα 225 γραμμαρίων με μια κονσέρβα

Πληθωρισμός: 320 γραμμαρίων. Και ας μην ξεχνάμε ότι **η προσφορά και η ζήτηση μεταβάλλονται με την πάροδο του χρόνου**. Τα λαχανικά εκτός εποχής είναι πιο σπάνια και η παραγωγή τους κοστίζει πιο ακριβά, γιατί καλλιεργούνται σε θερμοκήπια, οπότε όσοι τα θέλουν πρέπει να πληρώσουν παραπάνω. Και, σε ορισμένες εποχές που ο κόσμος ζητά λιγότερο κάποια πράγματα, όποιος θέλει να τα πουλήσει πρέπει να μειώσει την τιμή: γι' αυτό έχουμε τις εκπτώσεις στο τέλος της σεζόν και γι' αυτό τα σοκολατένια αυγά είναι πολύ φθηνότερα την εβδομάδα μετά το Πάσχα.

Όταν, για διάφορους λόγους, το μέσο επίπεδο των τιμών αυξάνεται σταθερά για ορισμένο χρονικό διάστημα, έχουμε **πληθωρισμό**· στην πιο σπάνια περίπτωση που το μέσο επίπεδο των τιμών μειώνεται σταθερά, έχουμε **αποπληθωρισμό**. Ο πληθωρισμός και ο αποπληθωρισμός μπορούν να οδηγήσουν σε έναν ανατροφοδοτούμενο φαύλο κύκλο. Αν, για παράδειγμα, αυξηθούν οι τιμές των πρώτων υλών, το κόστος παραγωγής θα αυξηθεί επίσης και, συνεπώς, θα αυξηθούν οι τιμές των τελικών προϊόντων. Οι πολίτες θα ζητούν να αυξηθούν οι μισθοί τους ώστε να μπορέσουν να αγοράσουν τα ίδια προϊόντα που αγόραζαν και αυτό θα οδηγήσει σε περαιτέρω αύξηση των τιμών, περαιτέρω άσκηση πίεσης για υψηλότερους μισθούς και ούτω καθεξής.

FOCUS

ΚΕΡΜΑΤΑ ΚΑΙ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΕΥΡΩ

Τα τραπεζογραμμάτια του ευρώ κυκλοφορούν σε **7 ονομαστικές αξίες**: των 5, 10, 20, 50, 100, 200 και 500 ευρώ. Σχεδιάστηκαν λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των ατόμων με προβλήματα όρασης και των τυφλών, για αυτό τον λόγο έχουν πολύ διαφορετικά χρώματα και μεγέθη. Εκτυπώνονται σε πολλές διαφορετικές χώρες, αλλά είναι όλα ίδια μεταξύ τους: για να βρείτε από ποια χώρα προέρχονται, πρέπει να αναζητήσετε έναν μικροσκοπικό αλφαριθμητικό κώδικα δύο γραμμάτων και τεσσάρων αριθμών που θα βρείτε στην μπροστινή πλευρά, και να διαβάσετε το πρώτο γράμμα. Τα χαρτονομίσματα που έχουν τυπωθεί στην Ιταλία φέρουν ένα S, εκείνα που έχουν τυπωθεί στην Ελλάδα ένα Υ.

Αντιθέτως, τα **κέρματα** που κόβονται σε κάθε χώρα έχουν διαφορετική διακόσμηση στην οπίσθια όψη, που ονομάζεται και εθνική όψη, παρ' ότι φέρουν παντού τις ίδιες αξίες: των 1, 2, 5, 10 και 50 λεπτών (σεντς), του 1 και των 2 ευρώ. Ορισμένες χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ιταλίας, δεν κόβουν πλέον τα κέρματα των 1 και 2 λεπτών.

Η πλευρά με την αξία είναι η ίδια σε όλη τη ζώνη του ευρώ· η άλλη όμως πλευρά διαφέρει από το ένα κράτος στο άλλο. Στις κοινοβουλευτικές μοναρχίες, όπως η Ισπανία και το Βέλγιο, βρίσκουμε συχνά σε αυτή την πλευρά την απεικόνιση του βασιλιά. Άλλα κράτη έχουν προσωπικότητες, μνημεία ή άλλα στοιχεία που θυμίζουν τη δική τους παράδοση και τον τόπο τους. Δοκιμάστε να ρωτήσετε τα παιδιά αν αναγνωρίζουν κάποιες από τις εικόνες που απεικονίζονται στα ελληνικά κέρματα ευρώ και αν γνωρίζουν τι αντιπροσωπεύουν.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Αναζητώντας κέρματα

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Ιστορία, γεωγραφία.

Διάρκεια: 20 λεπτά.

Τι θα χρειαστούμε: 16 λευκές καρτούλες, 16 καρτούλες σε χρώμα της επιλογής σας, μαρκαδόρο.

Συμμετέχοντες: Όλη η τάξη.

Ικανότητες που θα αναπτυχθούν: Τα παιδιά θα κατανοήσουν τη διαφορά μεταξύ νομίσματος-εμπορεύματος και νόμιμου χρήματος (επίσημου νομίσματος).

Τρόπος διεξαγωγής: Σε κάθε λευκή καρτούλα πρέπει να αναγράφεται ένας λαός, τόπος και χρόνος· σε κάθε έγχρωμη καρτούλα πρέπει να αναγράφεται ένα νόμισμα.

Λαοί	Νομίσματα
Μεσογειακοί λαοί (3η χιλιετία)	Βοοειδή
Αιγύπτιοι (15ος αιώνας π.Χ.)	Ασημένια δαχτυλίδια
Έλληνες (7ος αιώνας π.Χ.)	Μεταλλικές σούβλες (οβολοί)
Αζτέκοι (Αμερική, 1500)	Κόκκοι κακάο
Ιάπωνες (17ος αιώνας)	Ρύζι
Αμερικανοί άποικοι (Βόρεια Αμερική, 1700)	Φύλλα καπνού
Μογγόλοι (19ος αιώνας)	Πακέτα τσαγιού
Μελανήσιοι-Παπούα (19ος αιώνας)	Κοχύλια
Ιταλοί (20ός αιώνας)	Κέρματα για το τηλέφωνο
Άγγλοι (σήμερα)	Λίρες στερλίνες
Αιθίοπες (σήμερα)	Ράβδοι άλατος
Ρώσοι (σήμερα)	Ρούβλι
Γάλλοι (σήμερα)	Ευρώ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Χωρίζουμε την τάξη σε δύο, τρεις ή τέσσερις ομάδες, τις οποίες τοποθετούμε κυκλικά. Στο κέντρο του κύκλου, βάζουμε τις καρτούλες ανακατεμένες. Οι έγχρωμες καρτούλες τοποθετούνται με την όψη προς τα κάτω, ενώ βάζουμε τις λευκές, που δείχνουν τους λαούς, με την όψη προς τα πάνω. Οι ομάδες εναλλάσσονται μεταξύ τους. Όταν έρθει η σειρά μιας ομάδας, ένα από τα μέλη της μπαίνει στον κύκλο και, χωρίς να πατήσει πάνω στις κάρτες, γυρίζει μία από τις έγχρωμες ανάποδα και τη διαβάζει μεγαλόφωνα. Στη συνέχεια, ακούει τις συμβουλές των μελών της ομάδας του και επιλέγει έναν από τους λαούς: πρέπει να είναι εκείνος που χρησιμοποίησε το συγκεκριμένο νόμισμα. Ο δάσκαλος γνωρίζει τους σωστούς συνδυασμούς, που φαίνονται στον παραπάνω πίνακα: αν ο συνδυασμός είναι σωστός, η ομάδα κερδίζει τις δύο κάρτες· αν είναι λάθος, το παιδί επιστρέφει την έγχρωμη κάρτα και γυρίζει στη θέση του. Τον λόγο έχει τώρα η επόμενη ομάδα. Κάθε φορά που έρχεται η σειρά της μιας ή της άλλης ομάδας, ο εκπρόσωπος της ομάδας που σηκώνεται και μπαίνει στον κύκλο είναι διαφορετικός. Στο τέλος του παιχνιδιού, κερδίζει η ομάδα που μάζεψε τις περισσότερες κάρτες.

Μετά τον αγώνα: Μπορούμε να συζητήσουμε με τα παιδιά ποια νοούνται ως νομίσματα-εμπορεύματα και ποια ως επίσημα νομίσματα. Μπορούμε επίσης να τους ζητήσουμε να φανταστούν τι θα συνέβαινε αν δεν είχαμε το ευρώ: ποιο νόμισμα θα μπορούσαμε να διαλέξουμε να χρησιμοποιούμε; Εναπόκειται στον εκπαιδευτικό να σχολιάσει τις διάφορες προτάσεις: οι καραμέλες για παράδειγμα είναι καλές, οι σοκολάτες δεν είναι τόσο καλή λύση γιατί λιώννουν και χαλάνε πολύ πιο εύκολα. Θα μπορούσαμε επίσης να αφηγηθούμε τι γινόταν στην Ιταλία και την Ελλάδα τη δεκαετία του 1970 όταν, ελλείψει ψιλών, οι καταστηματαρχές συχνά έδιναν καραμέλες ως ρέστα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Ποιος είναι στο ταμείο;

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Μαθηματικά, καλλιτεχνικά.

Διάρκεια: 20 λεπτά.

Τι θα χρειαστούμε: Μάρκες-εμπορεύματα για να φωτοτυπήσετε, ψαλίδι. Για την παραλλαγή, χαρτί και μαρκαδόρους..

Συμμετέχοντες: Όλη η τάξη.

Ικανότητες που θα αναπτυχθούν: Τα παιδιά θα μάθουν να κάνουν μαθηματικές πράξεις.

Τρόπος διεξαγωγής: Εκτυπώνουμε μάρκες-εμπορεύματα, καθεμιά από τις οποίες έχει μια τιμή πάνω της.

Με βάρδιες, έχουμε δύο ή τρεις ταμίες, που κάθονται στον πάγκο, κι έναν αποθηκάριο. Με τη βοήθεια του αποθηκάριου, τοποθετούμε τις μάρκες-εμπορεύματα σε στοίβες χωρίζοντάς τες ανά είδος πάνω στην έδρα του δασκάλου (προσποιούμαστε ότι πρόκειται για σουπερμάρκετ). Κάθε στοίβα πρέπει να έχει δίπλα της ένα καρτελάκι με το όνομα και την τιμή. Στην περίπτωση εμπορευμάτων που έχουν μόνο τιμή μονάδας, οι στοίβες με τις μάρκες-εμπορεύματα διαιρούνται ανάλογα με το βάρος.

Τα υπόλοιπα παιδιά πάνε στο σουπερμάρκετ και παίρνουν τα προϊόντα που θέλουν. Πρέπει να ξοδέψουν ακριβώς 26 ευρώ, παίρνοντας το πολύ τρεις συσκευασίες του ίδιου εμπορεύματος (το πολύ τρεις λαδιού, το πολύ τρεις ψωμιού κ.ο.κ.) και στη συνέχεια πρέπει να τις πάνε στο ταμείο.

Ο ταμίας υπολογίζει και επαληθεύει την αξία που έχουν τα ψώνια. Αν αυτή υπερβαίνει τα 26 ευρώ, το παιδί επιστρέφει τα εμπορεύματα που περισσεύουν και μετά ξαναγυρίζει στο ταμείο· το ίδιο κάνει κι αν τα ψώνια κοστίζουν λιγότερο από 26 ευρώ. Όποιο παιδί ξόδεψε ακριβώς 26 ευρώ, περνάει τη δοκιμασία: δίνει τα εμπορεύματα στον αποθηκάριο, ο οποίος τα βάζει, ανάλογα με το είδος, πίσω στις στοίβες στην έδρα του δασκάλου. Όταν τελειώσουν όλα τα παιδιά, αναλαμβάνουν διαφορετικούς ρόλους και συνεχίζουν το παιχνίδι, με διαφορετικά παιδιά να αναλαμβάνουν ταμίες. Για να αλλάξετε λίγο το παιχνίδι, ζητήστε να ξοδέψουν π.χ. 22 ευρώ.

Παραλλαγή: Μπορείτε να κατασκευάσετε τις μάρκες-εμπορεύματα και στην τάξη. Ζητήστε από τα παιδιά να συλλέξουν περιοδικά από τα οποία θα κόψουν σχήματα προϊόντων που θα κολλήσουν στις μάρκες· εναλλακτικά, μπορείτε να τους ζητήσετε να τα ζωγραφίσουν. Μην ξεχάσετε να βάλετε μια τιμή σε κάθε προϊόν. Ανάλογα με

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

τις μαθηματικές ικανότητες της τάξης με τους δεκαδικούς αριθμούς, μπορείτε, δημιουργώντας νέο υλικό για το παιχνίδι, να εισαγάγετε τιμές που αφορούν μισά ευρώ ή ακόμη και δεκάδες ευρώ. Προσέξτε οι τιμές να μπορούν να συνδυαστούν μεταξύ τους, για να αθροίζουν στο ποσό που ζητείται να δαπανηθεί.

ΤΟΝΟΣ 3€ 15€/kg	ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ 8€/ lt	ΨΩΜΙ 2€/kg	ΓΡΑΒΙΕΡΑ 6€ 12€/kg	ΚΕΡΑΣΙΑ 5€/kg
ΤΟΝΟΣ 3€	ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ 8€	ΨΩΜΙ 2€	ΓΡΑΒΙΕΡΑ 6€	ΚΕΡΑΣΙΑ 5€
ΤΟΝΟΣ 3€	ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ 8€	ΨΩΜΙ 2€	ΓΡΑΒΙΕΡΑ 6€	ΚΕΡΑΣΙΑ 5€
ΤΟΝΟΣ 3€	ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ 8€	ΨΩΜΙ 2€	ΓΡΑΒΙΕΡΑ 6€	ΚΕΡΑΣΙΑ 5€
ΤΟΝΟΣ 3€	ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ 8€	ΨΩΜΙ 2€	ΓΡΑΒΙΕΡΑ 6€	ΚΕΡΑΣΙΑ 5€
ΤΟΝΟΣ 3€	ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ 8€	ΨΩΜΙ 2€	ΓΡΑΒΙΕΡΑ 6€	ΚΕΡΑΣΙΑ 5€
ΤΟΝΟΣ 3€	ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ 8€	ΨΩΜΙ 2€	ΓΡΑΒΙΕΡΑ 6€	ΚΕΡΑΣΙΑ 5€

3. ΠΛΗΡΩΜΕΣ ΚΑΙ ΑΓΟΡΕΣ

Το ταξίδι του τρίτου κεφαλαίου ξεκινά με την αποκάλυψη ότι τα χαρτονομίσματα και τα **κέρματα** δεν είναι οι μόνοι τρόποι πληρωμής που έχουμε στη διάθεσή μας, όταν θέλουμε να αγοράσουμε κάτι, και ολοκληρώνεται με τη συζήτηση για τις **επιταγές**, τη **μεταφορά πίστωσης**, τη **χρεωστική κάρτα**, την **πιστωτική κάρτα** και τις **προπληρωμένες κάρτες**.

Η κεντρική ιδέα είναι ότι τα εναλλακτικά μέσα πληρωμής είναι ασφαλέστερα σε σχέση με τα μετρητά: τα μετρητά μπορεί να μας τα κλέψουν ή να τα χάσουμε για πάντα, ενώ φτάνει ένα τηλεφώνημα στην τράπεζα για να μπλοκάρουμε μια χρεωστική κάρτα ή τις κινήσεις σε έναν τραπεζικό λογαριασμό.

Για να έχουμε ορισμένα μέσα πληρωμής, πρέπει να διαθέτουμε **τραπεζικό λογαριασμό**. Σε αυτό το είδος μεγάλου εικονικού κουμπαρά, οι πελάτες μπορούν να καταθέσουν οι ίδιοι – ή να τους καταθέσουν άλλοι – χρήματα και να τα πάρουν πίσω όποτε επιθυμούν. Κάθε λογαριασμός αναγνωρίζεται από έναν αλφαριθμητικό κωδικό που ονομάζεται **IBAN**. Όπως κάθε άλλο προϊόν ή υπηρεσία, έτσι και ο τραπεζικός λογαριασμός ενδέχεται να έχει κόστος: γι' αυτό, όταν ανοίγουμε έναν λογαριασμό, είναι σημαντικό να διαβάζουμε προσεκτικά τη σύμβαση που υπογράφουμε. Είναι επίσης πολύ σημαντικό να παρακολουθούμε την **κίνηση του λογαριασμού** μας, το έγγραφο που περιέχει τη σύνοψη των συναλλαγών της τελευταίας χρονικής περιόδου: ειδικά αν χρησιμοποιούμε συχνά χρεωστικές ή πιστωτικές κάρτες, οπότε δεν βλέπουμε τα χρήματα να βγαίνουν από το πορτοφόλι μας, μπορεί να καταλήξουμε να ξοδεύουμε μεγάλα χρηματικά ποσά χωρίς να το αντιληφθούμε, παρά μόνο όταν είναι πολύ αργά.

Ορισμοί

ΑΜΕΣΗ ΧΡΕΩΣΗ: μέσο με το οποίο ο οφειλέτης επιτρέπει εκ των προτέρων τη χρέωση του λογαριασμού του από έναν πιστωτή και που συνήθως χρησιμοποιείται για επαναλαμβανόμενες πληρωμές με προκαθορισμένη ημερομηνία λήξης (π.χ. πληρωμή λογαριασμών ΔΕΚΟ).

ΕΠΙΤΑΓΗ: γραπτή εντολή προς την τράπεζα να πληρώσει ένα χρηματικό ποσό σε άλλο πρόσωπο, αφαιρώντας το από τον λογαριασμό μας. Συνήθως περιέχεται σε βιβλιαράκια των δέκα, που ονομάζονται «καρνέ επιταγών».

ΑΤΜ: ακρωνύμιο του Automated Teller Machine – Αυτόματη Ταμειολογιστική Μηχανή, αφορά το τερματικό που επιτρέπει αναλήψεις, ερωτήσεις (π.χ. κινήσεων ή υπολοίπου λογαριασμού), αλλά και πληρωμές (π.χ. ανανέωση της κάρτας του κινητού) ή καταθέσεις, ώστε να μη χρειάζεται να μεταβεί κάποιος στην τράπεζα και να απευθυνθεί σε υπάλληλο.

ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΠΙΣΤΩΣΗΣ: εντολή μεταφοράς ενός ποσού από έναν λογαριασμό σε έναν άλλο. Μπορεί να πραγματοποιηθεί και ηλεκτρονικά ή μέσω ΑΤΜ.

ΚΑΡΤΕΣ ΠΛΗΡΩΜΩΝ: κάρτες σε φυσική (συνήθως πλαστική) ή ψηφιακή μορφή που μας επιτρέπουν να πληρώνουμε χωρίς τη χρήση μετρητών.

Η κύρια κατηγοριοποίηση, με βάση την παροχή πίστωσης ή όχι, αλλά και τη διαδικασία αποπληρωμής των χρημάτων που ξοδεύουμε ή κάνουμε ανάληψη, είναι μεταξύ χρεωστικών, πιστωτικών και προπληρωμένων καρτών.

ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΠΛΗΡΩΜΩΝ: μέσο διαχείρισης χρημάτων. Ο δικαιούχος του λογαριασμού μπορεί να καταθέσει ή να του καταθέσουν χρήματα σε αυτόν ή να κάνει ανάληψη χρημάτων όποτε επιθυμεί.

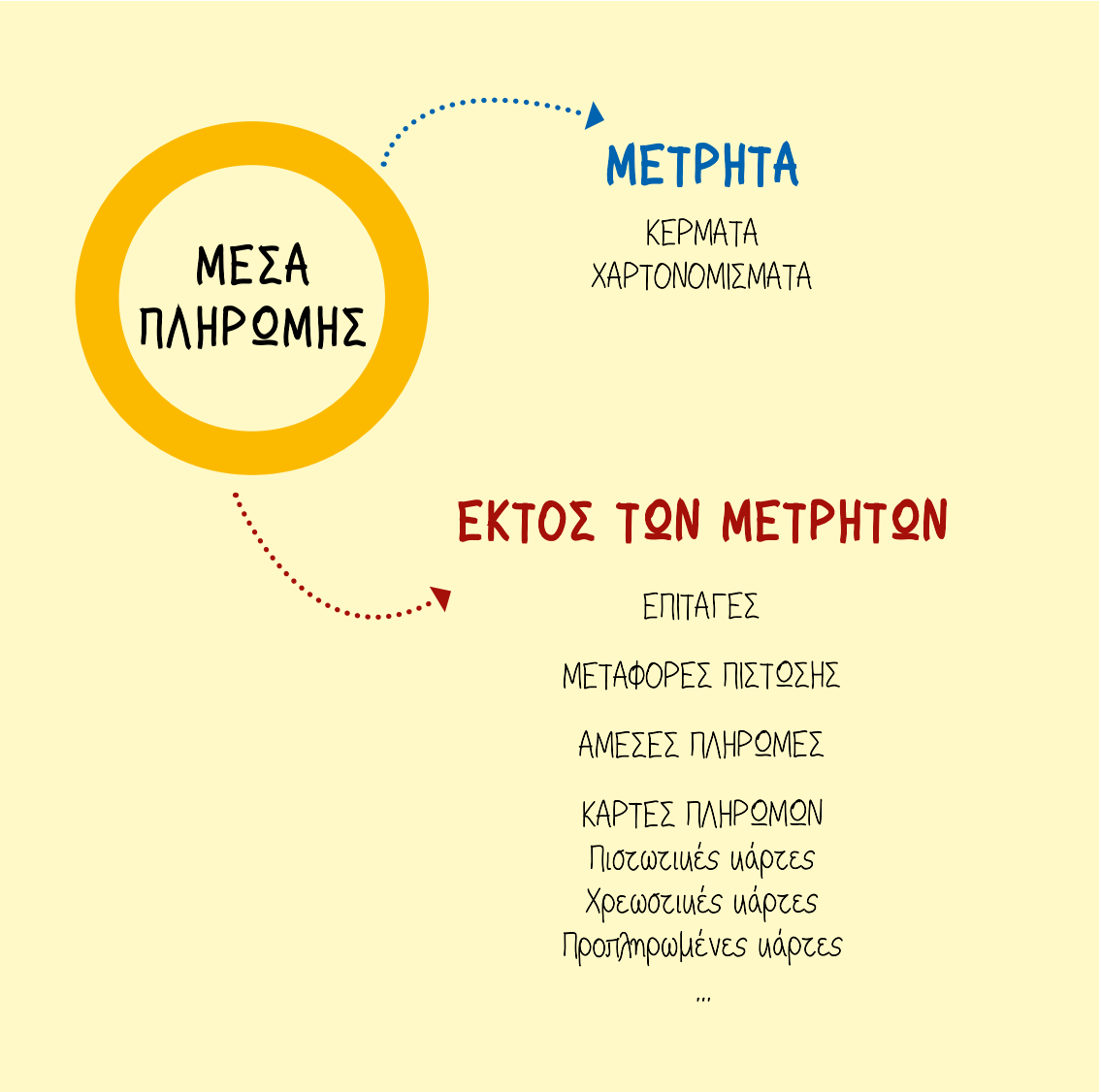
IBAN: ο διεθνής αριθμός τραπεζικού λογαριασμού (International Bank Account Number), ένας αλφαριθμητικός κωδικός 27 χαρακτήρων που ταυτοποιεί κάθε λογαριασμό πληρωμών.

WEB ή INTERNET BANKING: υπηρεσία που επιτρέπει τη διαχείριση μιας σειράς τραπεζικών εργασιών από υπολογιστή, tablet ή έξυπνο τηλέφωνο.

PIN: ο προσωπικός αριθμός αναγνώρισης (Personal Identification Number), ένας μυστικός αριθμός που πρέπει να εισάγουμε όταν χρησιμοποιούμε μια κάρτα για ανάληψη μετρητών από ΑΤΜ και συνήθως για να κάνουμε αγορές σε καταστήματα.

POS: ακρωνύμιο για το Point Of Sale, το τερματικό που επιτρέπει στον έμπορο να δέχεται πληρωμές με κάρτα από τους πελάτες του.

Τα χαρτονομίσματα και τα κέρματα δεν είναι τα μόνα μέσα πληρωμής που έχουμε στη διάθεσή μας, όταν θέλουμε να αγοράσουμε κάτι. Εδώ και αρκετό καιρό, υπάρχουν **τραπεζικές υπηρεσίες** που μας απαλλάσσουν από την ανάγκη φυσικής ανταλλαγής χρημάτων: μπορούμε, για παράδειγμα, να χρησιμοποιήσουμε τις επιταγές, με τις οποίες ζητάμε από την τράπεζα να πληρώσει στον κομιστή τους το ποσό που έχουμε γράψει πάνω σε αυτές, ή τις μεταφορές πίστωσης (που λέγονται και τραπεζικά εμβάσματα), με τις οποίες ζητάμε από την τράπεζά μας να μεταφέρει ένα συγκεκριμένο ποσό από τον λογαριασμό μας στον λογαριασμό κάποιου άλλου. Σήμερα, όμως, οι συνεχείς εξελίξεις στην τεχνολογία της πληροφορικής επιτρέπουν επίσης να έχουμε πρόσβαση σε μέσα πληρωμών που είναι ιδιαίτερα εξελιγμένα, πρακτικά και ασφαλή, χάρη στα οποία μπορούμε να μη χρησιμοποιούμε μετρητά σε πολλές περιστάσεις της καθημερινότητάς μας.

Οι **μεταφορές πίστωσης (τραπεζικά εμβάσματα)** επιτρέπουν τη μεταφορά ποσών, τα οποία διαφορετικά θα έπρεπε κάποιος να κάνει ανάληψη από έναν λογαριασμό, ώστε να τα καταθέσει σε έναν άλλον και, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, δεν αποτελούν σε καμία περίπτωση πρόσφατη καινοτομία: όμως πλέον μπορούμε να κάνουμε τις εν λόγω μεταφορές ηλεκτρονικά, δίνοντας εντολή μέσω του ιστότοπου της τράπεζάς μας, ή στα ΑΤΜ, γεγονός που εξοικονομεί πολύ χρόνο· επιπλέον, χάρη στην τεχνολογία, οι μεταφορές χρημάτων είναι φθηνότερες, αποτελεσματικότερες και επίσης πολύ ταχύτερες από ό,τι στο παρελθόν.

Η μεταφορά πίστωσης: εξοικονόμηση χρόνου και χρημάτων

Για την αυτόματη πληρωμή των λογαριασμών ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού ή άλλων περιοδικών εξόδων που λήγουν σε προκαθορισμένη ημερομηνία, όπως οι δόσεις για την αποπληρωμή ενός δανείου, οι συνδρομές, ή ακόμη και οι μηνιαίες ή ετήσιες δωρεές σε ερευνητικά ιδρύματα και μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, διαθέτουμε τις **άμεσες χρεώσεις**. Και, για να αγοράσουμε αγαθά και υπηρεσίες, μπορούμε να καταφύγουμε στις **κάρτες πληρωμών**, τις γνωστές πλαστικές ηλεκτρονικές κάρτες με μαγνητική λωρίδα ή/και μικροτσίπ που χρησιμοποιούμε καθημερινά σε φυσικά και ηλεκτρονικά καταστήματα, και σε διάφορες άλλες περιστάσεις. Φτάνει να τις πλησιάσουμε στην ειδική συσκευή ανάγνωσης που είναι συνδεδεμένη με το τραπεζικό σύστημα (POS), για να εξουσιοδοτήσουμε την άμεση πληρωμή του ποσού που επιθυμούμε. Πλέον, μπορούμε να προσθέσουμε τη χρεωστική, πιστωτική ή προπληρωμένη κάρτα σε ψηφιακό πορτοφόλι και να πληρώνουμε ανέπαφα, πλησιάζοντας το κινητό ή το smartwatch μας στην ειδική συσκευή αναγνώρισης POS.

FOCUS

Η ΕΠΙΤΑΓΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΣΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ

Η επιταγή είναι ένα από τα παλαιότερα εναλλακτικά μέσα πληρωμής σε σχέση με τα μετρητά: φαίνεται πράγματι πως η προέλευσή της ανάγεται στους Ναΐτες, το θρησκευτικό-στρατιωτικό τάγμα που ιδρύθηκε τον 12ο αιώνα για να προστατεύσει τους **προσκυνητές** που ταξίδευαν πέρα από τη Μεσόγειο για να προσευχηθούν στον Πανάγιο Τάφο. Οι Ναΐτες είχαν «διοικητήρια», δηλαδή αρχηγεία και στρατώνες, τόσο στην Ευρώπη όσο και σε υπερπόντια εδάφη. Το ταξίδι στους Αγίους Τόπους ήταν πολύ επικίνδυνο, γιατί συμμορίες ληστών επιτίθεντο και λήστευαν όποιον συναντούσαν. Έτσι, πριν αναχωρήσουν, πολλοί προσκυνητές **κατέθεταν τα χρήματά τους** σε ένα Δυτικό αρχηγείο των Ναϊτών, έπαιρναν ως αντάλλαγμα **μια απόδειξη** που, μόλις έφταναν στην Ανατολή, επιδείκνυαν σε ένα τοπικό αρχηγείο και εισέπρατταν το αντίτιμο σε μετρητά. Ήταν πολύ πιο βολικό και εύκολο να μεταφέρει κάποιος αυτή την επιστολή, αντί να κουβαλά πολυάριθμες σακούλες με μεταλλικά νομίσματα. Σε περίπτωση κλοπής, επιπλέον, οι ληστές και οι πειρατές θα έβρισκαν μόνο ένα άχρηστο κομμάτι χαρτί, ενώ τα χρήματα των προσκυνητών θα ήταν ασφαλή στα καλά προστατευμένα ταμεία των Ναϊτών.

Το ΣΥΣΤΗΜΑ SEPA

Στο πέρασμα των αιώνων, οι άνθρωποι έχουν πειραματιστεί με πολλές μεθόδους για να γίνουν οι πληρωμές **ασφαλείς και γρήγορες**. Στην Ευρώπη, μετά την εισαγωγή του ευρώ σε φυσική μορφή το 2002, δημιουργήθηκε ο SEPA (Single Euro Payments Area, Ενιαίος Χώρος Πληρωμών σε Ευρώ), ένας χώρος όπου καταναλωτές, επιχειρήσεις και δημόσιοι οργανισμοί μπορούν να πραγματοποιήσουν και να λάβουν πληρωμές σε ευρώ μεταξύ διαφορετικών χωρών με τις ίδιες προϋποθέσεις και με τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις όπως οι αντίστοιχες εγχώριες συναλλαγές. Ο SEPA περιλαμβάνει τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και επιπλέον την Ελβετία, την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν, το Μονακό, τη Νορβηγία, την Ανδόρα, το Βατικανό και το Σαν Μαρίνο.

3.1 Πρώτα η ασφάλεια

Η ΕΚΤ και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες εργάζονται συνεχώς για να διατηρούν το **σύστημα πληρωμών** αποτελεσματικό και ασφαλές και να το βελτιώνουν. Η χρήση εναλλακτικών των μετρητών μέσων πληρωμής μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο, για διάφορους λόγους.

Το πρώτο είναι το πλεονέκτημα που έχει καθένας μας όσον αφορά την **ασφάλεια**: αν κλαπεί το πορτοφόλι μας και έχουμε χρήματα μέσα, τα έχουμε χάσει για πάντα ενώ, αν κλαπούν οι κάρτες μας, μπορούμε να τις μπλοκάρουμε αμέσως, με ένα τηλεφώνημα στην τράπεζα ή μια ρύθμιση στο e-banking, οπότε ο κλέφτης δεν θα καταφέρει τίποτα και δεν θα αδειάσει τον λογαριασμό μας. Για να μην αναφέρουμε πόσο περισσότερο βολικό και λιγότερο επικίνδυνο είναι να πιστώνονται τα χρήματά μας στον λογαριασμό που έχουμε, αντί να πρέπει να πηγαίνουμε σε κάποια τράπεζα να τα σηκώνουμε και στη συνέχεια να κυκλοφορούμε στον δρόμο με ένα πορτοφόλι γεμάτο χαρτονομίσματα. Ο δεύτερος λόγος συνδέεται με το **κόστος έκδοσης** του χρήματος: ίσως δεν το έχουμε σκεφτεί, αλλά η παραγωγή και η κυκλοφορία μετρητών κοστίζει πολύ, αφού περιλαμβάνει τις αναγκαίες πρώτες ύλες (μέταλλο, χαρτί με χαρακτηριστικά ασφαλείας, ειδικά μελάνια), τις διαδικασίες παραγωγής (εκτύπωση τραπεζογραμμάτων, κοπή κερμάτων) και τη μεταφορά τους, η οποία δεν αφορά μόνο τη διανομή νέων τραπεζογραμμάτων και κερμάτων, αλλά και την απόσυρση φθαρμένων ή κατεστραμμένων· πρόκειται για μεταφορές που, μεταξύ άλλων, απαιτούν ασφαλή και συνοδευόμενα οχήματα, διότι και σε αυτή την περίπτωση ελλοχεύει κίνδυνος κλοπής – και βέβαια τα τεθωρακισμένα φορτηγάκια και οι φρουροί ασφαλείας έχουν επίσης κόστος.

Τέλος, οι πληρωμές σε μετρητά δεν **αφήνουν ίχνος**: δεν είναι τυχαίο ότι μετρητά χρησιμοποιούνται σε όλες τις εγκληματικές δραστηριότητες. Οι διεφθαρμένοι και οι διαφθορείς, οι εκμεταλλευτές αδήλωτης εργασίας και οι φοροφυγάδες προτιμούν τις πληρωμές σε μετρητά για να διαφεύγουν της προσοχής του κράτους· γι' αυτό και ο νόμος απαγορεύει τις πληρωμές σε μετρητά πάνω από ένα συγκεκριμένο ποσό. Αντίθετα, μέσω των εναλλακτικών μεθόδων πληρωμής, είναι δυνατή η **ανίχνευση** των κινήσεων χρημάτων, που καταγράφονται από τα κέντρα επεξεργασίας δεδομένων των τραπεζών κάθε φορά που πραγματοποιείται μεταφορά. Αυτό δυσχεραίνει σημαντικά τις πληρωμές στη μαύρη αγορά, τις δωροδοκίες ή τις μίζες και το ξέπλυμα εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.

Αν κάποιος μας κλέψει επιταγές ή κάρτες, μπορούμε να τις μπλοκάρουμε αμέσως

Το ηλεκτρονικό χρήμα είναι ανιχνεύσιμο, όχι όμως τα μετρητά

Αν το σκεφτούμε καλά, το γεγονός ότι το ηλεκτρονικό χρήμα είναι ανιχνεύσιμο είναι **πλεονέκτημα** ακόμη και για απλούς ανθρώπους όπως εμείς: αν έχουμε χάσει την απόδειξη μιας πληρωμής και πρέπει να αποδείξουμε στον παραλήπτη ότι την έχουμε πραγματοποιήσει, μπορεί να είναι χρήσιμο να εντοπίσουμε τη συναλλαγή στο αντίγραφο κίνησης του τραπεζικού μας λογαριασμού, δηλ. στο έγγραφο που δείχνει όλες τις κινήσεις χρημάτων τις οποίες έχουμε πραγματοποιήσει σε μια δεδομένη χρονική περίοδο. Είναι ουσιαστικά μια πολύτιμη και εξαιρετικά βολική λίστα καταθέσεων και αναλήψεων, που όχι μόνο μας επιτρέπει να έχουμε συνολική εικόνα των εσόδων και των εξόδων μας, αλλά και μας βοηθά να έχουμε συνείδηση της οικονομικής μας κατάστασης και των συνηθειών μας. Αυτός είναι ένας από τους λόγους για τον οποίο τα νέα συστήματα πληρωμών γίνονται όλο και πιο δημοφιλή.

3.2 Ο λογαριασμός πληρωμών ή λογαριασμός όψεως

Για να εξηγήσουμε στα παιδιά ότι υπάρχουν διάφοροι τρόποι να κάνουμε μια πληρωμή, χωρίς να χρησιμοποιούμε χαρτονομίσματα και κέρματα, αναφέραμε τον λογαριασμό πληρωμών, ή αλλιώς λογαριασμό όψεως. Τώρα έφτασε η στιγμή να τους πούμε τι είναι αυτός. Στο βιβλίο του μαθητή, τον ορίζουμε ως ένα είδος μεγάλου κουμπαρά που εμπιστευόμαστε στην τράπεζα αντί να τον φυλάμε στο σπίτι: και, παρ' όλο που η εικόνα είναι σαφώς απλοποιημένη και συνοπτική, στην πραγματικότητα είναι ακριβώς έτσι. Ο λογαριασμός είναι ένας **εικονικός κουμπαράς**, όπου μπορούμε να βάζουμε ή να μας βάζουν χρήματα και από τον οποίο μπορούμε να τα παίρνουμε πίσω, όποτε θέλουμε. Όμως πώς μπορούμε να αποκτήσουμε έναν; Και τι πλεονεκτήματα προσφέρει;

Άνοιγμα
λογαριασμού
πληρωμών:
πώς γίνεται;

Για να αποκτήσουμε έναν λογαριασμό πληρωμών, πρέπει να πάμε στο **κατάστημα** μιας τράπεζας έχοντας οπωσδήποτε μαζί μας ένα έγγραφο ταυτοποίησης (συνήθως αστυνομική ταυτότητα) και τον ΑΦΜ μας, να συμπληρώσουμε μια αίτηση και στο τέλος να υπογράψουμε το αντίγραφο μιας σύμβασης που ορίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των δύο συμβαλλομένων (τα δικά μας και της τράπεζας). Διότι ένας λογαριασμός πληρωμών είναι στην πραγματικότητα μια σύμβαση μεταξύ δύο μερών: αφενός της τράπεζας, αφετέρου του πελάτη που της αναθέτει τη φύλαξη των χρημάτων του. Κάθε λογαριασμός πληρωμών ταυτοποιείται από έναν αλφαριθμητικό κωδικό 27 χαρακτήρων, τον **IBAN**. Ο αριθμός αυτός είναι πολύ χρήσιμος: αν κάποιος θέλει να μας στείλει χρήματα, αρκεί να γνωρίζει τον IBAN μας, ο οποίος περιέχει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για την ταυτοποίηση της τράπεζάς μας, του τραπεζικού μας καταστήματος και του λογαριασμού μας. Ο κάτοχος του λογαριασμού πληρωμών μπορεί να ζητήσει την έκδοση μιας **κάρτας πληρωμών**, δηλαδή μιας χρεωστικής ή/και μιας πιστωτικής κάρτας. Ωστόσο, δεν είναι βέβαιο ότι θα του δώσουν τη δεύτερη, καθώς η τράπεζα πρέπει να εκτιμήσει αν μπορεί να τον εμπιστευτεί, όπως θα εξηγήσουμε και παρακάτω. Επιπλέον, ο κάτοχος μπορεί

να ζητήσει **μπλοκ επιταγών**, να ζητήσει να κατατίθεται ο μισθός ή η σύνταξή του στον λογαριασμό του, μπορεί να κάνει εμβάσματα (δηλαδή να μεταφέρει ποσά σε άλλους λογαριασμούς) και μπορεί ακόμη να ζητήσει να γίνεται αυτόματη χρέωση των ποσών από τους λογαριασμούς νερού, ηλεκτρικού ρεύματος, τηλεφώνου ή φυσικού αερίου κάθε μήνα (**άμεση χρέωση**): έτσι, δεν χρειάζεται πια ο κάτοχος να επισκέπτεται κάθε φορά αυτοπροσώπως το ταχυδρομείο ή την τράπεζα για την πληρωμή των μηνιαίων λογαριασμών του, και δεν κινδυνεύει πια να τους πληρώνει καθυστερημένα. Ο κάτοχος του λογαριασμού πληρωμών έχει επίσης τη δυνατότητα υπερανάληψης: μπορεί δηλαδή να σηκώσει περισσότερα χρήματα από όσα έχει στον λογαριασμό του, υπό την προϋπόθεση ότι δεν θα υπερβεί ένα ορισμένο όριο που έχει προηγουμένως συμφωνήσει με το τραπεζικό του ίδρυμα.

Αν ο κάτοχος του λογαριασμού πληρωμών είναι εξοικειωμένος με το διαδίκτυο, μπορεί να επωφεληθεί από τις υπηρεσίες ηλεκτρονικής τραπεζικής - e-banking: αυτό σημαίνει ότι μπορεί να διαχειρίζεται μια σειρά τραπεζικών εργασιών απευθείας από τον προσωπικό υπολογιστή, το έξυπνο τηλέφωνο ή το tablet του. Εναλλακτικά, μπορεί να χρησιμοποιεί το phone banking, δηλαδή να καλεί τηλεφωνικά έναν εκπρόσωπο της τράπεζάς του και να εκτελεί τις τραπεζικές συναλλαγές που επιθυμεί.

Ο ΚΩΔΙΚΟΣ IBAN

Όταν ανοίγουμε έναν λογαριασμό όψεως, η τράπεζα μας δίνει έναν αριθμό λογαριασμού που ουσιαστικά είναι ένας μοναδικός κωδικός ταυτοποίησής του. Ο αριθμός κάθε μεμονωμένου λογαριασμού είναι το τελευταίο κομμάτι ενός επίσης σημαντικού κωδικού, του IBAN, ο οποίος περιέχει πληροφορίες σχετικά με τη χώρα και την τράπεζα όπου ανοίχτηκε ο λογαριασμός μας, ώστε να μπορεί να ταυτοποιηθεί σε όλο το διεθνές τραπεζικό σύστημα.

Ο IBAN (Διεθνής Αριθμός Τραπεζικού Λογαριασμού) είναι ο κωδικός αριθμός μέσω του οποίου ταυτοποιείται έκαστος τραπεζικός λογαριασμός αφού καθίσταται μοναδικός και απολύτως σαφής. Γι' αυτό, όταν κάνουμε μεταφορά σε έναν λογαριασμό ή εξουσιοδοτούμε έναν πάροχο υπηρεσιών πληρωμών (ΠΥΠ) να χρεώσει σε αυτόν τους λογαριασμούς ΔΕΚΟ, αρκεί να δώσουμε τον IBAN μας: χάρη σε αυτόν τον κωδικό, εντοπίζεται ο λογαριασμός μας χωρίς κανένα ίχνος αμφιβολίας. Στην Ελλάδα, ο IBAN αποτελείται από μια σειρά 27 γραμμάτων και αριθμών και έχει την ακόλουθη δομή:

GR	12	123	1234	1234567891011121
χώρα	ψηφία ελέγχου	κωδικός τράπεζας	κωδικός καταστήματος	αριθμός λογαριασμού

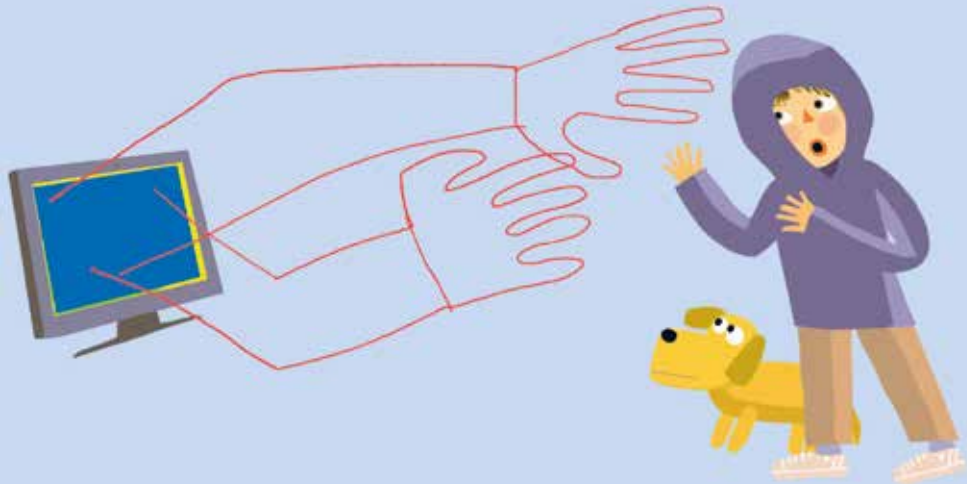
Τα γράμματα και οι αριθμοί του IBAN υποδηλώνουν τη χώρα, τον κωδικό της τράπεζας (τρία ψηφία), τον κωδικό του συγκεκριμένου καταστήματος (τέσσερα ψηφία) και τον αριθμό του λογαριασμού (δεκαέξι ψηφία). Αμέσως μετά τα αρχικά γράμματα – στην περίπτωση μας GR – υπάρχουν δύο ψηφία ελέγχου: αυτά επαληθεύονται αυτόματα, προτού εκτελεστεί οποιαδήποτε εντολή. Τα ψηφία ελέγχου επιτρέπουν στους υπολογιστές όπου εισάγεται ένας IBAN να επαναλάβουν τον υπολογισμό και να τον επαληθεύσουν, πριν πραγματοποιηθεί οποιαδήποτε χρέωση ή πίστωση: αν υποδείξουμε λάθος IBAN, τα χρήματα μπορεί να μεταφερθούν σε λάθος λογαριασμό ή η μεταφορά μπορεί να μην πραγματοποιηθεί καν, αν ο IBAN δεν υπάρχει. Στην περίπτωση πίστωσης σε εσφαλμένο λογαριασμό, ο ΠΥΠ, μολοντί υποχρεούται να καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για να ανακτήσει τα ποσά που πιστώθηκαν κατά λάθος, δεν θεωρείται υπεύθυνος και, άρα, την ευθύνη φέρει όποιος πραγματοποίησε τη συναλλαγή.

ΚΛΕΦΤΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

Όλο και περισσότεροι πραγματοποιούν τραπεζικές συναλλαγές είτε από τον υπολογιστή τους χάρη στο **web ή e-banking** είτε από το έξυπνο τηλέφωνό τους χάρη στο mobile banking. Η συνάντηση της τεχνολογίας της πληροφορικής και των τραπεζικών υπηρεσιών έχει σίγουρα κάνει τη ζωή μας ευκολότερη· έχει όμως και ένα μειονέκτημα: το διαδίκτυο έχει γεμίσει με κακόβουλους χάκερ, που προσπαθούν να οικειοποιηθούν τα δεδομένα χρεωστικών και πιστωτικών καρτών, τους κωδικούς πρόσβασης στους τραπεζικούς μας λογαριασμούς, τους κωδικούς PIN των κινητών μας και άλλες εμπιστευτικές πληροφορίες που μας αφορούν, για να βάλουν χέρι στους λογαριασμούς μας, προσποιούμενοι ότι είμαστε εμείς.

Η απάτη πραγματοποιείται συνήθως μέσω της **τεχνικής ηλεκτρονικού ψαρέματος (phishing)**. Λειτουργεί ως εξής: λαμβάνουμε ένα μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (ή ένα γραπτό μήνυμα SMS ή ένα μήνυμα Viber ή WhatsApp ή σε άλλη εφαρμογή) που μοιάζει να προέρχεται από έναν πραγματικό πάροχο υπηρεσιών, π.χ. μια τράπεζα. Στο μήνυμα αυτό, μας καλούν να ενημερώσουμε επείγοντως τα προσωπικά μας δεδομένα, κάνοντας κλικ σε έναν σύνδεσμο που οδηγεί σε κάποιο έντυπο προς συμπλήρωση: αν δεν το κάνουμε αμέσως, λένε, δεν θα έχουμε πλέον πρόσβαση στον λογαριασμό μας. Ή μας ζητούν να επαληθεύσουμε μια συναλλαγή εισάγοντας το όνομα χρήστη και τον κωδικό πρόσβασής μας σε ένα έντυπο. Είναι εύκολο να πέσουμε στην παγίδα, γιατί τα μηνύματα phishing συχνά μιμούνται τέλεια ή σχεδόν τέλεια επίσημες ιστοσελίδες των τραπεζών και έτσι οι απατεώνες τα καταφέρνουν μια χαρά: με τα κλεμμένα διαπιστευτήρια μπορεί να αδειάσουν τον λογαριασμό μας ή να κάνουν αγορές με την πιστωτική μας κάρτα.

FOCUS

Γι' αυτό, δεν πρέπει ποτέ να πατάμε συνδέσμους σε ύποπτα μηνύματα ή να ανοίγουμε συνημμένα αρχεία, έχοντας πάντα κατά νου πως η τράπεζα δεν ζητά ποτέ προσωπικές πληροφορίες μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Σε κάθε περίπτωση, ένας καλός τρόπος για να αντιληφθούμε τον δόλιο χαρακτήρα ενός μηνύματος ηλεκτρονικού ψαρέματος είναι να προσέξουμε τη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του αποστολέα, που συνήθως είναι πολύ περίπλοκη, και πώς είναι γραμμένο το μήνυμα: αν η διεύθυνση είναι περίεργη και αν το μήνυμα περιέχει διάφορα γραμματικά και συντακτικά λάθη, πρέπει αναμφίβολα να είμαστε πολύ προσεκτικοί. Να είμαστε όμως επιφυλακτικοί και με τα άψογα γραμμένα μηνύματα, αν δεν είμαστε σίγουροι ότι προέρχονται από την τράπεζά μας!

3.3 Όταν στον λογαριασμό... βρίσκουμε τον λογαριασμό!

Ο λογαριασμός πληρωμών είναι τραπεζική υπηρεσία και δεν παρέχεται δωρεάν

Καθώς όλες οι τραπεζικές υπηρεσίες παρέχονται επί πληρωμή, ο **λογαριασμός πληρωμών έχει κι αυτός κόστος για τον κάτοχό του**, όπως κάθε άλλο τραπεζικό προϊόν ή υπηρεσία. Συγκεκριμένα, το κόστος αυτό αποτελείται από διάφορα επιμέρους στοιχεία, ορισμένα πάγια και ορισμένα μεταβλητά: πέρα από το πάγιο τέλος, μπορεί να ισχύουν προμήθειες για κάθε μεταφορά πίστωσης, εκτός ίσως από εκείνες που γίνονται μέσω διαδικτύου, σε άλλους λογαριασμούς της ίδιας τράπεζας, για κάθε ανάληψη μετρητών, εκτός ίσως από τις αναλήψεις που γίνονται στο ίδιο τραπεζικό κατάστημα, κ.ο.κ.

Οι ειδικοί όροι του λογαριασμού πληρωμών **μπορεί να διαφέρουν** ανάλογα με τον λογαριασμό και τον δικαιούχο: ορίζονται και συμφωνούνται κατά το άνοιγμα του λογαριασμού. Σε γενικές γραμμές, τα έξοδα λογαριασμού μειώνονται ή ακόμη και μηδενίζονται στην περίπτωση ηλεκτρονικών συναλλαγών, διότι αυτό το είδος υπηρεσιών συνεπάγεται χαμηλότερο διαχειριστικό κόστος για τις τράπεζες: όσο περισσότεροι πελάτες πραγματοποιούν οι ίδιοι τις συναλλαγές τους αυτόνομα μέσω υπολογιστή και κινητών τηλεφώνων, τόσο λιγότερο η τράπεζα χρειάζεται καταστήματα και προσωπικό, που συνιστούν μεγάλο κόστος για εκείνη.

Για όλους αυτούς τους λόγους, όταν επιλέγουμε να ανοίξουμε έναν λογαριασμό πληρωμών, είναι σημαντικό να διαβάσουμε προσεκτικά τη σχετική σύμβαση πριν την υπογράψουμε, για να αξιολογήσουμε το κόστος του σε σχέση με τις υπηρεσίες που προσφέρει: αν έχουμε αμφιβολίες ή αν δεν καταλαβαίνουμε κάτι, μπορούμε να απευθυνθούμε στον υπάλληλο και να του θέσουμε όλες τις σχετικές ερωτήσεις.

Οι όροι του λογαριασμού μπορεί να μεταβληθούν με την πάροδο του χρόνου, αλλά η τράπεζα υποχρεούται να μας ενημερώνει εγγράφως για τυχόν τροποποιήσεις, ώστε να γνωρίζουμε ανά πάσα στιγμή ποιες είναι αυτές. Όπως και για να μας επιτρέψει να υπαναχωρήσουμε της συμβατικής μας σχέσης μαζί της, κλείνοντας τον λογαριασμό μας, αν θεωρούμε ότι οι νέοι όροι είναι πολύ επαχθείς για εμάς.

Ο κάτοχος του λογαριασμού πληρωμών δικαιούται να λαμβάνει περιοδικά από την τράπεζα **αντίγραφο κίνησης του λογαριασμού** του, δηλ. ένα συνοπτικό έγγραφο με όλες τις κινήσεις κατά τη διάρκεια ορισμένων χρονικών περιόδων, π.χ. του τελευταίου τριμήνου, και με το υπόλοιπο του λογαριασμού. Πρόκειται για ένα χρήσιμο εργαλείο παρακολούθησης των εσόδων και των εξόδων του: για παράδειγμα, εκεί αναγράφονται η κατάθεση της μισθοδοσίας, οι αναλήψεις μετρητών, οι πληρωμές με κάρτα, όπως και τα τυχόν έξοδα τήρησης του λογαριασμού.

Ειδικά όταν πληρώνουμε με χρεωστική ή πιστωτική κάρτα, δηλαδή χωρίς να βλέπουμε στη φυσική τους μορφή τα χρήματα που βγαίνουν από το πορτοφόλι μας, καταλήγουμε πολλές φορές να ξοδεύουμε περισσότερα, χωρίς να το αντιλαμβανόμαστε. Επιπλέον, το αντίγραφο κίνησης του λογαριασμού εξυπηρετεί έναν πολύ σημαντικό σκοπό, παρ' ότι πολλοί άνθρωποι δεν το γνωρίζουν: μας επιτρέπει να αμφισβητήσουμε εγκαίρως τυχόν παρατυπίες, αν κάτι μας φαίνεται λάθος. Γι' αυτό πρέπει να φυλάμε προσεκτικά τις αποδείξεις ανάληψης μετρητών και τις αποδείξεις των αγορών που διενεργούμε με κάρτα, για να μπορούμε να αντιπαραβάλουμε τα στοιχεία που έχουμε στα χέρια μας με αυτά που εμφανίζονται στο αντίγραφο κίνησης του λογαριασμού μας.

Το δικαίωμα παραλαβής αντιγράφου κίνησης του λογαριασμού, ενός εξαιρετικά χρήσιμου εγγράφου

3.4 Η χρεωστική κάρτα

Πρόκειται για ηλεκτρονική ή φυσική κάρτα που συνδέεται με έναν λογαριασμό πληρωμών και μας επιτρέπει να κάνουμε αναλήψεις μετρητών (μέσω ATM) ή αγορές προϊόντων και υπηρεσιών σε οποιοδήποτε κατάστημα συμμετέχει στο σύστημα πληρωμών (συνήθως μέσω τερματικών POS). Για τη χρήση μιας χρεωστικής κάρτας, όπως και κάθε άλλης κάρτας, απαιτείται ένας μυστικός αριθμός PIN ή άλλο βιομετρικό στοιχείο (αν η κάρτα είναι περασμένη στο κινητό μας τηλέφωνο). Με τη χρήση χρεωστικής κάρτας όμως δεν διατρέχουμε τον κίνδυνο να ξοδέψουμε χρήματα που δεν έχουμε, καθώς η χρεωστική κάρτα μάς επιτρέπει να χρησιμοποιήσουμε μόνο τα χρήματα που βρίσκονται στον λογαριασμό μας.

Η άνεση
ανάληψης
μετρητών
όποτε
θέλουμε

Η χρήση της χρεωστικής κάρτας είναι πλέον τόσο διαδεδομένη, τόσο βαθιά ριζωμένη στις καθημερινές μας συνήθειες, που πολλοί από εμάς θεωρούμε την ύπαρξή της δεδομένη. Πολλοί δεν θυμούνται πια πώς ήταν τα πράγματα πριν εμφανιστεί στη ζωή μας. Έχουν δηλαδή ξεχάσει το μεγαλύτερο πλεονέκτημά της: την εξοικονόμηση χρόνου. Χάρη σε αυτή την απλή πλαστική κάρτα που, όπως είδαμε, είναι **συνδεδεμένη με τον λογαριασμό μας**, δεν είμαστε πλέον υποχρεωμένοι να πηγαίνουμε στην τράπεζα, όποτε χρειαζόμαστε μετρητά. Μπορούμε να κάνουμε ανάληψη όποτε θέλουμε, 24 ώρες το 24ωρο, κάθε μέρα, ακόμη και τις Κυριακές και τις αργίες που οι τράπεζες είναι κλειστές, πηγαίνοντας σε ένα από τα κατάλληλα σημεία εξυπηρέτησης (ATM) που υπάρχουν σε κάθε πόλη και σε αρκετά χωριά. Όλες οι τράπεζες έχουν ATM, συνήθως έξω από το εκάστοτε τραπεζικό κατάστημα.

Το ATM επιτρέπει επίσης την ταχεία εκτέλεση ενός ολοένα και ευρύτερου φάσματος **λειτουργιών**: μπορούμε να δούμε το αντίγραφο κίνησης του λογαριασμού μας, να φορτίσουμε με μονάδες το κινητό μας τηλέφωνο και ούτω καθεξής. Τα ATM μάς

δίνουν επίσης τη δυνατότητα κατάθεσης μετρητών στον λογαριασμό μας, εφόσον χρησιμοποιούμε ATM τράπεζας στην οποία ανήκει ο λογαριασμός μας.

Όταν κάνουμε ανάληψη μετρητών από το ATM της τράπεζάς μας, συνήθως δεν πληρώνουμε τίποτα αλλά, αν κάνουμε ανάληψη από το ATM άλλου τραπεζικού ιδρύματος, μπορεί να χρεωθούμε μια προμήθεια. Το ίδιο ισχύει και για την ανάληψη μετρητών από τράπεζα στο εξωτερικό. Η πληρωμή για μια αγορά που κάνουμε σε κατάστημα στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, σε χώρα εντός της ζώνης του ευρώ, συνήθως δεν έχει προμήθεια, κάτι που δεν ισχύει πάντα για αγορές σε χώρες εκτός της ζώνης του ευρώ: εξαρτάται από τους όρους που έχουμε συμφωνήσει με την τράπεζά μας.

Προσοχή στις
(ενδεχόμενες)
προμήθειες

Η χρεωστική κάρτα έχει όρια. Δηλαδή, το ποσό που μας διατίθεται καθημερινά και μηνιαίως μέσω της κάρτας υπόκειται σε ένα ανώτατο όριο. Το ποσό που είναι διαθέσιμο κάθε μέρα μπορεί επίσης να διαφέρει, ανάλογα με το αν κάνουμε ανάληψη χρημάτων από ATM της τράπεζάς μας ή από ATM άλλου τραπεζικού ιδρύματος. Δεν μπορεί κάποιος να κάνει ανάληψη ή να ξοδέψει ποσό που υπερβαίνει το όριο της κάρτας του. Το ανώτατο όριο αναφέρεται και αυτό στους όρους που υπογράψαμε με την τράπεζα τη στιγμή της χορήγησης της κάρτας και, αν θέλουμε να το αυξήσουμε έστω και προσωρινά, πρέπει να το συμφωνήσουμε εκ νέου με το τραπεζικό μας κατάστημα.

Δεν μπορείτε
να κάνετε
άπειρες
αναλήψεις:
υπάρχει
ημερήσιο
και μηνιαίο
ανώτατο όριο

FOCUS

ΜΠΛΟΚΑΡΙΣΜΑ ΤΩΝ ΚΑΡΤΩΝ

Όλες τις ηλεκτρονικές κάρτες που αντικαθιστούν τα μετρητά μπορούμε εύκολα να τις μπλοκάρουμε σε περίπτωση κλοπής ή απώλειας, για να αποφύγουμε ή για να περιορίσουμε την πιθανότητα να χάσουμε χρήματα: φτάνει να καλέσουμε τον ειδικό τηλεφωνικό αριθμό χωρίς χρέωση που μας κοινοποιήθηκε κατά την έκδοση της κάρτας ή να μπούμε στον ιστότοπο της τράπεζάς μας ή στην εφαρμογή της που έχουμε κατεβάσει στο κινητό μας.

FOCUS

Το Πρώτο ATM της Ιστορίας

Enfield Town, Λονδίνο, 27 Ιουνίου 1967: ιδού ο τόπος και η ημερομηνία γέννησης του ATM, που τέθηκε για πρώτη φορά σε λειτουργία σε ένα κατάστημα της τράπεζας Barclays εκείνη την ιστορική ημέρα.

Ο εφευρέτης του ATM, John Sheperd Barron (1925-2010), ήταν ένας υπάλληλος γραφείου που ήθελε να βρει μια λύση για τις μακριές ουρές στην τράπεζα, όπου αναγκάζονταν να περιμένει κάθε φορά που ήθελε να κάνει ανάληψη λίγων μετρητών. Φαίνεται ότι την ιδέα τού την έδωσε ένα μηχανήμα αυτόματης πώλησης σνακ. Ο Barron δεν κατοχύρωσε με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας τον καρπό της ευφυίας του κι έτσι δεν πλούτισε χάρη σε αυτόν· όμως, ως ελάχιστη ανταμοιβή, το 2005 έλαβε τιμητική διάκριση από τη βασίλισσα Ελισάβετ.

Τα πρώτα σύγχρονα ATM εισήχθησαν στην χώρα μας από την Εθνική Τράπεζα το 1980, δεκατρία δηλαδή χρόνια αργότερα.

3.5 Η πιστωτική κάρτα

Ακριβώς όπως και η χρεωστική κάρτα, η πιστωτική κάρτα μάς επιτρέπει να κάνουμε αγορές μέσω POS και ανάληψη μετρητών από ATM στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Είναι επίσης ένα μέσο πληρωμής που είναι πιο βολικό και ασφαλές από τα μετρητά, αφού μάς επιτρέπει να μετακινούμαστε χωρίς να έχουμε πολλά χρήματα πάνω μας και μπορούμε εύκολα να την μπλοκάρουμε σε περίπτωση κλοπής ή απώλειας, εμποδίζοντας οποιονδήποτε άλλο να κάνει χρήση της.

Τι διαφορά υπάρχει μεταξύ πιστωτικής και χρεωστικής κάρτας Η θεμελιώδης διαφορά της πιστωτικής από τη χρεωστική κάρτα έγκειται στο γεγονός ότι η πρώτη μάς επιτρέπει να αγοράσουμε κάτι, ακόμη κι αν δεν υπάρχουν αρκετά χρήματα στον λογαριασμό μας τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Επίσης, οι χρεώσεις της πιστωτικής κάρτας δεν γίνονται αμέσως στον τραπεζικό μας λογαριασμό, αλλά σε **μεταγενέστερη ημερομηνία**: έτσι έχουμε περισσότερο χρόνο για να επιστρέψουμε το ποσό.

Με πιο απλά λόγια, με την πιστωτική κάρτα η τράπεζα μας παρέχει ένα είδος **δανείου**, δηλαδή χρηματοδότησης για το ποσό που χρειαζόμαστε. Το οποίο πρέπει, φυσικά, να επιστρέψουμε, μαζί με όλα τα λοιπά έξοδα που πραγματοποιήσαμε, βάσει μιας συνολικής μηνιαίας καταμέτρησης που διενεργεί η τράπεζα. Η εξόφληση μπορεί να

γίνει είτε εφάπαξ, συνήθως τον επόμενο μήνα από εκείνον που πραγματοποιήθηκαν οι αγορές, είτε μερικώς. Προσοχή όμως: στη δεύτερη περίπτωση, μπορεί να ισχύουν τόκοι, ο εκδότης της κάρτας δηλαδή μπορεί για αυτή την καθυστέρηση αποπληρωμής να ζητήσει επιπλέον αμοιβή. Όσο πιο πολύ καθυστερούμε την εξόφληση της πιστωτικής μας κάρτας, τόσο περισσότερο αυξάνεται το επιπλέον ποσό που πρέπει να πληρώσουμε στον εκδότη της, κυρίως λόγω των υψηλών επιτοκίων που συνοδεύουν αυτού του είδους τις κάρτες. Μάλιστα, το επιτόκιο των πιστωτικών καρτών συνήθως είναι υψηλότερο από εκείνο άλλων μορφών τραπεζικής χρηματοδότησης, γεγονός που καθιστά τη μακροχρόνια αποπληρωμή πιο δαπανηρή για τον κάτοχο.

Ακριβώς επειδή η πιστωτική κάρτα είναι πρακτικά ένα δάνειο, του οποίου επωφελείται ο κάτοχος της κάρτας, για να την αποκτήσει κάποιος πρέπει να έχει την εμπιστοσύνη της τράπεζας που τη χορηγεί, η οποία και αξιολογεί προσεκτικά την οικονομική κατάσταση του αιτούντος.

Προσοχή, όμως: το γεγονός ότι η τράπεζα μάς χορήγησε τελικά την κάρτα, επειδή θεωρεί ότι αξίζουμε την εμπιστοσύνη της, δεν σημαίνει ότι μας επιτρέπει και να ξοδεύουμε απεριόριστα. Πρέπει να είμαστε συνετοί στις αγορές μας και να μην υπερβαίνουμε το ανώτατο όριο, δηλαδή το μέγιστο ποσό που έχει συμφωνηθεί για κάθε χρονική περίοδο. Αν φτάσουμε το **ανώτατο όριο**, δεν μπορούμε να τη χρησιμοποιήσουμε ξανά μέχρι την πρώτη μέρα της επόμενης περιόδου, που δεν ξεκινά απαραίτητα στην αρχή του μήνα, καθώς η ημερομηνία αυτή ποικίλλει ανάλογα με την κάρτα ή/και την τράπεζα. Ομοίως, μπορεί να ποικίλλει η ημερομηνία χρέωσης, δηλαδή η ημερομηνία κατά την οποία το ποσό που ξοδεύτηκε ή αναλήφθηκε χρεώνεται στον λογαριασμό της κάρτας.

FOCUS

ΔΙΕΘΝΗ ΔΙΚΤΥΑ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Μία από τις βασικές ευκολίες που προσφέρουν οι χρεωστικές και οι πιστωτικές κάρτες είναι ότι **γίνονται αποδεκτές** σχεδόν παντού, χάρη στο ότι οι τράπεζες και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που τις εκδίδουν γίνονται μέλη δικτύων πληρωμών που είναι ευρέως διαδεδομένα και γνωστά παγκοσμίως (π.χ. Visa, American Express και MasterCard).

Η **διεθνής διάσταση** αυτών των δικτύων επιταχύνει, μεταξύ άλλων, τον έλεγχο της εγκυρότητας των καρτών προς όφελος της λειτουργικότητάς τους: γι' αυτό και μπορούμε να τις χρησιμοποιούμε για να αγοράζουμε αεροπορικά εισιτήρια, πράγματα μέσω του διαδικτύου, και πολλά άλλα.

Επίσης, η κάρτα λειτουργεί ως εγγύηση σε πολλές περιπτώσεις, π.χ. για την ενοικίαση αυτοκινήτου κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού ή για την κράτηση μιας διαμονής σε ξενοδοχείο.

το κρίνουμε σκόπιμο, για παράδειγμα επειδή έχουμε εξαντλήσει το διαθέσιμο ποσό, μπορούμε να βάλουμε στην προπληρωμένη κάρτα και άλλα χρήματα.

Ενώ για να αποκτήσει κάποιος μια χρεωστική ή πιστωτική κάρτα, πρέπει να διαθέτει τραπεζικό λογαριασμό, η προπληρωμένη κάρτα δεν συνδέεται με κάποιον τραπεζικό λογαριασμό και μπορεί άρα να την αποκτήσει οποιοσδήποτε, ακόμη κι αν δεν διαθέτει τέτοιο. Υπάρχουν επίσης ορισμένες προπληρωμένες κάρτες που μπορούν να αντικαταστήσουν τουλάχιστον εν μέρει έναν πραγματικό λογαριασμό πληρωμών: διαθέτουν IBAN και έτσι μας δίνουν τη δυνατότητα, για παράδειγμα, να λάβουμε χρήματα σε αυτές από μεταφορά πίστωσης, να κατατεθεί εκεί ο μισθός μας ή να πληρώσουμε μέσω αυτών τους λογαριασμούς μας ΔΕΚΟ.

Την προπληρωμένη κάρτα μπορεί να την αποκτήσει κάποιος απευθυνόμενος στην τράπεζα ή διαδικτυακά. Να θυμόμαστε ότι, όταν τη χρησιμοποιούμε για ανάληψη μετρητών, ενδέχεται να ισχύει πρόσθετη χρέωση, κάτι που αντιθέτως δεν συμβαίνει όταν τη χρησιμοποιούμε για αγορές σε καταστήματα ή στο διαδίκτυο.

3.6 Η προπληρωμένη κάρτα

Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις όπου μπορεί να βολεύει να έχουμε μια προπληρωμένη κάρτα, η οποία μας δίνει τη δυνατότητα να κάνουμε αγορές και αναλήψεις, κάνοντας χρήση ενός **ποσού που έχουμε καταθέσει προηγουμένως σε αυτήν**.

Μπορεί, για παράδειγμα, να τύχει να μην έχουμε σταθερά έσοδα, ούτε ιδιαίτερες αγοραστικές ανάγκες. Ή να είμαστε πολύ νέοι ή να μη λαμβάνουμε μισθό κάθε μήνα. Επιπλέον, μπορεί να υπάρξουν και περιπτώσεις όπου έχουμε πιστωτική κάρτα, αλλά προτιμάμε να μην τη χρησιμοποιήσουμε. Τι μπορούμε να κάνουμε, για παράδειγμα, αν θέλουμε να αγοράσουμε κάτι στο διαδίκτυο, αλλά φοβόμαστε ότι κάποιος χάκερ μπορεί να υποκλέψει τα προσωπικά μας δεδομένα και να καταφέρει να κλωνοποιήσει την πιστωτική μας κάρτα;

Πώς αποκτούμε προπληρωμένη κάρτα

Η απάντηση σε όλα τα παραπάνω ερωτήματα είναι ότι μπορούμε να προμηθευτούμε μια προπληρωμένη κάρτα. Αυτή η κάρτα έχει τις ίδιες λειτουργίες – και πρακτικά την ίδια εμφάνιση – με μια κανονική πιστωτική κάρτα, και χρησιμοποιεί σχεδόν πάντα τα ίδια διεθνή συστήματα πληρωμών. Όμως επειδή, σε αντίθεση με την πιστωτική κάρτα, δεν περιλαμβάνει καμία χρηματοδότηση, γιατί τα χρήματα που περιέχει έχουν κατατεθεί όλα από πριν σε αυτήν, είναι πολύ πιο εύκολο να την αποκτήσουμε: φτάνει να προσκομίσουμε ένα έγγραφο ταυτοποίησης (π.χ. αστυνομική ταυτότητα) και τον ΑΦΜ μας και, στη συνέχεια, να καταθέσουμε σε αυτήν το ποσό της επιλογής μας. Όταν

FOCUS

ΕΠΑΝΑΦΟΡΤΙΖΟΜΕΝΗ, ΜΙΑΣ ΧΡΗΣΗΣ Ή ΔΩΡΟΚΑΡΤΑ;

Η προπληρωμένη κάρτα μπορεί να είναι επαναφορτιζόμενη, αλλά κυκλοφορεί και σε εκδοχές μίας χρήσης. Η κάρτα μίας χρήσης συμπεριφέρεται ακριβώς όπως η κάρτα του κινητού τηλεφώνου, η οποία είναι εξ άλλου ένα είδος προπληρωμένης κάρτας: περιέχει ένα προκαθορισμένο ποσό και, όταν αδειάσει, το μόνο που απομένει είναι να την πετάξουμε.

Υπάρχει και προπληρωμένη κάρτα με περιορισμένη δυνατότητα χρήσης, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο στις εγκαταστάσεις εκείνου που χορηγεί την κάρτα. Σε αυτόν τον τύπο κάρτας ανήκουν π.χ. οι κάρτες που αγοράζουμε από συγκεκριμένο εμπορικό δίκτυο. Οι δωροκάρτες είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα: όποιος λάβει τέτοια κάρτα μπορεί να την ξοδέψει όπως επιθυμεί, αρκεί να βρίσκεται στο κατάστημα ή στην αλυσίδα καταστημάτων από όπου αυτή αγοράστηκε.

3.7 Ένα θέμα απόλυτης μυστικότητας: το PIN

Οι χρεωστικές κάρτες, οι πιστωτικές κάρτες και οι προπληρωμένες κάρτες έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό. Για να είναι πιο ασφαλείς, διαθέτουν ένα PIN (Personal Identification Number, προσωπικό αριθμό ταυτοποίησης), έναν **μυστικό αριθμό** που πρέπει να εισάγουμε κάθε φορά που τις χρησιμοποιούμε για να κάνουμε ανάληψη μετρητών από το ATM ή για να πραγματοποιήσουμε πληρωμή μέσω POS. Για μεγαλύτερη προστασία, μετά από τρεις διαδοχικές εσφαλμένες καταχωρήσεις του PIN, το ATM κατακρατεί την κάρτα, δηλαδή δεν μας τη δίνει πίσω, εμποδίζοντάς μας να τη χρησιμοποιήσουμε ξανά.

Μη φυλάτε το PIN σας μαζί με την κάρτα σας

Το αρχικό PIN δημιουργείται αυτόματα από τον φορέα έκδοσης της κάρτας και παραδίδεται στον κάτοχό της σε σφραγισμένο φάκελο. Μόνο ο κάτοχος της κάρτας πρέπει να γνωρίζει το PIN. Όλες οι τράπεζες συμβουλεύουν να μη μοιραζόμαστε το PIN με κανέναν και κυρίως να μην το γράφουμε και να μην το φυλάμε μαζί με την κάρτα: είναι μεν μια λύση εξαιρετικά βολική για μας, σε περίπτωση που το ξεχάσουμε, αλλά εξίσου και για τους κλέφτες που, αν τύχει να πέσει στα χέρια τους το πορτοφόλι ή η τσάντα μας, θα μπορέσουν να χρησιμοποιήσουν την κάρτα μας αντί για μας. Χωρίς το PIN, αντιθέτως, αυτοί που θα καταφέρουν να πάρουν την κάρτα στα χέρια τους, θα δυσκολευτούν πολύ να τη χρησιμοποιήσουν.

Κρύβετε πάντα το πληκτρολόγιο κατά την εισαγωγή του μυστικού κωδικού

Όταν πληκτρολογούμε το PIN, πρέπει επομένως, για λόγους προφύλαξης, να προστατεύουμε πάντα με κάποιο τρόπο το πληκτρολόγιο όπου πληκτρολογούμε τον κωδικό (π.χ. με το άλλο μας χέρι ή με την τσάντα μας), ώστε να μην μπορούν να δουν τα ψηφία του PIN μας αδιάκριτα μάτια ή κάποια κρυφή μικροκάμερα. Οι κλέφτες και οι απατεώνες καταφεύγουν σε πολυμήχανα τεχνάσματα για να αποκτήσουν τον έλεγχο των χρεωστικών καρτών και των κωδικών PIN, φτάνοντας ακόμη και στο σημείο να παραβιάζουν ορισμένα ATM, προκειμένου να αποσπάσουν την κάρτα κάποιου ανυποψίαστου κατόχου τραπεζικού λογαριασμού. Δεν είναι εύκολο να καταλάβουμε αν το ATM έχει παραβιαστεί αλλά, αν υποψιαζόμαστε κάτι, καλό είναι να το αναφέρουμε αμέσως στην τράπεζα.

Το PIN είναι επίσης αναγκαίο για αγορές που πραγματοποιούμε με χρεωστική και πιστωτική κάρτα, πολύ συχνά και με προπληρωμένη: πρέπει να το εισαγάγουμε στο POS που μας παρουσιάζει ο καταστηματάρχης, αφού πλησιάσουμε την κάρτα στο μηχάνημα, εφόσον η συναλλαγή μας υπερβαίνει κάποιο ποσό. Πλέον, οι κάρτες πληρωμών βασίζονται σε τεχνολογία ανέπαφων συναλλαγών, που επιτρέπει στα POS να τις αναγνωρίζουν, πλησιάζοντας απλά στο μηχάνημα την κάρτα μας ή ακόμη και το έξυπνο τηλέφωνο, το tablet ή το έξυπνο ρολόι μας, εφόσον έχουμε κατεβάσει προηγουμένως την ειδική εφαρμογή. Για μικρά ποσά, η συναλλαγή μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς να πληκτρολογήσουμε PIN. Πρόκειται για μια ακόμη, πιο πρακτική και γρήγορη, μέθοδο.

Οχι μόνο στο ATM

Η χρήση του PIN δεν περιορίζεται μόνο στις κάρτες πληρωμών: με PIN λειτουργούν και οι κάρτες SIM των κινητών τηλεφώνων αλλά και οι ίδιες οι κινητές συσκευές.

Εδώ, ο κωδικός PIN είναι τουλάχιστον τετραψήφιος και πρέπει να τον εισαγάγουμε κατά την ενεργοποίηση του κινητού, εκτός αν έχουμε σκόπιμα απενεργοποιήσει τη χρήση του. Το PIN είναι με λίγα λόγια ο κωδικός ασφαλείας που χρησιμεύει για την προστασία του κινητού μας τηλεφώνου από μη εξουσιοδοτημένη χρήση. Μπορούμε να τον αλλάξουμε όποτε θέλουμε: το σημαντικό είναι να φροντίσουμε να τον απομνημονεύσουμε γιατί, αν τον ξεχάσουμε και τον πληκτρολογήσουμε λανθασμένα πάνω από τρεις φορές, η κάρτα SIM ή η συσκευή του κινητού μπλοκάρει.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Ο Κωδικός που μας προστατεύει

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Μαθηματικά.

Διάρκεια: 40 λεπτά.

Τι θα χρειαστούμε: Πίνακα, μαρκαδόρο, φύλλα χαρτί, στυλό.

Συμμετέχοντες: Τετάρτη και πέμπτη τάξη του δημοτικού, όλη η τάξη, πρώτα όλα τα παιδιά μαζί και μετά το καθένα χωριστά.

Ικανότητες που θα αναπτυχθούν: Τα παιδιά θα καταλάβουν τη χρήση του PIN, καθώς και τη σημασία της προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

Αυτή η άσκηση μπορεί να διαιρεθεί σε δύο φάσεις. Η πρώτη φάση απαιτεί τη συμμετοχή της τάξης ως ομάδας, ενώ στη δεύτερη φάση τα παιδιά θα δράσουν πρώτα όλα μαζί και μετά το καθένα χωριστά. Το δεύτερο μέρος μοιάζει περισσότερο με παιχνίδι και μπορείτε να το επαναλάβετε όποτε θέλετε κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους, με σκοπό την ανάπτυξη των λογικών-μαθηματικών ικανοτήτων των μαθητών, αλλά και τη διασκέδασή τους.

ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ

Τρόπος διεξαγωγής: Παίρνουμε ένα φύλλο χαρτί και γράφουμε κρυφά με τον μαρκαδόρο έναν τετραψήφιο αριθμό με μεγάλα γράμματα. Μετά, ζητάμε από την τάξη να τον μαντέψει. Αφήνουμε τα παιδιά να κάνουν λίγες προσπάθειες, βάζοντας στοίχημα ότι κανείς δεν θα τον μαντέψει. Τέλος, αφήνουμε να δουν το χαρτί και τον αριθμό.

Ενημέρωση: Στο τέλος της άσκησης, εξηγούμε στην τάξη ότι οι τετραψήφιοι αριθμοί είναι δέκα χιλιάδες (πράγματι κυμαίνονται από 0000 έως 9999): είναι πρακτικά ανέφικτο να μαντέψουμε έναν τετραψήφιο αριθμό με λίγες μόνο προσπάθειες! Σε αυτό το σημείο μπορούμε να εξηγήσουμε τι είναι το PIN.

Επισημαίνουμε ότι το PIN στις πιστωτικές κάρτες σχηματίζεται συχνά από τέσσερα ψηφία, συμπεριλαμβανομένων των μηδενικών: ένα PIN μπορεί να είναι και 0058 ή 0709, που είναι ακόμη πιο δύσκολο να το μαντέψει κάποιος.

Όποιος προσπαθεί να χρησιμοποιήσει τη χρεωστική ή την πιστωτική κάρτα κάποιου άλλου πρέπει να πληκτρολογήσει το PIN αλλά, αν βάλει τυχαίους αριθμούς, η πιθανότητα που έχει να το μαντέψει είναι σχεδόν μηδενική· εκτός αυτού, ο αριθμός των προσπαθειών είναι περιορισμένος και, όταν ξεπεραστεί, η κάρτα μπλοκάρει. Η μοναδική ευκαιρία που έχει κάποιος είναι να βρει το PIN γραμμένο κάπου: γι' αυτό το λόγο δεν πρέπει να έχουμε ποτέ το PIN στο πορτοφόλι μαζί με την πιστωτική κάρτα μας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ

Τρόπος διεξαγωγής: Τώρα καλούμε στον πίνακα δύο παιδιά και κάνουμε πρακτική επίδειξη παραβίασης του κωδικού με έναν αγώνα Master Mind. Το πρώτο παιδί θα καθίσει στην έδρα και θα γράψει κρυφά σε ένα φύλλο έναν τετραψήφιο αριθμό, το δεύτερο θα προσπαθήσει να τον μαντέψει, γράφοντας έναν τετραψήφιο αριθμό στον πίνακα. Το παιδί στην έδρα πρέπει να σημειώσει δίπλα στον αριθμό + για κάθε σωστό ψηφίο στη σωστή θέση και - για κάθε σωστό ψηφίο στη λάθος θέση. Δεν θα πει όμως ποια είναι τα σωστά ψηφία. Το παιδί στον πίνακα θα κάνει μια δεύτερη προσπάθεια, μετά μια τρίτη, βοηθούμενο από τα + και τα - κ.ο.κ. μέχρι να τον μαντέψει. Οι συμμαθητές του μπορούν να το βοηθήσουν, κάνοντάς του υποδείξεις.

Παράδειγμα: Ο Λεωνίδας κρύβει τον αριθμό 5645. Στην πρώτη προσπάθεια, η Μαρία γράφει στον πίνακα 8417: Ο Λεωνίδας βάζει δίπλα ένα -, γιατί το 4 είναι σωστό αλλά σε λάθος θέση. Στη δεύτερη προσπάθεια, η Μαρία γράφει στον πίνακα 7652: Ο Λεωνίδας βάζει δίπλα ένα + και ένα -, γιατί το 6 είναι σωστό και στη σωστή θέση ενώ το 5 είναι σωστό αλλά σε λάθος θέση.

Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, πρέπει να ελέγχουμε την απόκριση του παιδιού στην έδρα για να σιγουρευτούμε ότι δεν κάνει λάθη. Στο τέλος του παιχνιδιού, πρέπει να ελέγξουμε ότι η τάξη κατάλαβε πώς λειτουργεί όλο αυτό. Αν δεν κατάλαβε, κάνουμε έναν δεύτερο γύρο, αντιστρέφοντας τους ρόλους: το παιδί που ήταν στον πίνακα πάει στην έδρα και το αντίστροφο. Στο σημείο αυτό, προτείνουμε σε κάθε παιδί να παίξει με το διπλανό του. Αν ο αριθμός των μαθητών της τάξης είναι μονός, ένα παιδί παίζει με τον δάσκαλο.

Παίζουμε δύο φορές, έτσι ώστε κάθε μαθητής να είναι μία φορά το παιδί που κρύβει τον αριθμό και μία φορά το παιδί που τον μαντεύει. Ο νικητής της μονομαχίας μεταξύ των δύο είναι αυτός που μάντεψε σε λιγότερες προσπάθειες. Μπορούμε και να δούμε ποιος έκανε το ρεκόρ της τάξης, μαντεύοντας στον λιγότερο χρόνο.

Ενημέρωση: Στο τέλος του παιχνιδιού, αφήνουμε τα παιδιά να σκεφτούν πόσες προσπάθειες χρειάστηκαν για να μαντέψουν, χρησιμοποιώντας τις ενδείξεις που τους δίνονταν. Επισημαίνουμε ότι και το PIN μιας χρεωστικής κάρτας σχηματίζεται συχνά από τέσσερα ψηφία, συμπεριλαμβανομένων των μηδενικών. Επομένως, και εδώ οι συνδυασμοί είναι δέκα χιλιάδες.

4. ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΗ

Το ταξίδι μας συνεχίζεται με τις έννοιες της αποταμίευσης και της επένδυσης. Κάνουμε **αποταμίευση** όταν φυλάμε ενός μέρος του εισοδήματός μας για να το χρησιμοποιήσουμε στο μέλλον. Κάνουμε **επένδυση** όταν δεσμεύουμε τις αποταμιεύσεις μας για ένα χρονικό διάστημα, με σκοπό την απόδοση. Αν αποφασίσουμε να επενδύσουμε, μπορούμε να το πράξουμε αγοράζοντας μόνοι μας **χρηματοπιστωτικά προϊόντα** ή ζητώντας τη βοήθεια κάποιου.

Θα ανακαλύψουμε τι είναι ο **λογαριασμός προθεσμιακής κατάθεσης**, τα **ομόλογα** και τα **κρατικά ομόλογα** και γιατί θεωρούνται επενδύσεις μικρότερου κινδύνου. Θα δούμε επίσης τις **μετοχές** και θα προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε γιατί έχουν υψηλότερη **αναμενόμενη απόδοση** και υψηλότερο **κίνδυνο**. Τέλος, θα μάθουμε ότι ισχύει ένας κανόνας κοινής λογικής που βοηθά να μειώσουμε τον κίνδυνο μεγάλων ζημιών, όταν αποφασίσουμε να επενδύσουμε ένα ποσό: η διαφοροποίηση. Δηλαδή πρέπει να διαφοροποιούμε τις αποταμιεύσεις μας, κατανέμοντάς τις σε διάφορες επενδύσεις, ώστε να μετριάσουμε την πιθανότητα να βρεθούμε χωρίς τίποτα στο χέρι. Δεν διαφέρει από τον κανόνα της κοινής λογικής που λέει να μη βάζουμε όλα μας τα αυγά σε ένα καλάθι.

Ορισμοί

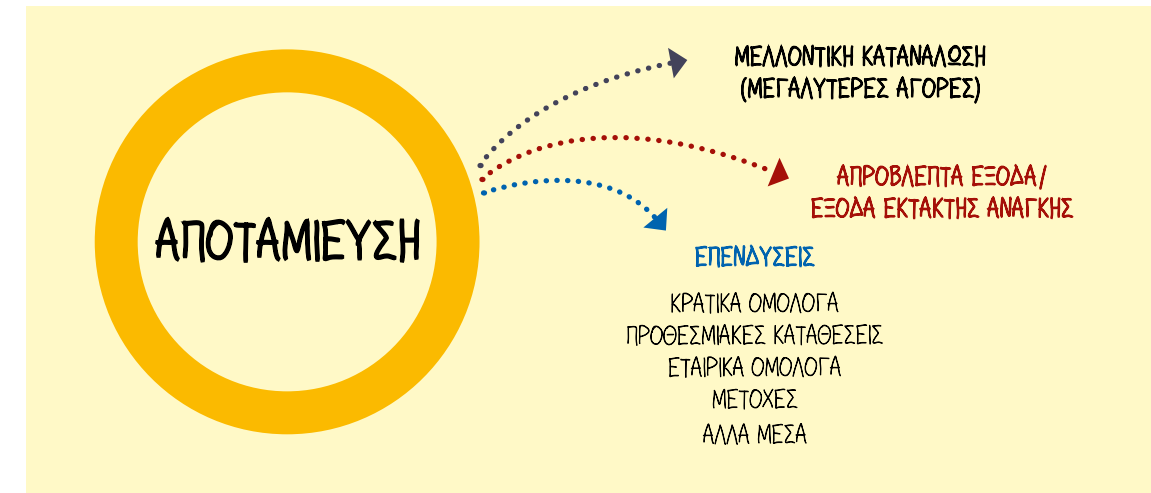
ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ: η φύλαξη ενός χρηματικού ποσού, αντί της άμεσης κατανάλωσής του, με σκοπό τη μεταγενέστερη χρήση του. Μπορούμε να κάνουμε οικονομία και να αποταμιεύσουμε χρήματα, όπως ακριβώς κάνουμε οικονομία σε πόρους, π.χ. το νερό και η βενζίνη, ή σε άυλα πράγματα, π.χ. ο χρόνος και η ενέργεια.

ΕΠΕΝΔΥΣΗ: τρόπος δέσμευσης της αποταμίευσης με σκοπό την απόδοση, δηλαδή τη είσπραξη κέρδους.

ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΘΕΣΗΣ: μια μορφή κατάθεσης όπου το καταβεβλημένο κεφάλαιο παράγει τόκο για προκαθορισμένη χρονική περίοδο, εφόσον δεν γίνουν αναλήψεις. Το καταβεβλημένο κεφάλαιο είναι εγγυημένο.

ΤΡΑΠΕΖΑ: επιχείρηση που ασκεί παράλληλα τις δραστηριότητες (α) συγκέντρωσης των αποταμιεύσεων των πολιτών και (β) χορήγησης πίστωσης. Εκτός από τη χορήγηση πίστωσης, οι τράπεζες αποκομίζουν κέρδη και από την παροχή άλλων υπηρεσιών, όπως οι υπηρεσίες πληρωμών και οι επενδυτικές υπηρεσίες.

ΤΟΚΟΣ: το κόστος με το οποίο δανειζόμαστε χρήματα, αλλά και τα χρήματα που κερδίζουμε από τις αποταμιεύσεις μας.

ΕΤΗΣΙΟ ΕΠΙΤΟΚΙΟ: ετήσιο ποσοστό επί τοις εκατό, το οποίο καθορίζει το ύψος των τόκων που λαμβάνουμε από τις καταθέσεις και τις επενδύσεις μας ή καταβάλουμε σε περίπτωση που έχουμε λάβει κάποιο δάνειο.

ΟΜΟΛΟΓΟ (BOND): χρεόγραφο που εκδίδεται από το κράτος ή άλλον δημόσιο φορέα, υπερεθνικό οργανισμό, τράπεζα ή εταιρία άλλου είδους, και χρησιμοποιείται για τον δανεισμό κεφαλαίων από το επενδυτικό κοινό. Το ομόλογο παρέχει στον επενδυτή (ομολογιούχο) το δικαίωμα να λαμβάνει, σε προκαθορισμένες ημερομηνίες, την επιστροφή του εγγεγραμμένου κεφαλαίου και μια αμοιβή με τη μορφή τόκου (που ονομάζεται «τοκομερίδιο»).

ΚΡΑΤΙΚΟ ΟΜΟΛΟΓΟ: ομόλογο που εκδίδεται από ένα κράτος, μέσω του οποίου αντλεί κεφάλαια για να καλύψει δαπάνες που υπερβαίνουν τα έσοδά του (τα οποία προέρχονται κυρίως από φόρους). Πρόκειται ουσιαστικά για ένα δάνειο που λαμβάνει το κράτος από τους επενδυτές και που το αποπληρώνει μετά από ένα προκαθορισμένο χρονικό διάστημα, καταβάλλοντας τόκο.

ΜΕΤΟΧΗ: χρηματοπιστωτικό προϊόν που αντιπροσωπεύει μέρος του κεφαλαίου μιας εταιρίας. Ορισμένες μετοχές μπορεί να αγοράζονται ή να πωλούνται στο χρηματιστήριο. Η αξία τους εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, κυρίως από τις προσδοκίες για τις οικονομικές επιδόσεις της εκδότριας εταιρίας. Οι μετοχές παρέχουν επίσης το δικαίωμα συμμετοχής στα κέρδη της εταιρίας (ανάλογα με το ποσοστό των μετοχών που κατέχει κάποιος).

Η έννοια της αποταμίευσης είναι πιθανώς ήδη γνωστή στους πολύ μικρούς μαθητές μας. Ορισμένοι από αυτούς θα έχουν στο δωμάτιό τους τον κλασικό κουμπαρά, όπου θα φυλάνε μέρος από το χαρτζιλίκι τους για να μπορέσουν να αγοράσουν ένα παιχνίδι που είναι πιο ακριβό από τα συνηθισμένα. Άλλοι μπορεί να μην έχουν κουμπαρά, αλλά είναι σχεδόν βέβαιο ότι έχουν ακούσει τους γονείς τους να λένε ότι το ποδήλατο που τόσο αποζητούν παραείναι ακριβό και ότι πρέπει να βάλουν χρήματα στην άκρη για να μπορέσουν να το αγοράσουν, ενδεχομένως αποφεύγοντας να αγοράζουν αυτοκόλλητα ή κάρτες παιχνιδιού κάθε φορά που περνούν από το περίπτερο.

4.1 Των φρονίμων τα παιδιά...

Ορισμένοι
πολύ καλοί
λόγοι για
τους οποίους
πρέπει να
αποταμιεύουμε

Για να το θέσουμε με όρους φιλικούς προς τα παιδιά, αποταμίευση είναι να βάζουμε κάτι στην άκρη για να το χρησιμοποιήσουμε αργότερα. Ας τα προσκαλέσουμε να σκεφτούν ότι μπορεί κάποιος να αποταμιεύσει όχι μόνο μεγάλα και μικρά χρηματικά ποσά, αλλά και τρόφιμα, βενζίνη ή νερό, ακόμη και άυλα πράγματα, όπως είναι ο χρόνος και η ενέργεια, π.χ. πριν ξεκινήσει μια ορειβασία. Και, για να παραμείνουμε στην αυστηρά οικονομική έννοια της λέξης «αποταμίευση», δηλαδή **φύλαξη χρημάτων για μελλοντική χρήση**, ας τα βοηθήσουμε να καταλάβουν ότι μπορεί κάποιος να αποφασίσει να αποταμιεύσει όχι μόνο με σκοπό μια μεγαλύτερη αγορά από ό,τι συνήθως, αλλά και για να αντιμετωπίσει **απρόβλεπτα έξοδα** που σχετίζονται με ευχάριστα ή δυσάρεστα πράγματα που ίσως συμβούν στη ζωή. Τέτοια είναι η απροσδόκητη ευκαιρία ενός ωραίου παιχνιδιού που θέλει να αγοράσει ή οι διακοπές της τελευταίας στιγμής που θα ήταν κρίμα να χάσει. Ή μια ασθένεια, ένα ατύχημα, μια πυρκαγιά ή οποιαδήποτε άλλη έκτακτη ανάγκη. Ή ακόμη, απλά, για όταν γεράσει και δεν δουλεύει πια.

Επιπλέον, η αποταμίευση μπορεί να αποφέρει κέρδος. Με ποιον τρόπο; Για παράδειγμα, αν καταθέσουμε τα χρήματά μας στην τράπεζα για ορισμένο χρονικό διάστημα (προθεσμιακή κατάθεση). Η τράπεζα μπορεί να τα χρησιμοποιήσει για τις δραστηριότητές της και σε αντάλλαγμα θα μας καταβάλει **τόκο**, δηλαδή θα μας ανταμείψει δίνοντάς μας λίγα παραπάνω χρήματα από αυτά που είχε λάβει από εμάς.

FOCUS

Τι είναι ο Τόκος;

Είναι το «αντίτιμο» για τη **χρήση ενός χρηματικού ποσού** για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Με τόκο ανταμείβεται εκείνος που παραχωρεί ή δανείζει το ποσό, γιατί ο ίδιος δεν μπορεί να το χρησιμοποιήσει κατά το εν λόγω χρονικό διάστημα για κάποιον άλλον σκοπό· ανταμείβεται όμως και για το ότι, με την πάροδο του χρόνου, η αξία του χρήματος μπορεί να μειωθεί (λόγω του πληθωρισμού). Ο τόκος επίσης ανταμείβει τον δανειστή και για τον κίνδυνο να μην επιστραφεί το ποσό που δάνεισε. Ο τόκος υπολογίζεται γενικά ως ποσοστό (επιτόκιο) σε ετήσια βάση. Έτσι, αν η τράπεζα μας δανείσει χρήματα, επειδή για παράδειγμα θέλουμε να αγοράσουμε ένα σπίτι, πρέπει να την αποζημιώσουμε καταβάλλοντας τον τόκο που αναλογεί στο ποσό που μας δάνεισε, σύμφωνα με το επιτόκιο που έχουμε συμφωνήσει μαζί της.

4.2 Ο κουμπαράς των ενηλίκων

Ο πιο συνηθισμένος τρόπος κατάθεσης χρημάτων σε μια τράπεζα είναι ο **λογαριασμός πληρωμών**, ένα είδος κουμπαρά για ενήλικες, στον οποίο μπορεί κάποιος να φυλάξει χρήματα χωρίς να χρειάζεται να τα κρύβει, για να μην του τα κλέψουν, και χωρίς να τα κουβαλάει μαζί του, κινδυνεύοντας να τα χάσει (βλ. επίσης τις ενότητες 3.2 και 3.3). Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ένας λογαριασμός πληρωμών επιτρέπει την εκτέλεση **πολλών συναλλαγών**, όπως την κατάθεση του μισθού ή της σύνταξης, την πληρωμή των λογαριασμών ΔΕΚΟ, την αποστολή και τη λήψη τραπεζικών εμβασμάτων, την ανάληψη μετρητών από το ΑΤΜ, την πληρωμή με κάρτες πληρωμών ή με επιταγές. Με λίγα λόγια, πρόκειται για μεγάλη διευκόλυνση, διότι συντελεί στην απλοποίηση της διαχείρισης των χρημάτων μας και αποτελεί την πιο βασική μορφή αποταμίευσης.

Πρόκειται για τόσο σημαντική υπηρεσία που το κράτος (μέσω ειδικού ταμείου) εγγυάται ότι θα επιστρέψει σε όλους τους καταθέτες χρήματα μέχρι το ποσό των 100.000 ευρώ ανά καταθέτη, σε περίπτωση χρεοκοπίας της τράπεζας. Στην Ελλάδα, η εγγύηση καταθέσεων παρέχεται από το Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων και Επενδύσεων (ΤΕΚΕ). Το μόνο πράγμα που δεν κάνει ο λογαριασμός πληρωμών είναι να εγγυάται ενδιαφέρουσες... αποδόσεις. Εξ άλλου, η λειτουργία του δεν είναι να αυξάνει τις αποταμιεύσεις μας, αλλά να τις **φυλάσσει** και να μας βοηθά να τις διαχειριζόμαστε. Είναι επίσης κατάλληλο εργαλείο για τη διαχείριση των πόρων μας, ώστε να αντιμετωπιστούν απρόβλεπτα γεγονότα, για την αποταμίευση δηλαδή για προληπτικούς λόγους.

Γι' αυτό, αν θέλουμε να αποδώσει κέρδη η αποταμίευσή μας, πρέπει να χρησιμοποιήσουμε άλλα μέσα. Το κέρδος που θα προκύψει στην περίπτωση αυτή μπορεί να είναι μεγαλύτερο ή μικρότερο, ανάλογα με τον κίνδυνο που θα αναλάβουμε και με βάση κάποιους παράγοντες που θα ανακαλύψουμε μαζί. Επομένως, αποταμίευση σημαίνει να μην καταναλώνουμε μέρος του εισοδήματός μας και να το βάζουμε στην άκρη για μελλοντική χρήση.

Επένδυση σημαίνει να δεσμεύουμε την αποταμίευσή μας έτσι ώστε να μας αποφέρει περισσότερα χρήματα. Επενδύουμε για να μη χάσει η αποταμίευσή μας την αξία της με την πάροδο του χρόνου, λόγω του πληθωρισμού, όπως και για να αυξηθεί, αν επιτύχουμε καλές αποδόσεις, ώστε να απολαύσουμε στο μέλλον περισσότερα από όσα έχουμε σήμερα.

Η λειτουργία
του
λογαριασμού
πληρωμών

4.3 Είσαι προσεκτικός ή ρισκίνδυνος άνθρωπος;

Επενδύσεις χαμηλού κινδύνου: προθεσμιακές καταθέσεις και κρατικά ομόλογα

Μια από τις πιο εύκολες μορφές επένδυσης που μπορεί να εξηγήσει κάποιος στα παιδιά, αλλά και μια από τις ασφαλέστερες για τους αποταμιευτές, είναι η **προθεσμιακή κατάθεση**. Λέγεται έτσι γιατί τα χρήματα που κατατίθεται παραμένουν δεσμευμένα για ένα καθορισμένο χρονικό διάστημα ώστε να διασφαλιστεί ο συμφωνημένος τόκος. Αν χρειαστούμε τα χρήματά μας νωρίτερα, συνήθως μπορούμε να τα πάρουμε πίσω, ανάλογα βέβαια και με τους όρους της σύμβασης που υπογράψαμε με την τράπεζα, αλλά ενδεχομένως να χάσουμε μέρος των δεδουλευμένων τόκων. Η διάρκεια της δέσμευσης είναι ευέλικτη· από τη στιγμή όμως που οριστεί, παραμένει ως έχει και πρέπει να τηρηθεί για να λάβουμε τον συμφωνημένο τόκο. Μια άλλη επένδυση, χαμηλού κινδύνου συνήθως, είναι τα κρατικά ομόλογα, ένα χρηματοπιστωτικό προϊόν με το οποίο οι κυβερνήσεις αντλούν κεφάλαια για να καλύψουν τις δαπάνες που υπερβαίνουν τα έσοδά τους. Αγοράζοντας **κρατικά ομόλογα**, που γενικά προβλέπουν την επιστροφή του κεφαλαίου κατά τη λήξη και την περιοδική καταβολή (συνήθως τριμηνιαία ή εξαμηνιαία ή ετήσια) τόκων, οι επενδυτές χρηματοδοτούν τα κράτη.

Όταν επενδύουμε σε προθεσμιακές καταθέσεις και σε κρατικά ομόλογα, ουσιαστικά γνωρίζουμε από την αρχή τι τόκους θα λάβουμε και τι ποσό θα εισπράξουμε στο τέλος. Άλλα είδη επενδύσεων, αντιθέτως, ενέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί μεν οι επενδύσεις αυτές να μας αποφέρουν πολλά χρήματα, αλλά μπορεί επίσης να οδηγήσουν στην απώλεια μέρους ή του συνόλου των χρημάτων που έχουμε επενδύσει. Πράγματι, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι ορισμένες επενδύσεις είναι πιο επικίνδυνες από άλλες: άρα, για να προσελκύσουν επενδυτές, τους ανταμείβουν προσφέροντας υψηλότερη απόδοση, η οποία όμως δεν είναι εγγυημένη. Γενικά, οι ασφαλέστερες επενδύσεις αποφέρουν χαμηλότερη απόδοση, ενώ αυτές που αποφέρουν υψηλότερα κέρδη ενέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο.

4.4 Παρακαλώ, ψυχραιμία!

Είδαμε παραπάνω τι είναι ο τόκος: είναι ένα επιπλέον ποσό που επιστρέφεται στον δανειστή μαζί με τα χρήματα που χορήγησε ως δάνειο. Για παράδειγμα, αν μας δανείσουν 100 ευρώ και μετά από δύο χρόνια πρέπει να επιστρέψουμε 108 ευρώ, οι τόκοι είναι αυτά τα επιπλέον 8 ευρώ.

Το **ετήσιο επιτόκιο**, αντιθέτως, είναι το ετήσιο ποσοστό του τόκου επί του αρχικού δανείου.

Ο απλός τόκος και ο σύνθετος τόκος

Μιλάμε για **απλή κεφαλαιοποίηση**, όταν αυτό υπολογίζεται επί του αρχικού κεφαλαίου για όλες τις περιόδους: αν, για παράδειγμα, εφαρμόσουμε επιτόκιο 10% ετησίως για δύο χρόνια στα 100 ευρώ που δανειστήκαμε, το αποτέλεσμα είναι $100 \times 10\% \times 2 = 20$ ευρώ τόκος.

Αν όμως οι τόκοι προστίθενται, στο τέλος κάθε περιόδου, στο αρχικό κεφάλαιο αξιοποιώντας και τους προηγούμενους τόκους, τότε μιλάμε για **σύνθετη κεφαλαιοποίηση** (ή ανατοκισμό). Για παράδειγμα, αν έχουμε ένα ετήσιο επιτόκιο 10% για 100 ευρώ δανείου διάρκειας δύο ετών, το πρώτο έτος η αξία του δανείου γίνεται 110 ευρώ, οπότε το δεύτερο έτος εφαρμόζεται επιτόκιο 10% επί του ποσού των 110 ευρώ, άρα στο τέλος του δεύτερου έτους το ποσό με τους τόκους γίνεται 121 ευρώ (επειδή οι τόκοι του δεύτερου έτους είναι το 10% των 110 ευρώ και όχι μόνο των αρχικών 100 ευρώ).

4.5 Ο τολμών νικά... ορισμένες φορές

Ο κίνδυνος
είναι πάντα
μέρος της
επένδυσης

Όταν κάποιος αξιολογεί μια επένδυση, προσπαθεί να καταλάβει τι απόδοση θα έχει. Όμως τα **απρόβλεπτα** γεγονότα παραμονεύουν και στο τέλος τα πράγματα μπορεί να εξελιχθούν διαφορετικά από ό,τι περίμενε. Η βασική αρχή που πρέπει να έχουμε κατά νου είναι ότι δεν υπάρχει επένδυση χωρίς κίνδυνο. Ακόμη και το να κρατάμε χρήματα στον κουμπαρά ενέχει κίνδυνο, γιατί ο άτακτος μικρός αδερφός μας μπορεί να τον σπάσει και να κλέψει το περιεχόμενό του για να αγοράσει κόμικ και αυτοκόλλητα.

Η δεύτερη θεμελιώδης αρχή είναι ότι **όσο μεγαλύτερη είναι η απόδοση** που μας προσφέρεται **τόσο μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος** που αναλαμβάνουμε. Για παράδειγμα, τα κρατικά ομόλογα που εκδίδονται από προηγμένες χώρες θεωρούνται σχετικά ασφαλή, άρα έχουν πολύ μικρή απόδοση.

FOCUS

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΟΜΟΛΟΓΑ;

Τα ομόλογα (γνωστά στα αγγλικά ως **bonds**), είναι μακροπρόθεσμα χρεόγραφα που εκδίδονται είτε από το κράτος (και σε αυτή την περίπτωση ονομάζονται κρατικά ομόλογα) είτε από δημόσιους φορείς, τράπεζες ή άλλες εταιρίες με σκοπό τη χρηματοδότησή τους. Το ομόλογο παρέχει στον επενδυτή (ομολογιούχο) το δικαίωμα να λαμβάνει, σε προκαθορισμένες λήξεις, την επιστροφή του εγγεγραμμένου κεφαλαίου και μια αμοιβή με τη μορφή τόκου (που ονομάζεται «τοκομερίδιο»). Ορισμένα ομόλογα επιτρέπουν, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, τη μετατροπή τους σε μετοχές της εκδότριας εταιρίας ή άλλων εταιριών. Τα ομόλογα μπορούν να γίνουν αντικείμενα αγοραπωλησίας μέχρι τη λήξη τους.

FOCUS

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΜΕΤΟΧΕΣ;

Οι μετοχές είναι χρηματοπιστωτικό προϊόν που αντιπροσωπεύει το κεφάλαιο μιας εταιρίας. Όταν τις αγοράζουμε, αγοράζουμε επομένως μερίδιό της: αν, αγοράζοντας ομόλογα, γινόμαστε πιστωτές (δηλαδή δανειστές της εταιρίας), με τις μετοχές γινόμαστε αντιθέτως μέτοχοι, δηλαδή εταίροι. Αποκτούμε έτσι το δικαίωμα ψήφου στις γενικές συνελεύσεις, μερίδιο στα κέρδη (διανέμονται στους μετόχους ως μέρισμα) και επιστροφή του κεφαλαίου, όταν η εταιρία βρίσκεται σε εκκαθάριση. Είναι ωστόσο σημαντικό να γνωρίζουμε ότι, σε περίπτωση εκκαθάρισης, οι μέτοχοι είναι οι τελευταίοι που παίρνουν πίσω το κεφάλαιό τους: πληρώνονται αφού πρώτα εξοφληθούν όλοι οι δανειστές ενώ, σε περίπτωση μεγάλης ζημίας, μπορεί και να μην πληρωθούν καθόλου. Κάποια συγκεκριμένα είδη, π.χ. οι προνομιούχες μετοχές, παρέχουν περιορισμένες ή μηδενικές εξουσίες λήψης αποφάσεων και μεγαλύτερα περιουσιακά πλεονεκτήματα. Οι μετοχές μπορεί να αγοραστούν και να πωληθούν στο χρηματιστήριο, αν η εταιρία είναι εισηγμένη, και η αξία τους διακυμαίνεται ανάλογα με τις επιδόσεις της εκδότριας εταιρίας.

Οι **μετοχές** κατά μέσο όρο έχουν μεγαλύτερη απόδοση από τα κρατικά ομόλογα· όμως είναι αβέβαιη, αφού δεν γνωρίζουμε αν η εταιρία που τις εξέδωσε θα έχει θετικά οικονομικά αποτελέσματα ή όχι και συνεπώς πόσα κέρδη θα διανείμει στους μετόχους. Επιπλέον, η αξία των μετοχών που αγοράστηκαν μπορεί να αυξηθεί, αλλά και να μειωθεί κάτω από την τιμή που πλήρωσε κάποιος για να τις αγοράσει. Έτσι, μπορεί κάποιος να χάσει εν μέρει τις αποταμιεύσεις που έχει επενδύσει σε αυτές ή και συνολικά ακόμη, σε περίπτωση που η εταιρία χρεοκοπήσει.

Οι αποταμιεύσεις υπάρχει η δυνατότητα να **επενδυθούν** όχι μόνο σε χρηματοπιστωτικά προϊόντα αλλά και με άλλους τρόπους, π.χ. στην αγορά ακινήτων. Στην περίπτωση αυτή, η απόδοση θα προέλθει από τα ενδεχόμενα ενοίκια αλλά και από τη δυνατότητα μεταπώλησης του ακινήτου σε υψηλότερη αξία στο μέλλον. Προσοχή όμως! Ακόμη και αυτού του είδους οι επενδύσεις ενέχουν κινδύνους: για παράδειγμα, η ζήτηση για κατοικίες μπορεί να μειωθεί, οδηγώντας τις τιμές σε πτώση, και μπορεί τελικά να μην μπορέσουμε να ανακτήσουμε όσα επενδύσαμε.

Όταν επιλέγουμε μεταξύ διαφορετικών τρόπων επένδυσης των αποταμιεύσεών μας, είναι σημαντικό να εξετάζουμε όλους τους διαφορετικούς παράγοντες που επηρεάζουν τον κίνδυνο και την απόδοση μιας επένδυσης. Για παράδειγμα, αν αγοράσουμε ένα σπίτι ως επένδυση, πρέπει να λάβουμε υπόψη τα μελλοντικά έξοδα συντήρησης και τους φόρους.

Επιπλέον, για όλες τις επενδύσεις, πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη και το κόστος της «αποεπένδυσης», δηλαδή τις πιθανές απώλειες που θα υποστούμε αν, λόγω επείγουσας ανάγκης χρημάτων, χρειαστεί να ρευστοποιήσουμε (δηλαδή να πουλήσουμε) σε χαμηλή τιμή. Όταν γνωρίζουμε ότι σύντομα θα χρειαστούμε τα χρήματά μας ή όταν έχουμε περιορισμένους πόρους, μπορεί να είναι λογικότερο να διατηρήσουμε τις αποταμιεύσεις μας σε κάποιο επενδυτικό προϊόν που προσφέρει άμεση ρευστότητα, έτσι ώστε να μπορούμε να τις χρησιμοποιήσουμε άμεσα.

4.6 Περισσότερα καλάθια για τα αυγά!

Διαφοροποίηση
των
επενδύσεων
για μείωση του
κινδύνου

Δεν βάζουμε όλα τα αυγά σε ένα καλάθι γιατί, αν πέσει κάτω, δεν θα σωθεί κανένα. Είναι κανόνας της κοινής λογικής που ισχύει και για τις επενδύσεις: είναι προτιμότερο να **διαφοροποιούμε** τις επενδύσεις μας μεταξύ χρηματοοικονομικών προϊόντων και να μη συγκεντρώνουμε όλες τις αποταμιεύσεις μας σε μία και μόνο επένδυση. Αν μοιράσουμε τις αποταμιεύσεις μας σε διαφορετικές επενδύσεις, είναι δύσκολο να πάνε όλες στραβά: για την ίδια αναμενόμενη απόδοση διακινδυνεύουμε λιγότερα από ό,τι αν τα ποντάρουμε όλα στο ίδιο χρηματοοικονομικό προϊόν και μειώνουμε έτσι την πιθανότητα να μείνουμε με άδεια χέρια.

Το **χαρτοφυλάκιο** είναι το σύνολο των επενδυτικών προϊόντων που κατέχει ένας επενδυτής. Αυτά τα προϊόντα συνήθως κατανέμονται σε διαφορετικές κατηγορίες, ανάλογα με τον βαθμό κινδύνου, την αναμενόμενη απόδοση και τη διάρκεια μέχρι τη λήξη (αν προβλέπεται).

Το ιδανικό είναι να σκεφτούμε έξυπνα τις επιμέρους επενδύσεις μας, ώστε να έχουμε καλό αποτέλεσμα ό,τι κι αν συμβεί. Για παράδειγμα, αν επενδύσουμε σε ένα εργοστάσιο ομπρελών και σε ένα εργοστάσιο μαγιό, η πρώτη επένδυση θα πάει καλά, αν βρέξει, ενώ η δεύτερη θα πάει καλά, αν δεν βρέξει. Έτσι, η μία επένδυση μπορεί να αντισταθμίσει τις απώλειες της άλλης, μειώνοντας τον συνολικό μας κίνδυνο.

Ή, σε κάθε περίπτωση, θα έχουμε λιγότερες απώλειες από ό,τι θα είχαμε ένα βροχερό καλοκαίρι, αν επενδύαμε σε μια εταιρία μαγιό και μια εταιρία πετσετών θαλάσσης, οι οποίες θα υφίσταντο ζημία για τον ίδιο λόγο.

Στην πρώτη περίπτωση, η **διαφοροποίηση του χαρτοφυλακίου** μας λειτουργεί πολύ καλά, γιατί η πορεία της μιας μετοχής «συνδέεται» αρνητικά με την άλλη (ή, όπως λέγεται στη γλώσσα των χρηματοοικονομικών, «έχει αρνητική συσχέτιση»). Αυτό σημαίνει ότι, όταν η μία δεν πάει καλά, πηγαίνει η άλλη και το αντίστροφο. Στο τέλος, μπορεί να μην πετύχουμε τεράστιο κέρδος, αλλά πιθανότατα θα έχουμε αποφύγει να τα χάσουμε όλα. Επομένως, η αρχή της διαφοροποίησης είναι γενικά καλός κανόνας για τη μείωση του κινδύνου, όταν επενδύουμε χρήματα.

Όπως λέει ο μύθος

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Καλλιτεχνικά, γλώσσα.

Διάρκεια: 50 λεπτά.

Τι θα χρειαστούμε: Χαρτί, μολύβι, γόμα, μπογιές της επιλογής σας.

Συμμετέχοντες: Όλη η τάξη, ατομική εργασία.

Ικανότητες που θα αναπτυχθούν: Τα παιδιά θα κατανοήσουν τη σημασία της αποταμίευσης.

Τρόπος διεξαγωγής: Αφηγούμαστε στα παιδιά τον μύθο του Αισώπου «Ο τζίτζικας και ο μέρμηγκας». Μετά, τους ζητάμε να τον αποδώσουν εικονογραφημένο, δημιουργώντας μια ιστορία σε μορφή κόμικ.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Έχεις το κουράγιο να ρισκάρεις;

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Μαθηματικά.

Διάρκεια: 30 λεπτά.

Τι θα χρειαστούμε: Ψεύτικα χαρτονομίσματα (δώδεκα των 100 ευρώ, δώδεκα των 20 ευρώ, δώδεκα των 10 ευρώ), είκοσι φύλλα «κρατικό ομόλογο – 10 ευρώ», είκοσι φύλλα «μετοχή αεροπορικής εταιρίας», είκοσι φύλλα «μετοχή αστικών συγκοινωνιών», ένα ζάρι (τα χαρτονομίσματα και τα φύλλα μπορείτε να τα φωτοτυπήσετε από τις παρακάτω σελίδες και να τα κόψετε, ενώ τα μικρά κέρματα, του 1 και των 2 ευρώ, μπορείτε να τα φτιάξετε μόνοι σας, κόβοντας κύκλους και γράφοντας πάνω τους την αξία).

Συμμετέχοντες: Όλη η τάξη, χωρισμένη σε δύο, τρεις ή τέσσερις ομάδες.

Ικανότητες που θα αναπτυχθούν: Τα παιδιά θα αναπτύξουν την αίσθηση του κινδύνου και θα μάθουν για τη δυνατότητα διαφοροποίησης των επενδύσεων.

Προετοιμασία: Χωρίζουμε την τάξη σε ομάδες (δύο, τρεις ή τέσσερις) και δίνουμε σε κάθε ομάδα 30 ευρώ σε χαρτονομίσματα. Φωτοτυπούμε και κρεμάμε στον πίνακα της τάξης τον πίνακα των αποτελεσμάτων, και στη συνέχεια γράφουμε την αξία των μετοχών: αεροπορική εταιρία 10 ευρώ, αστικές συγκοινωνίες 10 ευρώ. Τα χαρτονομίσματα και οι «μετοχές» που περισσεύουν παραμένουν στο ταμείο που διαχειρίζονται οι δάσκαλοι.

Τρόπος διεξαγωγής: Οι ομάδες, η μία μετά την άλλη, μπορούν να αγοράσουν ένα ή περισσότερα κρατικά ομόλογα προς 9 ευρώ το καθένα. Μπορούν επίσης να πουλήσουν εκείνα που αγόρασαν στον προηγούμενο γύρο, λαμβάνοντας ως αντάλλαγμα 10 ευρώ. Μπορούν επιπλέον να αγοράσουν και να πουλήσουν μία ή περισσότερες μετοχές της αεροπορικής εταιρίας και των αστικών συγκοινωνιών, στην τιμή που αναγράφεται στον πίνακα. Στο τέλος του γύρου, ρίχνουμε το ζάρι για την αεροπορική εταιρία, συμβουλευόμαστε τον πίνακα αποτελεσμάτων (βλ. παρακάτω) και προσαρμόζουμε ανάλογα την τιμή της μετοχής, με βάση τον πίνακα. Αν ο αριθμός που θα προκύψει ρίχνοντας το ζάρι είναι ζυγός, δίνουμε σε κάθε ομάδα ένα ευρώ μέρισμα για κάθε μετοχή της αεροπορικής εταιρίας που έχει στην κατοχή της. Αντίθετα, αν ο αριθμός που θα προκύψει ρίχνοντας το ζάρι είναι μονός, η κάθε ομάδα δίνει στον δάσκαλο/στη δασκάλα ένα ευρώ για κάθε μετοχή της αεροπορικής εταιρίας που έχει στην κατοχή της. Στη συνέχεια, ο δάσκαλος/η δασκάλα κάνει το ίδιο για τις μετοχές των αστικών συγκοινωνιών.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

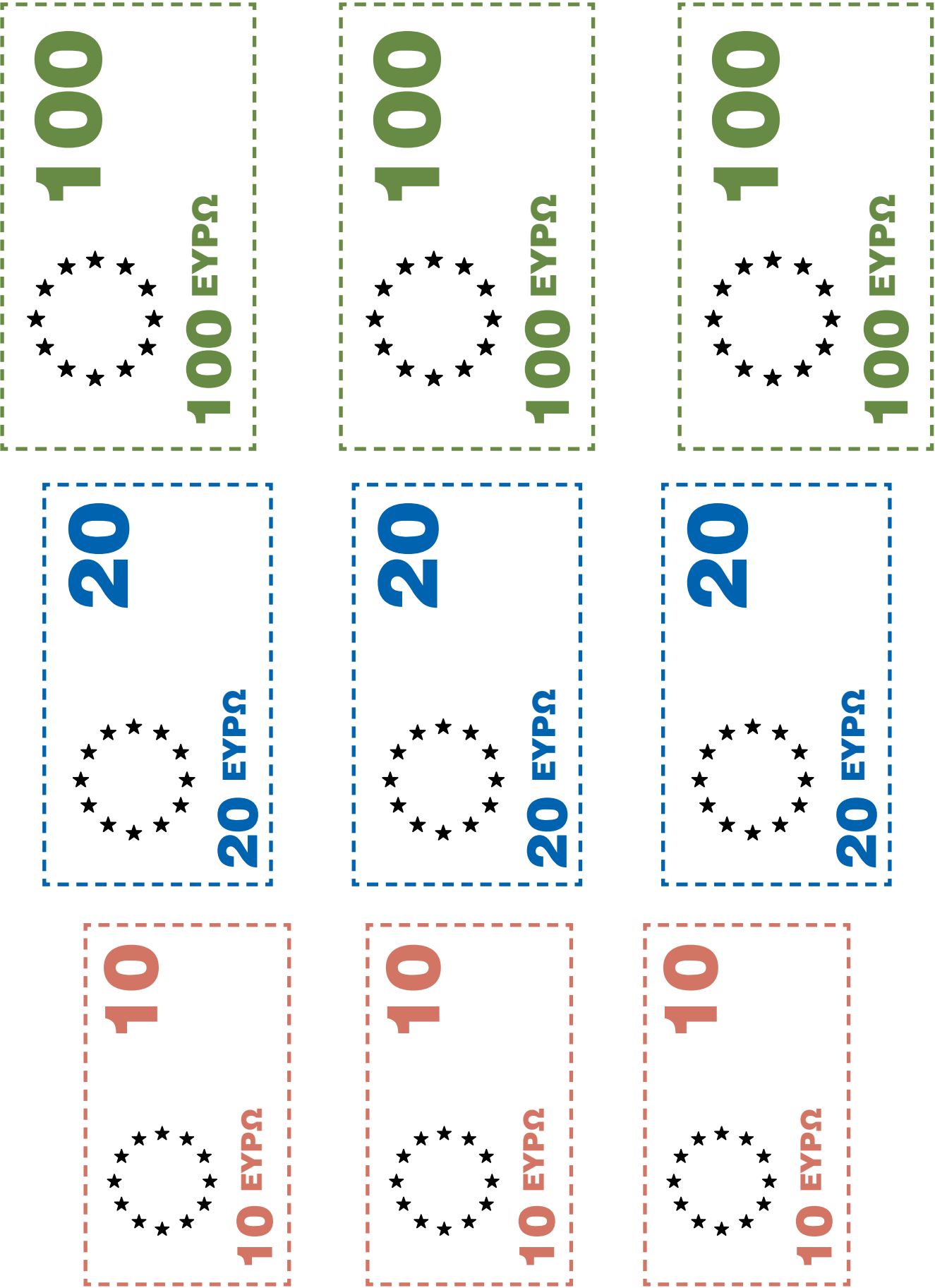
Παράδειγμα: Στον τρίτο γύρο, η πρώτη ομάδα διαθέτει 8 ευρώ σε μετρητά, μία μετοχή της εταιρίας αστικών συγκοινωνιών και δύο κρατικά ομόλογα που αγοράστηκαν στον προηγούμενο γύρο. Η μετοχή της αεροπορικής εταιρίας έχει αξία 7 ευρώ, η μετοχή των αστικών συγκοινωνιών 12. Η πρώτη ομάδα επιστρέφει τα δύο κρατικά ομόλογα, λαμβάνοντας 20 ευρώ, στη συνέχεια πουλά τη μετοχή της εταιρίας αστικών συγκοινωνιών για άλλα 12 και αγοράζει δύο κρατικά ομόλογα και 3 μετοχές της αεροπορικής εταιρίας. Στο τέλος του γύρου, ρίχνουμε το ζάρι για την αεροπορική εταιρία και έρχεται το 4: ο πίνακας αποτελεσμάτων δίνει +2 και έτσι διορθώνουμε την τιμή στον πίνακα από 7 σε 9. Επιπλέον, επειδή το αποτέλεσμα είναι ζυγό και η πρώτη ομάδα έχει τρεις από αυτές τις μετοχές, της δίνουμε 3 ευρώ μέρισμα.

Τέλος, ρίχνουμε το ζάρι για τις μετοχές των αστικών συγκοινωνιών: έρχεται το 1, οπότε η αξία της μετοχής πέφτει από 12 σε 10. Αν και άλλες ομάδες θέλουν να αγοράσουν ταυτόχρονα τον ίδιο τύπο μετοχής ή κρατικού ομολόγου και τα χαρτιά στο ταμείο δεν επαρκούν, τα μοιράζουμε εξίσου σε όλους· από όσα απομένουν, θα δίνεται κάθε φορά ένα στην ομάδα που ρίχνει το ζάρι και φέρνει τον μεγαλύτερο αριθμό.

Αν η αξία μιας μετοχής πέσει κάτω από 6 ευρώ, η εν λόγω εταιρία δεν θα δίνει πλέον μέρισμα έως ότου η αξία της επανέλθει στα 6 ευρώ ή παραπάνω. Αν η αξία μηδενιστεί, όλες οι μετοχές αυτού του τύπου επιστρέφονται στο ταμείο και η συγκεκριμένη μετοχή βγαίνει από το παιχνίδι. Μετά, προχωράμε στον επόμενο γύρο.

Τέλος του παιχνιδιού: Στο τέλος του δέκατου γύρου, οι ομάδες μετατρέπουν τις μετοχές τους βάσει της τιμής που αναγράφεται στον πίνακα και βλέπουν ποια πήρε περισσότερα χρήματα. Στη συνέχεια, μπορεί να γίνει σχολιασμός της συμπεριφοράς κάθε ομάδας για να διαπιστωθεί τι ήταν περισσότερο χρήσιμο: να ρισκάρουν επιλέγοντας την επένδυση σε μετοχές ή να επιλέξουν την ασφάλεια των κρατικών ομολόγων;

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ		
1	αξία της μετοχής	-2
2	αξία της μετοχής	-2
3	αξία της μετοχής	+1
4	αξία της μετοχής	+2
5	αξία της μετοχής	+2
6	αξία της μετοχής	+3

5. ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΗ ΠΙΣΤΗ (ΠΙΣΤΩΣΗ/ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ)

Να λοιπόν που φτάσαμε στην **πίστωση**, η οποία σε τραπεζικούς όρους σημαίνει τον δανεισμό ενός χρηματικού ποσού (ή αγαθών ή υπηρεσιών) που θα αποπληρωθεί σταδιακά στο μέλλον, βάσει συμφωνημένου χρονοδιαγράμματος αποπληρωμής. Σε αυτό το κεφάλαιο, θα δούμε σε τι μπορεί να χρησιμεύσει η πίστωση (ή αλλιώς χρηματοδότηση) και πώς μπορούμε να αποκτήσουμε πρόσβαση σε αυτήν.

Η πρώτη προϋπόθεση για να μπορέσουμε να λάβουμε πίστωση είναι να είμαστε αξιόπιστοι: αυτοί που μας δανείζουν τα χρήματα – συνήθως, μια τράπεζα ή άλλη χρηματοδοτική εταιρία – πρέπει να πειστούν πως μπορούμε να τους τα επιστρέψουμε στον προσυμφωνημένο χρόνο. Σε κάθε περίπτωση, η δανειοδότηση είναι υπηρεσία, σε αντάλλαγμα της οποίας θα ζητηθεί μια αμοιβή, που θα έχει τη μορφή **τόκου**. Με τον τόκο πληρώνεται εκείνος που δανείζει ένα ποσό, γιατί ο ίδιος δεν θα μπορεί να το χρησιμοποιήσει κατά το εν λόγω χρονικό διάστημα για κάτι άλλο. Ο τόκος αποτελεί επιπλέον την αμοιβή για τον κίνδυνο που ενέχει η μη επιστροφή ολόκληρου ή μέρους του δανεισθέντος ποσού.

Θα μάθουμε ποιος είναι ο μηχανισμός της τραπεζικής πίστωσης: πώς υποβάλουμε αίτηση, για ποιους λόγους, πώς την αποκτούμε και ποιο είναι το **χρονοδιάγραμμα αποπληρωμής**. Επίσης, θα μάθουμε πώς η τράπεζα (ή η χρηματοδοτική εταιρία) μπορεί να διαπιστώσει αν είμαστε **αξιόπιστοι** και ποιες **εγγυήσεις** απαιτούνται ως αντάλλαγμα για τη χρηματοδότηση, ιδίως στην περίπτωση **στεγαστικού δανείου**.

Ορισμοί

ΠΙΣΤΗ (ή ΠΙΣΤΩΣΗ): καλή φήμη, αξιοπιστία. Σε τραπεζικούς όρους, είσπραξη χρημάτων, αγαθών ή υπηρεσιών, με αντάλλαγμα την υπόσχεση μελλοντικής επιστροφής (αποπληρωμής) τους, στον χρόνο και με τον τρόπο που έχουν συμφωνηθεί, και έναντι καταβολής τόκων. Με άλλα λόγια, σημαίνει τη χρηματοδότηση, αλλιώς δανεισμό. Χορηγείται στα νοικοκυριά για τη διευκόλυνση κάποιας αγοράς, π.χ. ενός αυτοκινήτου ή σπιτιού, ή σε επιχειρήσεις για χρηματοδότηση επενδύσεων, παγίων κτλ.

ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΟ ΔΑΝΕΙΟ: πίστωση που χορηγείται για την αγορά κατοικίας ή γης που προορίζεται για την ανέγερση κατοικίας.

ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟΠΛΗΡΩΜΗΣ: πρόγραμμα αποπληρωμής της πίστωσης, σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις που συμφωνήθηκαν με την τράπεζα ή τη χρηματοδοτική εταιρία που τη χορήγησε.

ΕΓΓΥΗΤΗΣ: ένας τρίτος που δεσμεύεται να αποπληρώσει το χρέος μας, αν εμείς δεν καταφέρουμε να το αποπληρώσουμε.

Η λέξη πίστωση προέρχεται από τη λέξη πίστη, που σημαίνει **«εμπιστοσύνη»**. Όλοι εμπιστευόμαστε άτομα που θεωρούμε πως αξίζουν την εκτίμησή μας, επειδή τα γνωρίζουμε προσωπικά και ξέρουμε ότι έχουν συμπεριφερθεί σωστά στο παρελθόν. Επομένως, αναμένουμε ότι η συμπεριφορά τους θα είναι ανάλογη και στο μέλλον.

Παλαιότερα, ήταν φυσιολογικό να αγοράζει κάποιος ψωμί, γάλα, καφέ και άλλα είδη πρώτης ανάγκης από τα καταστήματα της περιοχής ή του χωριού του, χωρίς να τα πληρώνει αμέσως: ο λογαριασμός εξοφλείτο στο τέλος του μήνα, όταν τα μέλη του νοικοκυριού λάμβαναν τον μισθό τους και ο καταστηματάρχης, που είχε καταγράψει κάθε δαπάνη σε ένα ειδικό σημειωματάριο («τεφτέρι»), τους έδειχνε το συνολικό ποσό που έπρεπε να πληρώσουν.

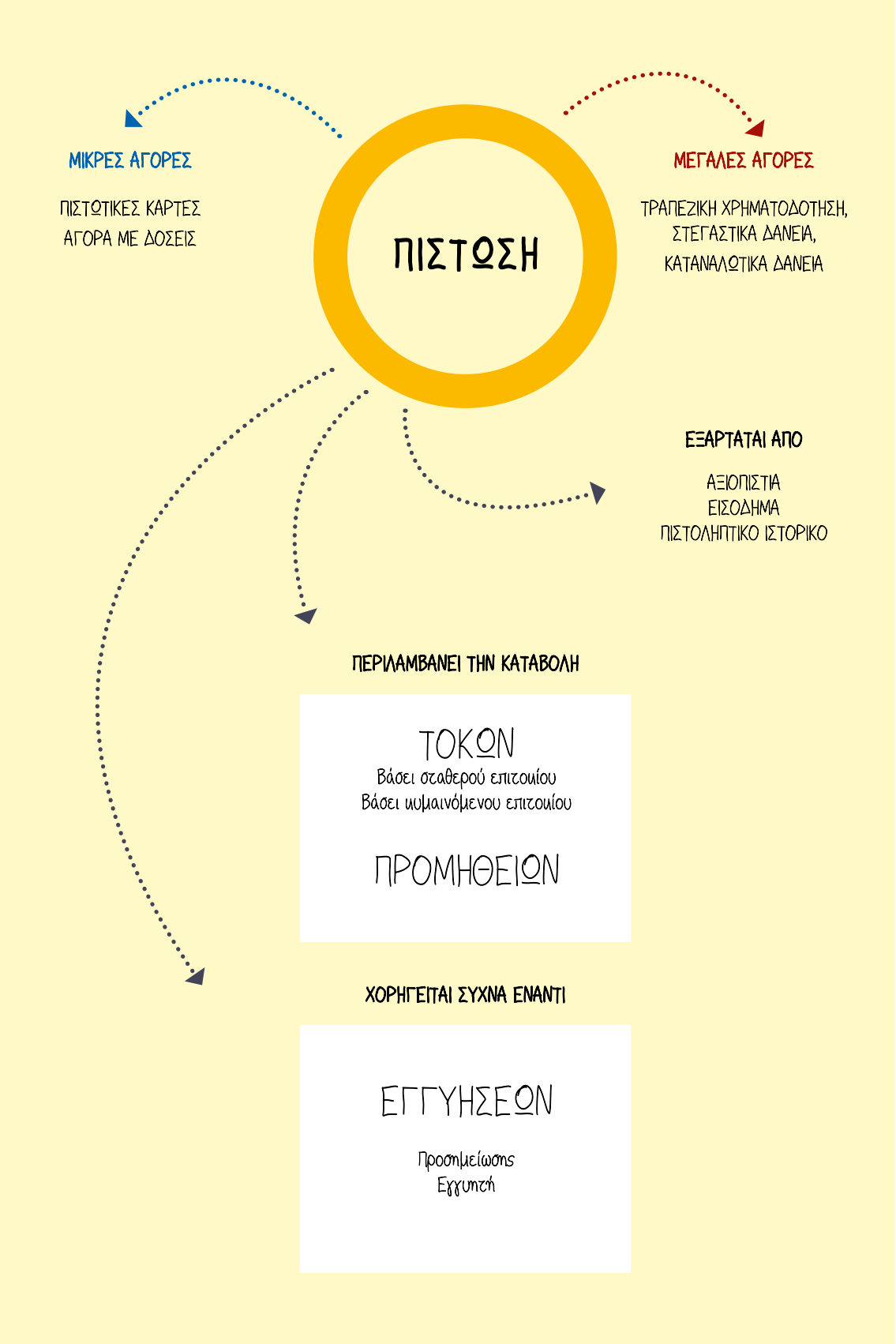
Μερικές φορές, σε ορισμένα καταστήματα εξακολουθούν να το κάνουν αυτό για λόγους ευκολίας και είναι ένα σύστημα που βασίζεται στην εμπιστοσύνη: ο έμπορος δίνει «πίστωση» (δηλαδή «πίστη»/εμπιστοσύνη), επειδή πιστεύει πως θα πληρωθεί, όταν έρθει η στιγμή. Φυσικά, υπάρχει πάντα η πιθανότητα οι πελάτες να εξαφανιστούν χωρίς να εξοφλήσουν αυτά που χρωστάνε... αλλά αυτό είναι σπάνιο, επειδή πίστωση δίνεται μόνο σε γνωστούς και αξιόπιστους πελάτες.

Όπως είδαμε παραπάνω, σήμερα έχουμε τις **πιστωτικές κάρτες**, η λειτουργία των οποίων βασίζεται κατά κάποιον τρόπο στην ίδια αρχή: αγοράζουμε τώρα και πληρώνουμε αργότερα. Η βασική διαφορά είναι ότι δεν δημιουργούμε χρέος προς διάφορους καταστηματάρχες αλλά προς την τράπεζα, που καταβάλλει τα χρήματα για τις αγορές μας και που, σε καθορισμένη προθεσμία (π.χ. μια συγκεκριμένη ημέρα κάθε μήνα), θα ζητήσει τα χρήματά της πίσω.

Αγοράζω τώρα,
πληρώνω
αργότερα

Με την τράπεζα συμφωνούμε ένα ανώτατο όριο, δηλαδή ορίζουμε ένα «ταβάνι» στα έξοδα που μπορούμε να κάνουμε εντός κάθε χρονικής περιόδου με την κάρτα: όσο πιο αξιόπιστοι είμαστε και όσο μεγαλύτερα εισοδήματα έχουμε, τόσο υψηλότερο μπορεί να είναι το εν λόγω όριο. Η τράπεζα, λειτουργώντας ως ενδιάμεσος, προσφέρει την αξιοπιστία της: οι καταστηματάρχες από τους οποίους αγοράζουμε δεν μας γνωρίζουν, αλλά εμπιστεύονται την τράπεζα, ενώ η τράπεζα εμπιστεύεται εμάς και μας δίνει τη δυνατότητα να πληρώσουμε αργότερα. Και πάλι λοιπόν όλο το σύστημα βασίζεται σε μια σχέση εμπιστοσύνης: ακριβώς όπως έκαναν στο παρελθόν οι καταστηματάρχες με τους τακτικούς πελάτες τους.

Στα χρηματοοικονομικά, η πίστωση είναι η είσπραξη ενός χρηματικού ποσού, το οποίο πρέπει να αποπληρωθεί στο μέλλον, βάσει συμφωνημένου χρονοδιαγράμματος αποπληρωμής (εφάπαξ ή με δόσεις). Χάρη στην πίστωση, μπορούμε να έχουμε τα αναγκαία χρήματα για να αγοράσουμε ένα προϊόν ή μια υπηρεσία αμέσως και να τα εξοφλήσουμε στο μέλλον, βασιζόμενοι στο ότι ο δανειστής μας μάς εμπιστεύεται.

5.1 Γιατί χρειάζεται η πίστωση;

Σε απρόβλεπτα γεγονότα και για την πραγματοποίηση σημαντικών αγορών

Υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες μια οικογένεια μπορεί να χρειαστεί να πραγματοποιήσει ένα πολύ μεγάλο έξοδο, που υπερβαίνει κατά πολύ τις άμεσες δυνατότητές της, δηλαδή δεν της φτάνουν τα χρήματα που έχει ήδη αποταμιεύσει και έχει στη διάθεσή της τη δεδομένη στιγμή. Μπορεί να παρουσιαστεί μια ξαφνική ανάγκη: να αντιμετωπίσει μια απρόβλεπτη κατάσταση ή να αποφασίσει να κάνει μια σημαντική αγορά, π.χ. να αγοράσει ένα σπίτι ή ένα αυτοκίνητο, να πληρώσει για τις σπουδές των παιδιών της, να πραγματοποιήσει ένα ακριβό όνειρο, όπως ένα ταξίδι στην άλλη άκρη του κόσμου...

Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, αν δεν έχει αρκετά χρήματα στην άκρη ή αν έχει επενδύσει τις αποταμιεύσεις της και δεν είναι άμεσα διαθέσιμες, μπορεί να ζητήσει δάνειο. Η λήψη δανείου είναι, σε κάθε περίπτωση, σημαντική απόφαση που πρέπει να σταθμίζεται προσεκτικά, καθώς σημαίνει ότι ένα μέρος της μελλοντικής της κατανάλωσης θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί για την αποπληρωμή του δανείου, προκειμένου να ικανοποιήσει άμεσα μια ανάγκη.

Όποιος κι αν είναι ο λόγος για τον οποίο λαμβάνουμε ένα δάνειο, πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί όσον αφορά το μέγεθος και τους όρους της **δέσμευσης** που αναλαμβάνουμε (το ποσό, το επιτόκιο, τη διάρκεια, κ.ά.).

Μερικές φορές, ακόμη και οι πωλητές προωθούν τη λύση του δανείου για να μας δελεάσουν να αγοράσουμε αυτό που μας προτείνουν: πολύ συχνά, για παράδειγμα, οι διαφημίσεις αυτοκινήτων δεν αναφέρουν τη συνολική τιμή του αυτοκινήτου αλλά τη μηνιαία δόση της χρηματοδότησης.

Σε τέτοιες περιπτώσεις, βέβαια, πρέπει να είμαστε προσεκτικοί και να αξιολογούμε πόσο συμφέρουσα είναι τελικά η προσφορά, σε σύγκριση με την εφάπαξ εξόφληση.

Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Ακόμη και ο Χριστόφορος Κολόμβος χρειάστηκε χρηματοδότηση **για να φέρει σε πέρας την επιχείρησή του**: και τι επιχείρηση! Ο μεγάλος Γενοβέζος θαλασσοπόρος ήθελε να αποδείξει με κάθε τρόπο πως ήταν δυνατόν να φτάσει κάποιος στην Ινδία, διασχίζοντας τον Ατλαντικό, αν ταξίδευε προς τα δυτικά· όμως, για να υλοποιήσει το σχέδιό του χρειαζόταν ένας άριστα εξοπλισμένος και επανδρωμένος στόλος... δηλαδή, πάρα πολλά λεφτά. Το αναγκαίο ποσό το διέθεσε η ισπανική βασιλική οικογένεια, η βασίλισσα Ισαβέλλα της Καστίλης και ο βασιλιάς Φερδινάνδος της Αραγωνίας, οι οποίοι μάλιστα ανταμείφθηκαν πλουσιοπάροχα: όπως είναι γνωστό, ο Κολόμβος δεν έφτασε στην Ινδία, αλλά ανακάλυψε την Αμερική, από την οποία η Ισπανία στη συνέχεια άντλησε τεράστιο πλούτο.

5.2 Πίστωση προς τους επιχειρηματίες

Η πίστωση δεν προορίζεται μόνο για άτομα και οικογένειες. Όσοι επιθυμούν να διευρύνουν ή να ενισχύσουν τη δραστηριότητα της επιχείρησής τους με νέες επενδύσεις, ή ακόμη και να ξεκινήσουν μια νέα επιχείρηση χωρίς να έχουν αρκετά χρήματα για αυτό τον σκοπό, μπορούν να καταφύγουν σε **πίστωση/χρηματοδότηση** που θα αποπληρώσουν στη συνέχεια με τα κέρδη που θα αποκομίσουν. Αντίθετα, για ορισμένα είδη επιχειρήσεων που η δημόσια διοίκηση προωθεί, όπως είναι οι καινούργιες επιχειρήσεις από νέους ηλικιακά επιχειρηματίες ή οι επιχειρήσεις με ισχυρή τεχνολογική καινοτομία, παρέχεται ειδική χρηματοδότηση με χαμηλότερα επιτόκια από τα ισχύοντα στην αγορά. Σε ορισμένες περιπτώσεις, πρόκειται για δάνεια που πρέπει να αποπληρωθούν μόνο εν μέρει: το υπόλοιπο δεν είναι επιστρεπτέο και, ως εκ τούτου, συνιστά μια περαιτέρω μορφή στήριξης δραστηριοτήτων που η πολιτεία ή η τοπική αυτοδιοίκηση θεωρεί χρήσιμες για την ανάπτυξη της οικονομίας. Δημοσιεύονται μάλιστα ειδικές **προκηρύξεις**, που ορίζουν τους όρους και τις προϋποθέσεις πρόσβασης στις συγκεκριμένες χρηματοδοτήσεις.

5.3 Θέμα εμπιστοσύνης

Για να λάβει κάποιος δάνειο, πρέπει να δεσμευτεί ότι θα το αποπληρώσει εγκαίρως

Χρηματοδότηση είναι η είσπραξη ενός χρηματικού ποσού που συνοδεύεται από τη δέσμευση **να το επιστρέψουμε σε καθορισμένο χρόνο**, σύμφωνα με ένα χρονοδιάγραμμα αποπληρωμής, το οποίο συμφωνείται με τον δανειστή, δηλ. την τράπεζα ή έναν ενδιαμέσο χρηματοπιστωτικό οργανισμό. Μπορούμε να λάβουμε δάνειο μόνο αν είμαστε αξιόπιστοι: επανέρχεται άρα στη συζήτηση το θέμα της εμπιστοσύνης. Το αίτημά μας είναι αξιόπιστο, αν ζητάμε ένα ποσό που μπορούμε αποδεδειγμένα να αποπληρώσουμε με βάση ό,τι συμφωνήσουμε, δηλαδή εφόσον οι δόσεις που πρέπει να καταβάλουμε είναι ανάλογες προς το εισόδημά μας με την πάροδο του χρόνου, ή αν μπορούμε να βασιστούμε σε κάποια ακίνητα (προσημείωση ακινήτου-εγγύηση) ή σε ορισμένους ανθρώπους που θα λειτουργήσουν ως εγγυητές, αν τα πράγματα πάνε στραβά και βρεθούμε σε δυσκολία.

Η αξιοπιστία εξαρτάται επίσης από το πώς έχουμε συμπεριφερθεί στο παρελθόν: αν εξοφλήσαμε πάντα με συνέπεια τα δάνεια που λάβαμε, είναι πολύ πιο εύκολο να πάρουμε νέο δάνειο. Γι' αυτό οι τράπεζες, όταν ζητάμε χρηματοδότηση, ζητούν πληροφορίες για εμάς (KYC-Know your customer).

Για να το εξηγήσουμε αυτό με τρόπο που τα παιδιά θα μπορέσουν να το καταλάβουν, είναι το ίδιο πράγμα που συμβαίνει στην τάξη όταν ένας από τους μαθητές ζητά από τον συμμαθητή του να του δανείσει κάτι, για παράδειγμα μαρκαδόρους, γιατί ξέχασε τους δικούς του στο σπίτι. Ο συμμαθητής θα πει πιθανώς ναι, εκτός αν ο μαθητής που ξέχασε τους μαρκαδόρους έχει ήδη δανειστεί κάτι παλιότερα χωρίς να του το επιστρέψει ή το επέστρεψε κατεστραμμένο. Αν, αντιθέτως, ο πρώτος μαθητής ζητήσει μαρκαδόρους από έναν μαθητή άλλης τάξης που δεν τον έχει δει ποτέ πριν, εκείνος μπορεί να του αρνηθεί: όχι από κακία, αλλά επειδή δεν τον γνωρίζει και δεν τον εμπιστεύεται. Εκτός αν παρέμβει κάποιος κοινός φίλος και εγγυηθεί για την αξιοπιστία του μαθητή που ζητά να δανειστεί τους μαρκαδόρους.

Όμως ας αφήσουμε κατά μέρος τους μαρκαδόρους και ας επιστρέψουμε στην οικονομία. Οι τράπεζες, που ονομάζονται και πιστωτικά ιδρύματα, καθώς και οι **ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί**, είναι φορείς αδειοδοτημένοι για τη χορήγηση δανείων. Σε αυτούς πρέπει να απευθυνθούμε, αν χρειαστούμε δάνειο. Αν είμαστε αξιόπιστοι, η τράπεζα θα μας χορηγήσει την πίστωση και σε αντάλλαγμα θα ζητήσει μια αμοιβή με τη μορφή τόκων.

Και βέβαια, όπως ακριβώς συνηθίζουμε να κάνουμε όταν αγοράζουμε προϊόντα και υπηρεσίες κάθε είδους, από ρουχισμό μέχρι πρόγραμμα κινητού τηλεφώνου, έτσι και όταν αγοράζουμε χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και προϊόντα, είναι σημαντικό να συγκρίνουμε τις προσφορές. Οι τράπεζες είναι εταιρίες που ανταγωνίζονται μεταξύ τους και οι όροι που προτείνουν μπορεί να διαφέρουν.

Μια προειδοποίηση: είναι πολύ σημαντικό να μην απευθυνόμαστε σε άτομα που δεν είναι εξουσιοδοτημένα να δανείζουν χρήματα και τα δανείζουν με παράνομα, ιδιαίτερα υψηλά, επιτόκια. Δηλαδή, σε τοκογλύφους.

Δεν πρέπει ποτέ να ζητάμε χρήματα από τοκογλύφους

FOCUS

ΠΡΟΣΟΧΗ ΣΤΟΥΣ ΤΟΚΟΓΛΥΦΟΥΣ

Τοκογλύφοι ονομάζονται εκείνοι που δανείζουν χρήματα με πολύ υψηλότερα επιτόκια από ό,τι οι νόμιμοι δίαυλοι χρηματοδότησης, εκμεταλλευόμενοι την ανάγκη των ανθρώπων. Τα δυνητικά θύματά τους είναι οικογένειες, έμποροι, τεχνίτες, βιοτέχνες ή βιομήχανοι που βρίσκονται σε **οικονομική δυσκολία** και χρειάζονται επείγοντως χρήματα, αλλά δεν μπορούν να απευθυνθούν στις τράπεζες επειδή δεν θεωρούνται αρκετά αξιόπιστοι, επειδή κινδυνεύουν να πτωχεύσουν ή δεν μπορούν να παρέχουν εγγυήσεις ότι θα αποπληρώσουν το δάνειο και συνεπώς δεν μπορούν να ελπίζουν πως θα το αποκτήσουν μέσω νόμιμων διαύλων.

Το πρόβλημα είναι ότι, λόγω των υπερβολικά υψηλών τόκων, το ποσό που πρέπει να αποπληρωθεί μπορεί να γιγαντωθεί και να ξεπεράσει κατά πολύ εκείνο του δανείου, καθιστώντας σχεδόν πάντα αδύνατη την εξόφληση του χρέους. Οι τοκογλύφοι αποκαλούνται και «κοράκια», επειδή «κατατρώνε» τα θύματά τους με μη βιώσιμες χρηματικές απαιτήσεις, οδηγώντας τους σε απόγνωση. **Η τοκογλυφία είναι έγκλημα.**

5.4 Ο μαρκαδόρος μου λέγεται Πέτρος...

... και πρέπει να τον πάρω πίσω! Αν δανειστούμε έναν μαρκαδόρο, αφού τον χρησιμοποιήσουμε, πρέπει να τον επιστρέψουμε στον ιδιοκτήτη του. Έτσι και όταν δανειζόμαστε ένα χρηματικό ποσό, είμαστε υποχρεωμένοι να το επιστρέψουμε. Γι' αυτό τον λόγο, όταν ζητάμε από την τράπεζα μια χρηματοδότηση, μας ζητούν να προσκομίσουμε τις καταστάσεις μισθοδοσίας μας ή/και τη φορολογική μας δήλωση. Είναι στοιχεία που της επιτρέπουν να εκτιμήσει **κατά πόσον είμαστε σε θέση να αποπληρώσουμε το δάνειο**, δηλαδή αν είμαστε σε θέση από οικονομική άποψη να επιστρέψουμε το ποσό που θα λάβουμε στο συμφωνημένο χρονικό διάστημα. Η υπηρεσία είναι γνωστή ως «συστηθείτε» (KYC – Know your customer).

Το χρονο-
διάγραμμα
αποπληρωμής

Η αποπληρωμή γίνεται σε μηνιαίες συνήθως δόσεις, σύμφωνα με τις οριζόμενες ημερομηνίες. Αν δεν τηρήσουμε το χρονοδιάγραμμα αποπληρωμής, η τράπεζα μπορεί να πάρει το σπίτι ή το αυτοκίνητο που αγοράσαμε με τα χρήματα του δανείου και αντίο στο όνειρο! Ακόμη, ανάλογα με τη σύμβαση δανείου που έχουμε υπογράψει, η τράπεζα μπορεί να ζητήσει και άλλα περιουσιακά στοιχεία μας, έως ότου εξοφληθεί.

5.5 Για να μη χρωστάμε της Μιχαλούς...

Η απόκτηση δανείου σημαίνει ότι θα **προκαταβάλλουμε σήμερα τη μελλοντική μας κατανάλωση**: αυτό σημαίνει ότι, μετά τον δανεισμό, θα έχουμε στη διάθεσή μας λιγότερους πόρους. Γι' αυτό πρέπει να σκεφτούμε συνετά προτού ζητήσουμε χρηματοδότηση, αποφεύγοντας να αναλάβουμε υπερβολικά επιβαρυντικές δεσμεύσεις σε σχέση με τα μελλοντικά μας εισοδήματα.

Πρέπει να καταλάβουμε καλά τι ποσά θα πρέπει να πληρώνουμε και να δεσμευτούμε μόνο αν είμαστε σίγουροι ότι θα έχουμε τη δυνατότητα να τα πληρώνουμε χωρίς υπερβολική δυσκολία. Διότι, αν δεν είμαστε σε θέση να πληρώνουμε τη δόση, κινδυνεύουμε να χάσουμε αυτό που αγοράσαμε, σπαταλώντας ταυτόχρονα και τα χρήματα που δαπανήσαμε για την απόκτηση της χρηματοδότησης. Πρέπει να γίνει κατανοητό πως **ένα δάνειο κοστίζει**: το να αγοράσουμε κάτι με δόσεις συνήθως σημαίνει ότι θα πληρώσουμε περισσότερο από ό,τι αν πληρώναμε με μετρητά. Συνήθως πρέπει να καταβληθούν τόκοι και δεν γνωρίζουμε πάντα από την αρχή πόσο ακριβώς θα μας κοστίσουν.

Τα δάνεια
κοστίζουν:
αν ζητήσουμε
χρήματα από
την τράπεζα,
πρέπει
μετά να τα
αποπληρώ-
σουμε με τόκο

Ορισμένα δάνεια έχουν **σταθερό επιτόκιο**, δηλαδή, γνωρίζουμε εξ αρχής πόσο περισσότερο θα πληρώσουμε σε σχέση με το ποσό που λάβαμε, ενώ σε άλλες περιπτώσεις μπορεί να επιλέξουμε κυμαινόμενο επιτόκιο, το οποίο μεταβάλλεται ανάλογα με τη διακύμανση ενός επιτοκίου αναφοράς. Η διακύμανση μπορεί να μας βοηθήσει να γλιτώσουμε χρήματα· μπορεί όμως και να μας κάνει να πληρώσουμε περισσότερα από όσα είχαν αρχικά προβλεφθεί.

Επιπλέον, όταν παίρνουμε ένα δάνειο, μπορεί να προκύψουν και πρόσθετα έξοδα: ασφάλεια για την προστασία της αποπληρωμής του δανείου, διαδικαστικά έξοδα, συμβολαιογραφικά, και ούτω καθεξής. Σε γενικές γραμμές, το συνολικό ποσό που καλούμαστε να αποπληρώσουμε είναι μεγαλύτερο από το δάνειο που μας χορηγείται. Για να κατανοήσουμε πόσο ακριβή είναι μια χρηματοδότηση, υπάρχει ένας δείκτης μέτρησης: το ΣΕΠΠΕ.

Το **ΣΕΠΠΕ** (Συνολικό Ετήσιο Πραγματικό Ποσοστό Επιβάρυνσης) είναι ένας δείκτης με ενιαία μέθοδο υπολογισμού σε όλη την ΕΕ, που εκπροσωπεί το συνολικό κόστος της πίστωσης το οποίο επωμίζεται ο δανειολήπτης, συμπεριλαμβανομένων δηλαδή των τόκων και των λοιπών εξόδων που τον βαρύνουν.

Τέλος, η τράπεζα γνωρίζει πολύ καλά ότι υπάρχει η πιθανότητα να μην πάρει πίσω το ποσό που δάνεισε, αν αυτό δοθεί σε κάποιον αναξιόπιστο δανειολήπτη. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, η πιθανότητα να εγκριθεί ένα δάνειο μειώνεται από παράγοντες όπως είναι το αβέβαιο ή χαμηλό εισόδημα είτε η ύπαρξη άλλων χρηματοδοτήσεων που έχουν ήδη χορηγηθεί και εκκρεμεί η αποπληρωμή τους.

Δηλαδή οι πιθανότητες να λάβουμε μια χρηματοδότηση μειώνονται, αν στο παρελθόν δεν ήμασταν συνεπείς στην καταβολή των δόσεων προηγούμενου δανείου ή, ακόμη χειρότερα, αν δεν τις πληρώναμε.

5.6 Το όνειρο ενός σπιτιού

Το στεγαστικό δάνειο, ένα ιδιαίτερο είδος χρηματοδότησης

Ας ρωτήσουμε τα παιδιά στην τάξη, αν έχουν ήδη ακούσει τη λέξη **στεγαστικό δάνειο**, ίσως από τους γονείς τους. Πιθανώς κάποιο παιδί θα σηκώσει το χέρι του, αφού αρκετές ελληνικές οικογένειες έχουν αγοράσει το σπίτι όπου κατοικούν και, για να το αγοράσουν, χρειάστηκε να ζητήσουν στεγαστικό δάνειο από την τράπεζα. Ωστόσο, είναι δύσκολο τα παιδιά να γνωρίζουν ήδη περί τίνος πρόκειται. Μπορούμε να τους εξηγήσουμε ότι το στεγαστικό δάνειο είναι ένα ιδιαίτερο είδος χρηματοδότησης που χρησιμεύει συγκεκριμένα για την αγορά κατοικίας ή την ανακαίνισή της.

Πριν από τη χορήγηση του στεγαστικού δανείου, η τράπεζα ελέγχει την αξιοπιστία των αιτούντων και επίσης φροντίζει να προστατευτεί από τον κίνδυνο μη αποπληρωμής με εγγυήσεις που περιλαμβάνουν από την προσημείωση υποθήκης στο ακίνητο μέχρι την εγγυοδοσία (από εγγυητή).

Η **προσημείωση υποθήκης (ή απλούστερα υποθήκη)** δεσμεύει ένα περιουσιακό στοιχείο (στην προκειμένη περίπτωση, την κατοικία), απαγορεύοντας στον δανειολήπτη να το πουλήσει. Αντίθετα, επιτρέπει στην τράπεζα να το πουλήσει για να πάρει πίσω το υπόλοιπο του δανείου που χορήγησε και δεν έχει εξοφληθεί.

Η **εγγυοδοσία**, από την άλλη πλευρά, είναι η εγγύηση που προσφέρεται από κάποιον άλλον, που λέγεται εγγυητής, ο οποίος αναλαμβάνει να πληρώσει για λογαριασμό μας, αν δεν εξοφλήσουμε το ποσό: για παράδειγμα, ένας παππούς που έχει μια καλή σύνταξη και δικό του σπίτι, και ως εκ τούτου μπορεί να εγγυηθεί ότι οι δόσεις του στεγαστικού μας δανείου θα πληρώνονται κανονικά, αν εμείς οι ίδιοι δεν μπορούμε να τις πληρώσουμε.

Και η **ηλικία** του αιτούντα στεγαστικό δάνειο είναι σημαντική: λίγες τράπεζες δέχονται να χορηγήσουν δάνειο, αν ο αιτών είναι άνω των 70 ετών στο τέλος της περιόδου αποπληρωμής. Επίσης, είναι δύσκολο να δοθεί στεγαστικό δάνειο σε όσους είναι ήδη εγγυητές άλλων στεγαστικών δανείων.

Λαμβάνοντας υπόψη την κοινωνική σημασία που δίνεται στην αγορά ενός σπιτιού, προβλέπονται οφέλη και φοροελαφρύνσεις, ειδικά αν πρόκειται για δάνειο που αφορά πρώτη κατοικία.

5.7 Η καταναλωτική πίστη

Για την αγορά αγαθών, όπως αυτοκινήτων ή οικιακών συσκευών, χρησιμοποιείται ένας άλλος τύπος χρηματοδότησης: η καταναλωτική πίστη, η οποία μπορεί να είναι **ατομική** ή **ειδικού σκοπού**, δηλαδή να είναι γενικό δάνειο χωρίς την υποχρέωση να δηλώνεται για ποιο σκοπό θα χρησιμοποιηθεί ή να προορίζεται για την αγορά ενός συγκεκριμένου αγαθού. Το πιο συνηθισμένο δάνειο ειδικού σκοπού μάλλον είναι το δάνειο για την αγορά αυτοκινήτου ή οικιακής συσκευής.

Ατομική ή ειδικού σκοπού

Η διαφορά από ένα δάνειο που προορίζεται για την αγορά κατοικίας είναι ότι, επειδή αφορά μικρότερο ποσό, έχει μικρότερη διάρκεια. Κατά κανόνα, δεν είναι απαραίτητη η προσκόμιση εγγυήσεων, διότι το χορηγούμενο ποσό δεν είναι πολύ υψηλό. Από την άλλη, συνήθως είναι πιο ακριβό από ένα στεγαστικό δάνειο, επειδή ενέχει μεγαλύτερο κίνδυνο μη αποπληρωμής και, για να αντισταθμιστεί αυτός ο κίνδυνος, το επιτόκιο του είναι υψηλότερο.

Μερικές φορές η χρηματοδότηση χορηγείται για να δελεάσει τον καταναλωτή να αγοράσει κάτι: σε αυτές τις περιπτώσεις, το επιτόκιο μπορεί να είναι χαμηλό για να είναι η αγορά πιο ελκυστική. Όπως πάντα, πριν αποφασίσουμε, πρέπει να αξιολογήσουμε προσεκτικά τους προτεινόμενους όρους, να καταλάβουμε τι πραγματικά πρόκειται να πληρώσουμε και να συγκρίνουμε εναλλακτικές προσφορές.

FOCUS

Η ΜΙΚΡΟΠΙΣΤΩΣΗ

Πέρα από την εμπιστοσύνη και τη σχέση που δημιουργείται με την τράπεζα, χορηγείται πιο εύκολα πίστωση σε όσους αποδεδειγμένα βρίσκονται σε **καλή χρηματοοικονομική κατάσταση**, ακόμη περισσότερο σε όσους παρέχουν ισχυρές εγγυήσεις αποπληρωμής. Δυστυχώς, δεν μπορούν όλοι να προσφέρουν εγγυήσεις. Προκειμένου να επιτρέψουν στους λιγότερο εύπορους να λάβουν χρήματα με πίστωση για την επίλυση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης ή τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους, τις τελευταίες δεκαετίες άρχισε να εξαπλώνεται ένα εναλλακτικό χρηματοδοτικό μέσο: η μικροπίστωση, μια μορφή πίστωσης που είναι ευρέως διαδεδομένη, ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες και, πιο συγκεκριμένα, στις φτωχότερες από αυτές. Η μικροπίστωση συνίσταται στη χορήγηση μικρών χρηματικών ποσών με χαμηλά επιτόκια σε άτομα που θέλουν να ξεκινήσουν μικρές επιχειρήσεις, αλλά δεν μπορούν να παρέχουν ως αντάλλαγμα εγγυήσεις.

Στις λιγότερο προηγμένες οικονομίες του πλανήτη, η μικροπίστωση έχει ήδη συμβάλει στην πρόοδο πολλών φτωχών οικογενειών, απομακρύνοντάς τις από τη δυστυχία στην οποία έμοιαζαν καταδικασμένες. Έχει επίσης βοηθήσει πολλούς νέους ανθρώπους να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους και να αποκτήσουν δεξιότητες ή τίτλους σπουδών ώστε να μπορέσουν να διεκδικήσουν μια καλύτερη θέση εργασίας και **να βγουν από τη φτώχεια**.

Η αφερεγγυότητα που συνδέεται με αυτή την κατηγορία δανείων είναι σχετικά χαμηλή. Συχνά, πράγματι, όσοι λαμβάνουν τέτοιο δάνειο το βλέπουν σαν μια πολύτιμη ευκαιρία κοινωνικής ανόδου και γι' αυτό προσπαθούν πολύ για να εκπληρώσουν τις δανειακές υποχρεώσεις προς τον πιστωτή τους.

Επιπλέον, επειδή τα δάνεια αυτά χορηγούνται συνήθως σε μεμονωμένα άτομα, αλλά μπορεί να τα εγγυάται μια μικρή ομάδα ανθρώπων, η ευθύνη της αποπληρωμής είναι συλλογική και καθένας ενθαρρύνει τους υπολοίπους να τηρήσουν τη δέσμευσή τους.

Στην Ελλάδα, η μικροπίστωση ρυθμίζεται από τον νόμο και μπορεί να χορηγηθεί από οργανισμούς που έχουν λάβει ειδική άδεια, την οποία χορηγεί η **Τράπεζα της Ελλάδος**.

5.8 Φιλανθρωπία; Όχι, επιχείρηση

Γιατί όμως η τράπεζα φυλάσσει τα χρήματα των αποταμιευτών και τα δανείζει σε όσους τα ζητούν; Σίγουρα όχι για φιλανθρωπικό σκοπό. Η τράπεζα είναι **μια επιχείρηση** όπως όλες οι άλλες, και ως επιχείρηση επιδιώκει το κέρδος.

Οι **πηγές κέρδους** της τράπεζας ποικίλλουν: πρώτη πηγή είναι η διαφορά μεταξύ του τόκου που η τράπεζα καταβάλλει στους αποταμιευτές που της εμπιστεύτηκαν τα χρήματά τους και του υψηλότερου τόκου που λαμβάνει από τους ιδιώτες και τις επιχειρήσεις στις οποίες δανείζει χρήματα. Αν ο κάτοχος ενός λογαριασμού πληρωμών καταθέσει χρήματα για τα οποία η τράπεζα του χορηγεί επιτόκιο 0,5% και μετά η ίδια τράπεζα δίνει τα χρήματα αυτά σε έναν δανειολήπτη στεγαστικού δανείου ζητώντας 2%, το κέρδος για κείνη είναι η διαφορά μεταξύ των δύο αυτών επιτοκίων. Με αυτή τη διαφορά, η τράπεζα αντισταθμίζει το γεγονός ότι δεν έχει τα εν λόγω χρήματα διαθέσιμα για άλλες επενδύσεις, ότι πρέπει να αναλάβει το κόστος διαμεσολάβησης, όπως και τον κίνδυνο μη αποπληρωμής του δανείου.

Άλλη πηγή είναι οι προμήθειες για τις προσφερόμενες υπηρεσίες, όπως για τις μεταφορές πίστωσης, τις πληρωμές λογαριασμών ΔΕΚΟ, την ενοικίαση θυρίδων θησαυροφυλακίου, την πώληση συναλλάγματος, και ούτω καθεξής.

Επίσης κάτι αξιοσημείωτο που ίσως δεν γνωρίζουν όλοι: οι τράπεζες είναι μια εφεύρεση με ιστορία χιλιετιών· οι πρώτες τράπεζες ήταν πιθανότατα βαβυλωνιακοί ναοί, τόσο πλούσιοι που ήταν σε θέση να δανείζουν χρήματα και να χορηγούν δάνεια στους πελάτες τους.

Πώς
αποκομίζουν
κέρδος οι
τράπεζες

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Θα εμπιστευόσουν...

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Γλώσσα, ιστορία.

Διάρκεια: Στην κρίση του δασκάλου.

Τι θα χρειαστούμε: Τίποτε.

Συμμετέχοντες: Όλη η τάξη, ως ομάδα.

Ικανότητες που θα αναπτυχθούν: Τα παιδιά θα μάθουν τους παράγοντες που επηρεάζουν τη χορήγηση πίστωσης.

Ας προσπαθήσουμε να καταλάβουμε παρέα πώς σκέφτεται μια τράπεζα όταν λαμβάνει ένα αίτημα χρηματοδότησης: τα παιδιά μεταμορφώνονται σε τραπεζίτες σε φανταστικούς τόπους, όπως είναι η Λιμνούπολη ή η Χώρα του Ποτέ, και πρέπει να αποφασίσουν αν θα δώσουν πίστωση ή όχι σε διαφορετικούς χαρακτήρες.

Τρόπος διεξαγωγής: Εξηγούμε στα παιδιά ότι σήμερα θα διευθύνουν μια φανταστική τράπεζα: τη Μυθική Πιστωτική Τράπεζα. Πολλοί άνθρωποι θα έρθουν να ζητήσουν δάνειο και θα πρέπει εκείνα να αποφασίσουν αν θα το χορηγήσουν ή όχι. Εξηγούμε ότι δεν πρόκειται για διαγωνισμό και ότι κανείς δεν κερδίζει: παίζουμε... θέατρο.

Επιλέγουμε έναν ήρωα από τη λογοτεχνία, τον κινηματογράφο ή τα κόμικ που τα παιδιά μας γνωρίζουν καλά. Θα μπορούσε να είναι ο Τσάρλι Μπράουν, ο Πινόκιο, ο Ντόναλντ Ντακ, ο Σκρουτζ Μακ Ντακ, ο Πίτερ Παν, ο Τομ Σόγιερ, η Χιονάτη, ο τζίτζικας, ο μέρμηγκας... Θα έχουμε ετοιμάσει έναν κατάλογο από πριν, αλλά κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας θα είμαστε ανοιχτοί σε προτάσεις από τους μαθητές και τις μαθήτριάς μας. Ενδιαφέροντες χαρακτήρες είναι όσοι έχουν μια ιδιαίτερα θετική ή αρνητική σχέση με τον πλούτο, την ειλικρίνεια, την αξιοπιστία, την εργασία.

Καλούμε κάθε τόσο ένα παιδί που θα υποδυθεί τον ρόλο και θα έρθει να ζητήσει δάνειο, απευθυνόμενο σε όλη την τάξη. Ας τον βοηθήσουμε να βρει έναν λόγο, αν δεν καταφέρνει να σκεφτεί έναν: Η Πίπη η Φακιδομύτη μπορεί να θέλει να ανακαινίσει το σπίτι της, η Χιονάτη μπορεί να θέλει να βάλει κάγκελα στα παράθυρα της κατοικίας των επτά νάνων για να μην μπορεί να μπει μέσα η μάγισσα, ο Πίτερ Παν μπορεί να θέλει κι αυτός να αποκτήσει ένα ιστιόφορο σαν εκείνο του Κάπτεν Χουκ...

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Το παιδί που υποδύεται τον χαρακτήρα παρουσιάζει το αίτημά του στα άλλα παιδιά της τάξης και εκείνα πρέπει να αποφασίσουν αν θα του δώσουν το δάνειο ή όχι. Προφανώς πρέπει να αξιολογήσουν αν έχει δουλειά και κερδίζει καλά χρήματα, αν έχει άλλη περιουσία, αν έχει αξιόπιστο ιστορικό. Μπορούν να τον ρωτήσουν ευθέως πώς σκοπεύει να αποπληρώσει το δάνειο, για τη δουλειά ή το εισόδημά του, για τη χρηματοοικονομική συμπεριφορά του στο παρελθόν. Προσπαθούμε να μην επηρεάσουμε την τάξη, αλλά κάνουμε κάποιες προτάσεις, αν η συζήτηση δεν μπορεί να προχωρήσει. Στο τέλος, τα παιδιά αποφασίζουν αν θα χορηγήσουν το δάνειο ή όχι, σηκώνοντας το χέρι και ψηφίζοντας.

Κατόπιν προχωράμε στον επόμενο ήρωα, τον οποίο υποδύεται ένα άλλο παιδί. Εναλλασσόμαστε ανάμεσα σε ήρωες πιο πλούσιους και αξιόπιστους, και ήρωες πιο φτωχούς και αναξιόπιστους. Ο αριθμός των ηρώων εξαρτάται από τον χρόνο που έχουμε στη διάθεσή μας και από το πόσο εμβαθύνουν οι μαθητές σε κάθε «υπόθεση».

Ενδεχομένως, μπορούμε να συνεχίσουμε το παιχνίδι με πραγματικά πρόσωπα από το παρόν ή το παρελθόν: έναν διάσημο ποδοσφαιριστή, τον πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών, έναν διάσημο πειρατή, τον ιδιοκτήτη ενός μεγάλου καταστήματος παιχνιδιών... ή ακόμη και μια επιχείρηση και τους διάφορους παράγοντες που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Δανείζομαι παίζοντας

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Γλώσσα, τεχνολογία.

Διάρκεια: Ποικίλλει (μέχρι και ολόκληρο σχολικό έτος).

Τι θα χρειαστούμε: Ένα κουτί ή συρτάρι για την αποθήκευση πολλών μικροαντικειμένων, ένα τετράδιο με γραμμές που θα χρησιμοποιηθεί ως ημερολόγιο.

Συμμετέχοντες: Όλη η τάξη, ατομικά.

Ικανότητες που θα αναπτυχθούν: Τα παιδιά θα μάθουν τους παράγοντες που επηρεάζουν τη χορήγηση πίστωσης.

Και οι βιβλιοθήκες γνωρίζουν από δάνεια... Ή μάλλον ο μηχανισμός του δανεισμού είναι στη βάση της δραστηριότητάς τους! Ας διευρύνουμε την έννοια και ας οργανώσουμε μια μικρή παιγνιοθήκη στην τάξη, για να εξασκηθούμε πάνω στο θέμα της χρηματοδότησης, δοκιμάζοντας την ικανότητα των παιδιών να εκπληρώσουν τις δεσμεύσεις τους και να δοκιμάσουν την εμπιστοσύνη τους στους άλλους.

Τρόπος διεξαγωγής: Ζητάμε από κάθε παιδί να φέρει στην τάξη μερικά πράγματα που είναι πρόθυμο να δανείσει στα άλλα παιδιά: ένα παιχνίδι μικρής αξίας, ένα βιβλίο ή ένα περιοδικό που έχει ήδη διαβάσει, ένα κάπως ιδιαίτερο στυλό. Κάτι που θα μπορούσε να τα ενδιαφέρει, όχι όμως κάτι ογκώδες, μεγάλης αξίας ή που θα μπορούσε να καταστραφεί εύκολα.

Κάθε παιδί μπορεί να παρουσιάσει τα δικά του πράγματα και να τα βάλει μετά σε ένα κουτί ή συρτάρι. Κατόπιν, κάθε παιδί μπορεί να δανειστεί κάτι για το σπίτι του. Αν ζητούν το ίδιο αντικείμενο παραπάνω από ένα παιδιά, κάνουμε κλήρωση για να ορίσουμε τη σειρά με την οποία τα παιδιά μπορούν να το δανειστούν.

Για κάθε αντικείμενο που ένα παιδί δανείζεται, το ίδιο παιδί ενημερώνει τον ιδιοκτήτη του αντικειμένου, ο οποίος μπορεί να του κάνει συστάσεις για το πώς να το φυλάσσει και πώς να το χρησιμοποιεί. Επιπλέον, το παιδί που παίρνει ένα αντικείμενο αναλαμβάνει την υποχρέωση να το επιστρέψει εντός μιας συγκεκριμένης ημερομηνίας.

Τα παιδιά μπορούν να δανειστούν πράγματα το πολύ για μία εβδομάδα και στη συνέχεια πρέπει να τα επιστρέψουν. Μπορούν να δανειστούν μόνο ένα πράγμα κάθε φορά και πρέπει να το επιστρέψουν προτού μπορέσουν να δανειστούν κάτι άλλο. Επίσης, ο ιδιοκτήτης/η ιδιοκτήτρια του αντικειμένου θα είναι παρών/παρούσα όταν επιστραφεί το αντικείμενο, για να ελέγξει ότι είναι σε καλή κατάσταση.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Παίρνουμε ένα τετράδιο με γραμμές και φτιάχνουμε ένα ημερολόγιο, όπου γράφουμε μια σύντομη περιγραφή κάθε αντικειμένου με το όνομα του ιδιοκτήτη. Για κάθε αντικείμενο θα χρειαστούν αρκετές κενές γραμμές όπου θα σημειώνουμε το όνομα του παιδιού που δανείζεται το αντικείμενο και την ημερομηνία που πρέπει να το επιστρέψει. Σημειώνουμε επίσης την πραγματική ημερομηνία επιστροφής και τα ονόματα όσων θα ήθελαν να το δανειστούν όταν θα είναι και πάλι διαθέσιμο.

Μετά από λίγες ημέρες, ανάλογα με το πώς θα εξελιχθεί η εμπειρία, μπορούμε να σχολιάσουμε πώς πάνε τα πράγματα.

Έκαναν καλά που εμπιστεύτηκαν τους άλλους και μοιράστηκαν μαζί τους τα πράγματά τους; Οι επιστροφές των αντικειμένων ήταν εμπρόθεσμες; Χάθηκε ή καταστράφηκε κάτι; Ακόμα και αν υπήρξαν κάποια μικροπροβλήματα, ήταν ενδιαφέρουσα η εμπειρία να δανείζεσαι κάτι από άλλους;

Αν η δραστηριότητα είναι διασκεδαστική και λειτουργεί, μπορεί να συνεχιστεί για κάποιο χρονικό διάστημα.

Ο ρόλος του υπευθύνου της παιγνιοθήκης μπορεί να ανατεθεί εκ περιτροπής σε όλους τους μαθητές, με τη δική μας βοήθεια και έλεγχο, έτσι ώστε στο τέλος της σχολικής χρονιάς κάθε παιδί να έχει αναλάβει τον ρόλο αυτόν.

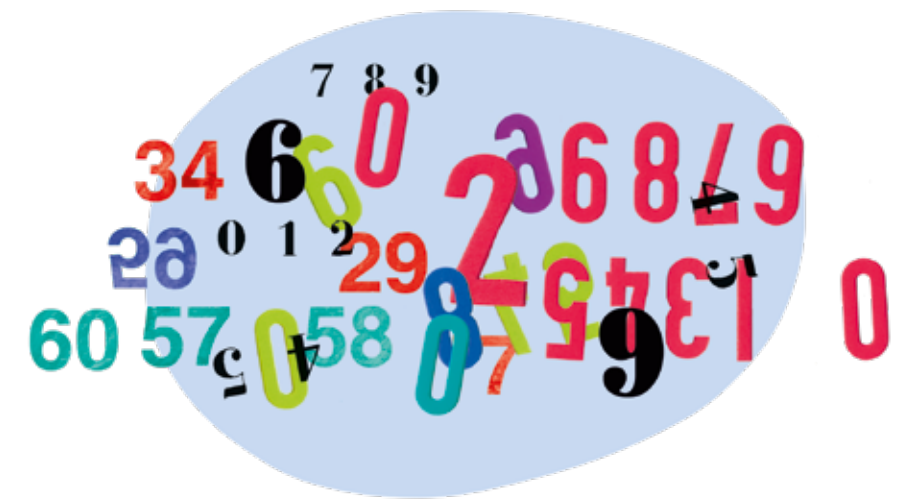

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

[illegible]This image shows a single sheet of bright yellow paper with horizontal blue lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper has a slightly textured appearance and is set against a dark background.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ένα βιβλίο με χρήσιμες πληροφορίες
για να βοηθήσετε την τάξη σας
να ανακαλύψει τα μυστικά της οικονομίας
και των χρηματοοικονομικών.

Σε κάθε κεφάλαιο θα βρείτε πολλές δραστηριότητες,
στις οποίες μπορούν να συμμετέχουν
οι μαθητές και οι μαθήτριες
στο πλαίσιο εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων.